

Uluslararası
Akademik
ISSN 2757-6469
Birikim Dergisi

EKİM 2022 Cilt /5 Sayı/4

International
Journal of
ACADEMIC
Accumulation

Uluslararası Hakemli E-Dergi

<https://akademikbirikimdergisi.com>

YIL: 2022 CİLT: 5 SAYI: 4 ***JENERİK / GENERIC PAGE***

ULUSLARARASI AKADEMİK BİRİKİM DERGİSİ (UABD) uluslararası hakemli bir dergidir. Dergimiz 2021 yılına kadar yılda bir yayın yapmakta iken 2021 yılından itibaren Mayıs ve Aralık ayları olmak üzere yılda iki kez 2022 yılından itibaren ise Ocak-Mart-Mayıs-Ekim ve Aralık ayları olmak üzere yılda 5 kez yayınlanmaktadır.

UABD, sosyal bilimlerin her alanından yazı yayınlayan bir dergidir. Bu çerçevede özgün bilimsel makaleler, çeviriler, çeviri-yazılar, röportajlar, kitap, makale, sempozyum, panel ve bilimsel etkinlik tanıtma çalışmaları ile nekroloji metinleri yayımlar. Ayrıca, sunulduğu yer, toplantı ve tarihin kaydedilmesi ile başka bir yerde yayınlanmamış olması şartıyla sempozyum bildirimleri de yayınlanabilir. Ancak bu yayın etkinliğinden kaynaklanması muhtemel herhangi bir sorunun sorumluluğu yazara aittir. Yayınlanması için UABD Dergisi'ne gönderilen yazıların basım ve yayın hakları dergiye devredilmiş olur. Bu yazılar dergi yönetiminden izin alınmaksızın bir başka yayın organında yayınlanamaz, çoğaltılamaz ve kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

UABD Dergisi, yayınlamış olduğu metinleri çeşitli mecralarda yayımlayabilir. UABD Dergisi'ne gönderilmiş yazılardan kaynaklanması muhtemel herhangi bir yasal, hukuksal, ekonomik ve etik sorumluluk, söz konusu yazı yayınlanmış olsa bile yazarlarına aittir. Dergi herhangi bir yükümlülük kabul etmez.

UABD Dergisi'nin yayın dili Türkçe ve İngilizce olmakla birlikte, Almanca, Fransızca, Arapça, Farsça vb. dillerden gelen yazılar da değerlendirmeye tabi tutulur ve hakemler tarafından yayımlanması uygun görüldüğü takdirde yayımlanır.

GENEL EDİTÖR / GENERAL EDITOR

Doç.Dr. Vedat YILMAZ

Malatya Turgut Özal Üniversitesi

EDİTÖR / EDITOR

Öğr. Gör. Mehmet MECEK

Afyon Kocatepe Üniversitesi

BİLİM VE DANIŞMA KURULU / ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Adnan ÇELİK

Prof. Dr. Ali AZAD

Prof. Dr. Emmy INDRAYANI

Prof. Dr. Erdiñç TUTAR

Prof. Dr. Hasan Güner BERKANT

Prof. Dr. İsmail BAKAN

Prof. Dr. Jayesh KUMAR

Prof. Dr. Marek GRUSZCZYNSKI

Prof. Dr. Mbodja MOUGOUÉ

Prof. Dr. Mevlüt KARAKAYA

Prof. Dr. Milind SATHYE

Prof. Dr. Mohga BASSIM

Prof. Dr. Muhsin KAR

Prof. Dr. Murat TUNCER

Prof. Dr. Mustafa TASLIYAN

Prof. Dr. Mücahit KAĞAN

Prof. Dr. Nor Asiah ABDULLAH

Prof. Dr. Partha SARKAR

Prof. Dr. Tahir AKGEMCI

Prof. Dr. Şafak KAYPAK

Prof. Dr. Yakup BULUT

Selçuk Üniversitesi / TÜRKİYE

United Arab Emirates University / UNITED ARAB EMIRATES

Gunadarma University / ENDONEZYA

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi / TÜRKİYE

Yozgat Bozok Üniversitesi / TÜRKİYE

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi / TÜRKİYE

Indira Gandhi Institute of Development Research / INDIA

Warsaw School of Economics Warsaw / POLAND

Wayne State University / USA

Gazi Üniversitesi / TÜRKİYE

University of Canberra / AUSTRALIA

Buckingham University / UNITED KINGDOM

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi / TÜRKİYE

Fırat Üniversitesi / TÜRKİYE

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi / TÜRKİYE

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi / TÜRKİYE

Multimedia University / MALAYSIA

The University of Burdwan / INDIA

Selçuk Üniversitesi / TÜRKİYE

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi / TÜRKİYE

Gaziantep Üniversitesi / TÜRKİYE

YAYIN KURULU / PUBLICATION BOARD

Prof. Dr. Abdullah ÇELİK	Harran Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. A.Menaf TURAN	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Ali AZAD	United Arab Emirates University / UNITED ARAB EMIRATES
Prof. Dr. Emmy INDRAYANI	Gunadarma University / ENDONEZYA
Prof. Dr. Ferit İZCİ	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. İsmail BAKAN	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Jayesh KUMAR	Indira Gandhi Institute of Development Research / INDIA
Prof. Dr. Marek GRUSZCZYNSKI	Warsaw School of Economics Warsaw /POLAND
Prof. Dr. Mbodja MOUGOUÉ	Wayne State University / USA
Prof. Dr. Milind SATHYE	University of Canberra / AUSTRALIA
Prof. Dr. Mohga BASSIM	Buckingham University / UNITED KINGDOM
Prof. Dr. Muhsin KAR	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Nor Asiah ABDULLAH	Multimedia University / MALAYSIA
Prof. Dr. Partha SARKAR	The University of Burdwan / INDIA
Prof. Dr. Şafak KAYPAK	Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Veysel EREN	Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Yakup BULUT	Gaziantep Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Abdullah AYDIN	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Abdulsemet YAMAN	Ardahan Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Ahmet ŞİT	Malatya Turgut Özal Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Aziz BELLİ	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Berat AKINCI	Alpaslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Oktay KIZILKAYA	Malatya Turgut Özal Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Yıldız ATMACA	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi / TÜRKİYE
Dr. Öğr. Üyesi Habibe POLAT	Malatya Turgut Özal Üniversitesi / TÜRKİYE

İNDEKSLER / INDEXED & IN LISTED

Index Copernicus, Rsearchbip, Directory of Research Journals Indexing (DRJI)

Google Scholar, Eurasian Scientific Journal Index (ESJI), RootIndexing, Crossref

YEAR: 2022 VOLUME: 5 ISSUE: 4

GENERIC PAGE

INTERNATIONAL ACADEMIC ACCUMULATION JOURNAL (IJAA) is an international refereed journal. While our journal is publishing once a year until 2021, it is published twice a year, in May and December, from 2021 on, and 5 times a year, as January-March-May-October and December from 2022.

IJAA is a journal that publishes articles from all areas of social sciences. In this context, it publishes original scientific articles, translations, translation-texts, interviews, books, articles, symposiums, panels and scientific events promotion works and necrology texts. In addition, symposium papers can be published, provided that the place, meeting and date of the presentation is recorded and not published elsewhere. However, the responsibility of any problem likely to arise from this publication activity belongs to the author. The printing and publication rights of the articles sent to the IJAA Journal for publication will be transferred to the journal. These articles cannot be published, reproduced or used without reference to any other publication without the permission of the journal management.

IJAA Journal can publish the texts it has published in various media. Any legal, legal, economic and ethical responsibility that may arise from the articles submitted to the IJAA Journal belongs to the authors even if the article in question has been published. The journal does not accept any liability.

The language of publication of IJAA Journal is Turkish and English, but German, French, Arabic, Persian, etc. Manuscripts from languages are also evaluated and published if it is deemed appropriate by the referees.

GENERAL EDITOR

Assoc.Prof. Vedat YILMAZ Malatya Turgut Özal Üniversitesi

EDITOR

Lecturer Mehmet MECEK Afyon Kocatepe Üniversitesi

SCIENCE AND ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Adnan ÇELİK	Selçuk University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Ali AZAD	United Arab Emirates University / UNITED ARAB EMIRATES
Prof. Dr. Emmy INDRAYANI	Gunadarma University / ENDONEZYA
Prof. Dr. Erdiñ TUTAR	Niğde Ömer Halisdemir University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Hasan Güner BERKANT	Yozgat Bozok University / TÜRKİYE
Prof. Dr. İsmail BAKAN	Kahramanmaraş Sütçü İmam University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Jayesh KUMAR	Indira Gandhi Institute of Development Research / INDIA
Prof. Dr. Marek GRUSZCZYNSKI	Warsaw School of Economics Warsaw / POLAND
Prof. Dr. Mbodja MOUGOUÉ	Wayne State University / USA
Prof. Dr. Mevlüt KARAKAYA	Gazi University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Milind SATHYE	University of Canberra / AUSTRALIA
Prof. Dr. Mohga BASSIM	Buckingham University / UNITED KINGDOM
Prof. Dr. Muhsin KAR	Yıldırım Beyazıt University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Murat TUNCER	Fırat University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Mustafa TASLIYAN	Kahramanmaraş Sütçü İmam University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Mücahit KAĞAN	Erzincan Binali Yıldırım University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Nor Asiah ABDULLAH	Multimedia University / MALAYSIA
Prof. Dr. Partha SARKAR	The University of Burdwan / INDIA
Prof. Dr. Tahir AKGEMCI	Selçuk University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Şafak KAYPAK	Hatay Mustafa Kemal University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Yakup BULUT	Gaziantep University / TÜRKİYE

PUBLICATION BOARD

Prof. Dr. Abdullah ÇELİK	Harran University / TÜRKİYE
Prof. Dr. A.Menaf TURAN	Van Yüzüncü Yıl University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Ali AZAD	United Arab Emirates University / UNITED ARAB EMIRATES
Prof. Dr. Emmy INDRAYANI	Gunadarma University / ENDONEZYA
Prof. Dr. Ferit İZCİ	Van Yüzüncü Yıl University / TÜRKİYE
Prof. Dr. İsmail BAKAN	Kahramanmaraş Sütçü İmam University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Jayesh KUMAR	Indira Gandhi Institute of Development Research / INDIA
Prof. Dr. Marek GRUSZCZYNSKI	Warsaw School of Economics Warsaw /POLAND
Prof. Dr. Mbodja MOUGOUÉ	Wayne State University / USA
Prof. Dr. Milind SATHYE	University of Canberra / AUSTRALIA
Prof. Dr. Mohga BASSIM	Buckingham University / UNITED KINGDOM
Prof. Dr. Muhsin KAR	Yıldırım Beyazıt University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Nor Asiah ABDULLAH	Multimedia University / MALAYSIA
Prof. Dr. Partha SARKAR	The University of Burdwan / INDIA
Prof. Dr. Şafak KAYPAK	Hatay Mustafa Kemal University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Veysel EREN	Hatay Mustafa Kemal University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Yakup BULUT	Gaziantep University / TÜRKİYE
Assoc.Prof. Abdullah AYDIN	Niğde Ömer Halisdemir University / TÜRKİYE
Assoc.Prof. Abdulsemet YAMAN	Ardahan University / TÜRKİYE
Assoc.Prof. Ahmet ŞİT	Malatya Turgut Özal University / TÜRKİYE
Assoc.Prof. Aziz BELLİ	Kahramanmaraş Sütçü İmam University / TÜRKİYE
Assoc.Prof. Berat AKINCI	Alpaslan Türkeş Bilim ve Teknoloji University / TÜRKİYE
Assoc.Prof. Oktay KIZILKAYA	Malatya Turgut Özal University / TÜRKİYE
Assoc.Prof. Yıldız ATMACA	Van Yüzüncü Yıl University / TÜRKİYE
Asistant Prof. Habibe POLAT	Malatya Turgut Özal University / TÜRKİYE

INDEXED & IN LISTED

Index Copernicus, Rsearchbip, Directory of Research Journals Indexing (DRJI)

Google Scholar, Eurasian Scientific Journal Index (ESJI), RootIndexing, Crossref

ULUSLARARASI AKADEMİK BİRİKİM DERGİSİ

International Journal of Academic Accumulation

Open Access Refereed e-Journal

TABLE OF CONTENTS / İÇİNDEKİLER

s. 156-166	Doç. Dr. Kadir Caner DOĞAN A Sociological Dimension of the Ombudsman on Structuralism: Impressions from the Turkish Ombudsman
s. 167-178	Dr. Öğr. Ü. Sıla Turaç BAYKARA Increasing Presence of China in the Eastern Mediterranean Region: An Examination of Greece and Turkey
s. 179-193	Uzm. Öğrt. Ayten EBEOĞLU Özel ve Kamu Eğitim Kurumları Yöneticilerinin Motivasyon Düzeyleri Arasındaki İlişki
s. 194-205	Dr. Araş. Gör. İlyas KAYAOKAY Eşrefoğlu Rûmî Hakkında Mensur Bir Menâkıb-nâme: Hayrullah Nedim'in Menâkıb-ı Eşref-i Rûmî'si
s. 206-218	Doç. Dr. Abdulvahap AKINCI & Eray BAYRAMOĞLU Marx ile Schmitt Arasında: Radikal Demokrasi Projesi ve Yöneltilen Eleştiriler
s. 219-235	Dr. Öğr. Ü. Meryem ARSLAN Sinan Paşa Cami
s. 236-245	Doç. Dr. Cuma SUNGUR & Vahide BULU Sağlık Çalışanlarının Duygusal Zekâ Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma

A Sociological Dimension of the Ombudsman on Structuralism: Impressions from the Turkish Ombudsman

Kadir Caner DOĞAN

Doç. Dr. Gümüşhane Üniversitesi, İİBF SBKY Bölümü

kadircanerdogan@gumushane.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-3476-8865>

Makale Başvuru Tarihi : 07.09.2022

Makale Yayın Tarihi : 25.10.2022

Makale Türü : Araştırma Makalesi

Abstract

Keywords:

Structuralism,
Sociology,
Schools,
Ombudsman
Turkey.

Sociology, the source of social science at the intellectual stage of the period, has reached the present day with certain schools. In this study, the importance and location of sociology for ombudsman paradigm are wanted to be discussed, focusing more on the size of structuralism. It is thought that modern and post-modern approaches on structuralism contribute to the ombudsman literature, primarily with the fact that the subject is based on Marxist literature, its French focus, and its holistic evaluation of the theory of knowledge. In the modern sense, sociological theories are also determinant in the ombudsman literature. In fact, ombudsman is associated with many different sociology schools, especially with structuralism. The developments in sociology discipline are powering ombudsman literature in certain aspects. In the study, the Turkish ombudsman was also evaluated in terms of the subject. The method of the study is an analysis based on literature reviewing.

Ombudsmanın Yapısalcılık Üzerine Sosyolojik Bir Boyutu: Türk Ombudsmanından İzlenimler

Özet

Anahtar Kelimeler:

Yapısalcılık,
Sosyoloji,
Okullar,
Ombudsman,
Türkiye.

Dönemin düşünsel aşamasında sosyal bilimlerin kaynağı olan sosyoloji, belirli ekollerle günümüze kadar gelmiştir. Bu çalışmada ombudsman paradigması için sosyolojinin önemi ve yeri daha çok yapısalcılığın boyutuna odaklanılarak tartışılmak istenmektedir. Yapısalcılık konusundaki modern ve post-modern yaklaşımların, öncelikle konunun Marksist literatüre dayanması, Fransız odaklı olması ve bilgi teorisini bütüncül değerlendirmesi ile ombudsman literatürüne katkı sağladığı düşünülmektedir. Modern anlamda ombudsman literatüründe sosyolojik teoriler de belirleyicidir. Aslında ombudsmanlık pek çok farklı sosyoloji ekollerıyla, özellikle yapısalcılıkla ilişkilendirilir. Sosyoloji disiplinindeki gelişmeler, ombudsman literatürünü belirli açılardan güçlendirmektedir. Çalışmada Türk ombudsmanı da konu açısından değerlendirilmiştir. Çalışmanın yöntemi, literatür taramasına dayalı bir analizdir.

INTRODUCTION

The Ombudsman is a public body that receives grievance complaints from the public regarding the public administration in a state or administrative unit and examines them within the framework of a certain procedure and resolves them. Among its basic features; strengthen democracy, rule of law and human rights.

Structuralism, as a method of sociological thinking, is an intellectual field of discussion that emerged in the 20th century, although its roots go back to ancient times. As a matter of fact, in the 20th century, depending on the conjuncture of the period, structuralism has been at the centre of modern philosophy and sociology discussions.

The hypothesis of this study is that the periodic discussions of structuralism have a positive contribution to the development of the ombudsman literature. In this study, by establishing a relationship between the structuralism and the ombudsman paradigm, an analysis has been made on how structuralism strengthens the ombudsman and increases its spread throughout the world. As an example to the theoretical part of the subject, the Turkish ombudsman has been expressed in general. In the realization of this analysis; in the first part, structuralism is explained, in the second part, the main thinkers and schools related to structuralism are expressed, in the third part, the effect of structuralism on social sciences and post-structuralist transformation are stated, in the fourth part, the relationship between structuralism and ombudsman is explained, in the fifth part, structuralism and ombudsman paradigm are stated, and in the sixth chapter Turkish ombudsman, governance and post-structuralism are evaluated.

STRUCTURALISM

Definition, Characteristics and Causes of Occurrence

The word "structure" was used in different branches of science in the periods when structuralism was not so widespread (Can, 1988: 36). Structuralism is a science theory based on structure as a fundamental reality, developed especially in France (Erçel, 2014: 73). Structuralism; from linguistics to cultural studies, folk tales and literary texts, in short, to all narrative genres, we see the application of the approach, which tries to explain the philosophical and social problems, which, although different meanings are attributed, generally moves from the determinant of "structure", based on this determinant structure concept is the name (Çevikbaş, 2002: 137).

Structuralism, in the second half of the 20th century, it has been the most used approach in the analysis of language, culture, philosophy and society. Although there is no very distinctive school of structuralism Ferdinand de Saussure's work is often considered a starting point. The founder of modern structuralism is Ferdinand de Saussure (1857-1913). The most important work of Swiss linguist Saussure, who taught in Paris between 1881 and 1891, is a text based on the lectures he gave at the University of Geneva in 1906-1911, and this text was published after his death (Bayrakdar, 2008: 1).

It is clear that there are a number of reasons for the emergence of the structuralism approach. These reasons are very briefly; the stifled possibilities of the existentialist philosophy widely used in post-war Europe; the inability of existing philosophical traditions to explain the course of humanity, the order of the world; A little break with Eurocentric worldviews that the gap created by the shifting of interests to other non-Eurocentric areas can be filled to some extent by the spiritual-mental values of other cultures, and finally, the pursuit of a new human being, are movements for the practical liberation of human possibilities and powers. The conclusion we can draw from this is that Structuralism did not emerge in a random vacuum, but under the influence of a wide variety of overlapping factors. Among these factors, "neo-Kantianism", "neo-positivism" includes the rational tendencies of modern western philosophy, which includes logical positivism, Marxism, and occasionally phenomenology, and is dominated by the problem of realization of knowledge (Çevikbaş, 2002: 138; Manning, 1982). In this context, structuralism can be read as a tradition of philosophical-sociological thinking of the 20th century, influenced by different philosophical schools.

Basic Orientations

These tendencies, which we can easily identify in the works of all famous structuralism thinkers from Saussure to Greimas, can be summarized as follows (Yücel, 2015: 16):

- Examination of the object under consideration, in and of itself,
- Treating the object as a string of links between its elements,

- As a result of the necessity to always consider the function in the said system and to base every phenomenon on the system to which it is connected, the object should be handled not in diachronic, but in synchronicity,
- As a result of this, origin, development, interaction, etc. dealing with diachronic problems of the kind only after a complete analysis of the object has been made,
- As a result of examining the object on its own and for itself, following a materialist attitude, not nature/transcendent,
- The fact that this approach tends to be a coherent analysis, not a philosophical, political or artistic teaching, and therefore has nothing to do with the intellectual approach.

BASIC SCHOOLS, THINKERS AND STRUCTURALISM

Structuralism although it was mostly influential in the fields of anthropology and linguistics, it was also applied in a wide variety of fields such as psychology, psychoanalysis, literary criticism, philosophy of history and semiotics. Especially in the works of Roland Barthes, a text analysis approach that differed from the traditional literary criticism emerged, with the concept of "author" on the agenda of criticism. Structuralism apart from this, semiotics like A. J. Greimas, Jacques Lacan, who applied the principles of structural linguistics to psychoanalysis; It also formed the starting point of Louis Althusser, who represented a structuralism line in Marxism with his criticisms of humanism and historicism, and thinkers such as Michel Foucault and Jacques Derrida, who were mostly evaluated within the post-structuralism French thought (Baloğlu, 2013: 60).

The impact of structuralism on sociology came from the following channels (Marshall, 1999: 808): Claude Levi-Strauss's structural anthropology and semiotic analysis of cultural phenomena in general, Michel Foucault's studies on the history of ideas, Jacques Lacan's psychoanalysis and Louis Althusser's structural Marxism.

Levi-Strauss brought a different understanding to the structuralism approach and adapted this theory to anthropology and benefited from the applications of linguistics and psychoanalysis in this regard. According to structuralism, the individual can be an element of the structure, and this relationship finds meaning/value with the unconscious. The subject is pushed into the background and the main determinant is the structure itself. In this sense, Levi-Strauss emphasized the necessity of going deep into the human mind in order to analyse the cultural structure, and based this analysis on the unconscious activities of the mind, the contrasts in the structure of the language, and the string of words that emerged from it. According to this analysis, the unconscious structure of the mind corresponds to a theme, content, and this situation can be applied to the social, economic and cultural characteristics of the community (Nar, 2014: 37-38).

Foucault believes that examining the history of thought and ideas from a chronological or evolutionary point of view cannot offer a solution to these problems. Instead, Foucault adopts a periodization-oriented approach, which is a product of the archaeological method. Foucault concentrates on a specific historical period, instead of following the thoughts and themes expressed in historical documents or trying to find the origin of these themes, as the historians of thought do. The aim here is not only to describe the determinations that each of the different fields of knowing take with the emergence of new objects, but to understand how these fields of knowing are in a consistent formation or isomorphism with each other when viewed from a deep level. What enables this isomorphism or coherence is what Foucault calls the "episteme" (Revel, 2005: 80).

Lacan's theoretical reference point is the structural linguistics of Ferdinand de Saussure (Elliott, 2021: 148). We see the concern of reaching and representing the unchanging structure behind the singular, starting from the singular, which is the basic tendency in structuralism, in Lacan as well. The best proof of this is Lacan's typology. For example, III. in his seminar, this is seen in his effort to reach the structure behind a psychological phenomenon that manifests itself in a wide spectrum such as psychosis (Birlik, 2019: 533).

Structural Marxism is sometimes referred to as 'French structuralism', as it is often associated with a group of French thinkers (such as Louis Althusser, Nicos Poulantzas, and Maurice Godelier). But since this approach has

had many followers outside of France, it is possible to call it structural Marxism. As the name suggests, structural Marxism represents the merging of two schools (Ritzer, 1992): Marxism and structuralism. Structural Marxists tend to explore the hidden, fundamental structures of capitalist society. Although they are not really interested in 'real structures', they believe that there are real structures in the world that determine and constrain the behaviour and thoughts of actors. Structural Marxists recognize the importance of economics, but they also look at other different institutions. Moreover, even if they accept the idea of economy as a decisive force in the last case, they do not see other structures as simple reflections of it. Indeed, structural Marxists not only recognize the importance of politics and ideology, but also consider them to be 'relatively autonomous'. These structures can follow more independent lines of development and become dominant forces in society at a given moment (Ritzer, 1992).

As can be seen, modern structuralism has had the opportunity to develop within a very deep philosophical thinking logic, with the contribution of different schools and thinkers. It can be said that the foundations of this tradition of thinking were put forward to respond to the events and phenomena in methods, theory of knowledge and current developments in social sciences. As a matter of fact, intellectual debates on structuralism are transforming the social sciences as a higher system.

SOCIAL SCIENCES, METHODOLOGY AND POST-STRUCTURALISM

Basic schools of thought in sociology; it can be divided into different classifications such as utilitarianism, Durkheimian tradition, Marxism, structuralist and functionalist approaches (Collins, 2015; Swingewood, 2010). Of these, structuralism is mostly based on the founding Continental European and French sociology. However, it is also related to German and American sociology (Parlak and Doğan, 2021). The modern structuralist approach gives more importance to the society, that is, to the structure, in the society-individual discussions (Başak, 2003: 142), but now it also acts on value discourses such as language, culture and discourse in the analysis of this structure.

With the gradual emergence of the humanities and social sciences in the 19th century, the issue of what could be the appropriate method for the sciences in question has also been at the center of the discussions. The approaches that try to establish the human sciences in a way similar to the natural sciences and on its method have brought objections with it. These objections can be expressed as that human sciences should have a unique method in general. The objections in question were expressed as the research object of the natural sciences and the research object of the human sciences differ in nature. The failure of life philosophies, which ultimately opened the door to relativism due to its emphasis on historicity and life, brought about the search for different methods. As a result of these searches, It can be said that structuralism, based on Saussure's semiotics, emerged as a method that, on the one hand, tries to decentralize the subject, and on the other hand, tries not to fall into the relativism driven by historicism. Structuralism appears as a method that claims to get rid of both subject centrism and relativism by trying to realize all kinds of human and social phenomena by applying to structures that are thought to be outside of human beings, similar to Saussure's understanding of language on the axis of a structural analysis that transcends the subject (Keskin, 2011: 65). Starting from the second half of the 20th century, after the 1970s, the epistemology established on modernism in the discipline of sociology was shaken, and postmodern social theories emerged (Kala, 2019: 435). Social sciences methodology, which was shaped on the Enlightenment, modernity and rationalization in Western Europe, is another branch of the process of breaking away from the positivist paradigm on which it rose in the 20th century. In fact, modern structuralists are a step towards adapting the modern social science paradigm to the era. Structural thinkers in France began to put forward the concrete/consistent thoughts of the openings against the Anglo-American and liberal democracy culture of the period.

In this context, it is necessary to mention structural functionalist theories here. As a matter of fact, this approach is an effort to fuse the mentioned Continental European and Anglo-American values in the sociological context. Structural functionalism is one of the most important theoretical approaches in social sciences, especially in sociology and anthropology. When the question of how a society survives as a living organism is asked, the

most comprehensive answer to this question comes from the structural-functionalist school. The most important pioneers of modern functionalism are Comte, Spencer, Pareto and Durkheim (Aydın, 2014: 214). As a matter of fact, structuralism debates, as it can be seen, were integrated with different approaches and methods and passed into the stage of evolution, and post-structuralism was spoken after the postmodernism discourses.

Post-structuralism, the 'language'/'word' distinction from Saussure, the founder of structuralism linguistics, 'perspectives' ('perspectivism') from Nietzsche, in which the relativity of values is taken to the end, and Foucault's all kinds of speeches that are said to be made in the name of rationality or truth. It can be seen as a multi-storey philosophical structure, built on the idea that what lies behind it is in reality nothing more than a rhetoric of power and knowledge. Structuralism, which became widespread in the human sciences in the 1960s (especially in France), started to be criticized from various perspectives by many scientists, especially semiotics, in the 1970s. Therefore, especially XX. Post-structuralism, which is defined as the philosophical position, understanding or attitude that gained great momentum in the context of Continental Philosophy in the second half of the 20th, found a large application area and a large fan base in almost every field of social sciences in the 1970s, based on the problematization of the previous period structuralism in all respects (Kotlu, 2007: 69-70).

The post-structuralists say that there is not really a single central structure in society. According to them, there are only multiple relations. The thesis is that there are real micro-organizations in the nature of social organizations. In this way of thinking, in which relativity turns into absolute knowledge, the approach to how social relations should be helps the autonomy of micro-organizations, as it concludes that each knowledge is not superior to the other. In this state, post-structuralism, which sees every group in a community as equal to each other, reveals a type of society in which every group is assumed to have equal truth as an ideal motif. In this framework, it is seen that what post-structuralists actually do is to first take the structuralist relations analysis as a data and then try to show the correctness of their own discourse by revealing their mistakes (Say, 2013: 345).

Contrary to the scientific claims of structuralism, post-structuralists suggest prioritizing the emotional and wilful over the logical and rational in the analysis of cultural, social and societal phenomena. The method in question aims to contribute to the solution of the meaning problem of cultural systems by prioritizing desire, entertainment, body and play as observable dimensions of culture. Post-structuralism, which emphasizes the play and plurality of meanings, provides a dynamic contribution to social science thought (Keskin, 2011: 86).

In this way, post-structuralist ideas reveal an intense process in efforts to harmonize the Continental European thinking tradition with Anglo-American values beyond structuralism (Türküne, 2008; Örs, 2016). At this point, especially in the process of spreading liberal democratic values to the world that started after the second half of the 20th century, the discussions of structuralism and post-structuralism in the strengthening of participation and democracy are the political debates of Plato, Rousseau, Strauss, Foucault on republicanism in this period. In these discussions, structuralism should be evaluated as the answer given by socialist literature to liberal democracy.

STRUCTURALISM AND THE OMBUDSMAN PARADIGMS

It is thought that the issues of ombudsman, restructuring of social sciences and governance have moved to new stages in the 20th century with many discussions of politics, sociology and philosophy. As a matter of fact, the ombudsman has become a paradigm shift in public administration and is being developed in the intellectual field and theory. At this point, structuralism is one of the intellectual framework sociology theories.

The Ombudsman, as a public institution, is a complaints agency that works to eliminate bad management practices in the bureaucracy and to minimize human rights violations (Uğur and Doğan, 2019). Although the ombudsman is a public institution, there is also a field of practice in the private sector. Throughout history, the ombudsman was first practiced in Sweden in the 18th century. A hundred years after it emerged in Sweden, after the Second World War, it has spread to all continents and different states at different public levels (Doğan, 2016: 8).

The main features of the Ombudsman are as follows (Doğan and Uğur, 2018: 181):

- Independent and impartial,

- Objective and fast,
- Complaint authority,
- Mediator,
- Parliamentary membership,
- Its decisions are advisory,
- Mobilizing the public.

After the 1950s, the Ombudsman has increased the degree of acceptability due to reasons and approaches such as the rule of law in the world, aspirations for democracy, institutionalization efforts in newly independent states, excessive growth of the state/bureaucracy, social welfare state, globalization, new right, new public administration. In this context, dynamics such as science, ideology, transformation in social structure, economic conjuncture and national/global politics have an impact on the academic and practical development and dissemination of the ombudsman (Doğan, 2019: 315).

The Ombudsman is an Anglo-Saxon invention. There is political liberalism in its yeast. In addition, the ombudsman is a postmodern auditing paradigm (Doğan, 2021: 5189). Although the ombudsman is a concept that emerged in Sweden in the 19th century during the modernity period, it is understood that it was the second half of the 20th century when its spread in the world is considered. This situation cannot be explained by chance. The mass spread of the Ombudsman in the world has been affected by many dynamics such as the conjuncture of the period and developments in the field of science and culture. The Ombudsman found his true identity in the postmodern period. Accordingly, the ombudsman is a postmodern auditing paradigm (Doğan, 2022: 1199). Parlak and Doğan (2021: 47-48) evaluated structuralism as an important sociological development in the theoretical development of the ombudsman in the second half of the 20th century.

In this framework, the ombudsman, in the transition from structuralism to post-structuralism, as a paradigm in social sciences, from republican discussions in political philosophy to liberal democracy; in sociology from classical sociology to American sociology; it also shows an important concept in the transformation from positivism to hermeneutics in philosophy of science (Doğan, 2021).

One of the other related topics of the development of the Ombudsman in the 20th century is the restructuring of social sciences and governance, which is the contemporary public administration theory.

“...the rise of ombudsman paradigm is the field of intellectual knowledge which emerges along with the argument of restructuring of social sciences. Different theoretical concepts related to governance, in particular ombudsman paradigm, are also the indicators of this accumulation. Therefore, the argument of restructuring of social sciences in the 20th century triggered the development of ombudsman...” (Parlak and Doğan, 2021: 53).

“By combining the concepts of ombudsman and governance, it is desired that the concept called “...ombudsmanance” takes its place in the literature. As a matter of fact, the relationship between the perspective of Habermas, the views of other schools and thinkers, periodical developments and the discourse of postmodern public administration confirms that the two concepts complement each other and are fed from the same source. The concept of ombudsman will make great contributions to social sciences and public administration in researching the ombudsman in a clearer method and further strengthening the theoretical ground established on it. This new concept will not prevent their independent development, provided that the essence of both concepts is preserved. As a matter of fact, it is thought that the concept of ombudsman will ignite a new intellectual debate in public administration through its concept set, theory and approaches...” (Doğan, 2022: 1200).

The relationship between the restructuring of social sciences, governance and the ombudsman contributes to the structuralism debate by making the theory of knowledge interdisciplinary and summative. As a matter of fact, the ombudsman gets stronger by feeding on both right and left literature. In this context, these issues develop the core values of the ombudsman. Structuralism, as an inclusive and deep contemporary sociological theory and method, constitutes an academic field that determines the direction of many concepts.

Although modern structuralism brought vitality to the ombudsman in the beginning of the second half of the 20th century, with the concepts such as participation, democracy and negotiation that emerged with postmodernism and post-structuralism, the ombudsman found its true identity and strengthened its capacity for acceptability in the world. Structuralism intellectually complements the ombudsman as a project of liberal

democracy by contributing to the ombudsman literature in terms of social policy, ethics and responsibility in the context of integrating right and left writing (Doğan, 2022). As a matter of fact, while the ombudsman is integrating with American capitalism, it also overlaps with the main Continental values of state culture, ethics and responsibility. The spread of the Ombudsman throughout the world, regardless of the political regime, can be explained in this way.

TURKISH OMBUDSMAN, GOVERNANCE AND POST-STRUCTURALISM

The ombudsman institution was established in 2012 with the public administration reforms carried out within the framework of the "Restructuring of Public Administration" process that started in 2003 in Turkey (Şengül, 2013: 85). The ombudsman institution, which was established under the name of "Institution of Public Auditing" in Turkey, was enacted with the "Law No. 6328 on the Ombudsman Institution" dated 14.06.2012. As a matter of fact, as stated in this law, the main duty of the Ombudsman Institution of Turkey is; "all kinds of actions and transactions, attitudes and behaviours of the administration, upon a complaint about the functioning of the administration; to examine, research and make suggestions to the administration in terms of compliance with the law and fairness within the understanding of justice based on human rights". It can be said that the main emphasis in the Turkish Ombudsman Institution is focused on the examination of the complaints of the citizens who are victims of the actions, transactions and behaviors of the public administrations. Applications to the ombudsman institution in Turkey can be made by citizens and legal entities even with a simple petition. However, the Turkish Ombudsman Institution does not have the authority to act *ex officio* on a complaint. The ombudsman institution in Turkey "examines the complaints issues throughout the year, monitors how these issues are decided and how public administrations act in line with the decisions and recommendations of the ombudsman institution". It submits an official annual report containing the issues to the Parliamentary Joint Committee. The ombudsman institution in Turkey does not have the authority to make a final judgment or impose sanctions on a decision regarding the complaint. It can be said that the ombudsman institution in Turkey presents its decisions and reports to the public, and in this way, it has an intense relationship with the media. In addition, the ombudsman institution in Turkey detects the malpractices of the state organs or the defects in the faulty laws or the gaps in the laws regulating the structure of the public administration. It is possible to propose a law amendment reform to the Parliament to remedy this situation. In short, the ombudsman has a unique structure within the framework of his qualifications and characteristics. It is an important symbol of the paradigm field that emerged in the understanding of control depending on the transformation of postmodern public administration. In addition to these, the ombudsman is identified with the new public administration principles with its stated authorities and responsibilities, and "total quality management, strategic management, performance management, reengineering and management according to objectives, etc." integrates with understanding and techniques. As a matter of fact, in the essence of all these understandings and techniques; there are "participation, flexibility, democratization, transparency, accountability, efficiency and quality" (Doğan, 2014: 88).

In Turkey, a major restructuring process has begun in order to overcome the political and cultural-oriented public administration problems such as centralism and bureaucratic management tradition in public administration, which started after the 1980s. In this period, Turkish public administration was reshaped with new public administration reforms within the framework of democratization as a result of political, economic and cultural transformations. The democratization reforms and efforts of the Turkish public administration continued in the 1990s and reached its peak with the EU membership process in the 2000s. In this respect, city councils, independent administrative authorities, ethics committee, ombudsman and development agents, which are considered as governance practices, which are also a product of the democratization project of public administration of neo-liberalism in Turkey, have been established. "Ombudsman Institution", which is one of the governance practices in Turkey and established in 2012, is based on locality, citizen orientation, human rights, ethics-morality and rules, participation, flexibility, accountability in the context of its structural-institutional and functional aspects. It integrates with principles and features such as mediation, rule of law, and

governance principles generally accepted in the literature. In this way, the ombudsman institution in Turkey intersects with the concept of governance historically and culturally (Doğan, 2017: 281).

The ombudsman in Turkey has started to be implemented with reforms such as the restructuring of social sciences and governance in the world. It is important for the study to associate the Turkish ombudsman with concepts such as ethics, responsibility and localization in terms of post-structuralism. On the basis of theoretical debates from structuralism to post-structuralism, the characteristics of the Turkish ombudsman both in terms of Turkish political culture and social and democratic reforms confirm this view. As a matter of fact, the Turkish ombudsman has been the product of a reform process in public administration focused on both liberal and social democracy.

Turkey's political culture is based on centralism (Yılmaz and Doğan, 2014). It is possible to see the ombudsman as an important democracy reform in Turkey, where there is a strong state tradition (Doğan, 2014). As a matter of fact, the ombudsman, which is a view of the new public administration process in Turkey in the 2000s, is also an important application of the governance theory (Doğan, 2017: 276). On the other hand, an ethics commission in the context of social responsibility and ethics operates within the body of the ombudsman in Turkey, and carries out its duties and services within the framework of the ethical legislation in the country (<https://www.ombudsman.gov.tr/EtikUyeler>). Although the Turkish ombudsman is a requirement of the governance reforms that took place after the 2000s and an extension of the EU membership process, it also has duties in ethics, social responsibility and negotiation issues. The ombudsman in Turkey is an important administrative reform subject of the theoretical richness of structuralism.

The basic ethical principles that the ombudsman cares about in Turkey, namely the principles of good management; “justice, equality, honesty, openness, impartiality, responsibility, human rights, humanism, loyalty, rule of law, love, tolerance, accountability, respect, frugality, democracy, positive human relations, rights and freedoms, giving the right to labor, illegal orders referred to as “resistance”. All these principles are concepts that modern society and the modern state, which is a reflection of it, attach more importance day by day. The establishment and operation of these principles, which can also be described as a set of suggestions for the institutional memory of the state, in order for individuals to be stronger and freer against the state and bureaucracy, is undoubtedly important for human life (Çılgın and Özkara, 2020: 135).

CONCLUSION AND EVALUATION

The Ombudsman is an Anglo-Saxon invention that emerged in Sweden in the 18th century and was connected to the values of the Western European Enlightenment. This structure, which maintains its importance in the field of theory and practice with liberal democracy until today, should be read as a postmodern auditing paradigm.

The structuralism approach, which is one of the pillars of modern sociology discussions in the 20th century, starting with classical sociology, has been decisive in the ombudsman's gaining importance. As a matter of fact, structuralism has tended to combine American capitalism and Continental European philosophy by bringing Continental Europe/France-based positivist and fact-based sociology discussions to value discussions such as language, culture and discourse. At this very point, the ombudsman gained great power in the intellectual sense, especially with post-structuralism, which is also associated with postmodernism, and spread everywhere in the world without listening to ideology, political regime and culture. In this respect, the ombudsman, by becoming the common mind of humanity, is a structure that solves many social problems and strengthens the moral structures of people in societies.

As a result, the ombudsman paradigm has become one of the most important concepts and theories of social sciences in the 20th century, gaining strength in the focus of the structuralism/post-structuralism debates in sociology and the values of right and left literature, namely republicanism and liberal democracy. Structuralism should be considered as one of the sociological thinking methods that is decisive in the formation of the ombudsman with an interdisciplinary character, considering many different areas such as structure, language, phenomenon, value, culture, participation, democracy, ethics and responsibility. One of the concrete

manifestations of social sciences gaining an interdisciplinary structure in the 20th century can be followed by the development of the ombudsman. The restructuring of social sciences and the issue of governance are decisive here. It provides the ombudsman to be fed from different literature.

The ombudsman in Turkey provides an important example in terms of the structuralist debate. Because one of the important public administration reforms of the statism-social policy culture in the Turkish political system and the Anglo-American liberal transformation that started after the 1980s is the ombudsman. The ombudsman in Turkey should be considered as a structure that tries to find solutions to all the problems of the society such as decentralization, rigidity, ethics and responsibility and increases the quality of public administration.

To summarize, the ombudsman is a public body that emerged in Sweden in the 18th century in Western Europe. After 100 years of practice in Sweden, especially in the world after World War II, it showed great improvement. In this study, it is desired to establish a connection between the ombudsman and structuralism, which is one of the sociological thinking methods. Indeed, the ombudsman can be seen as an important reform on the road to the Enlightenment in Western Europe and parliamentary democracy in Sweden. The Ombudsman is an Anglo-American invention and is based on a deep literature as an interdisciplinary concept/theory. There are different approaches in sociological theories depending on different periods and schools. Although structuralism, which is one of them, has deep roots dating back to the political climate of Ancient Greece, it consists of debates that entered a clear pattern especially in the 20th century. Structuralism is at the center of a wide range of debates, which are fed from a deep intellectual field and right-left literature. Here, the methods of thinking fed from different schools such as liberalism and republicanism can be explained under a certain roof with structuralism. It is possible to draw deep inferences from these very comprehensive discussions in areas such as democracy, participation, ethics, responsibility and politics. In this study, it is thought that the ombudsman is influenced by the structuralism debate and this field contributes to the ombudsman from the left and right literature. Because, in addition to being a liberal democracy project, the ombudsman is a social policy tool that highlights principles such as ethics and social responsibility. It is argued here that both modern structuralists and post-structuralists add value to these aspects of the ombudsman.

REFERENCES

- Aydın, K. (2014). "Yapısal İşlevselci Teori ve Toplumsal Tabakalaşma." *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, Nisan-Ekim: 213-239.
- Baloğlu, U. (2013). "William Shakespeare'nin Hamlet Yapıtının A. J. Greimas'ın Eyleyensel Örnekçesine Göre Çözümlemesi." *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication-TOJDAC*, January, 3(1): 58-65.
- Başak, S. (2003). "Kuramsal Yaklaşımlarda Yapıya İlişkin İkilemler." *Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 3: 133-160.
- Bayraktar S. (2008). "Yapısalcılığa Saussure İle Dilsel İletişim Açısından Eleştirel Bir Yaklaşım." *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum*.
- Birlik, N. (2019). "Jacques Lacan'ın Yapısalcılık İle Karmaşık İlişkisi." *DTCF Dergisi*, 59(1): 529-542.
- Can, C. (1988). "Yapısalcılık-Hukuk İlişkileri Üzerine Deneme." *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 40(1): 33-62.
- Collins, R. (2015). *Sosyolojide Dört Ana Gelenek*. Çev. Ümit Tatlıcan, Sentez Yayıncılık, Bursa.
- Çılgin, H. ve Özkartal, M. (2020). "Kamu Denetçiliği Kurumu İyi Yönetim İlkeleri Bağlamında Yönetimde Etik Paradigmasının Yerleşmesi Üzerine Bir Araştırma." *Ombudsman Akademik*, 12, Ocak-Haziran: 129-154.
- Çevikbaş, S. (2002). "Yapısalcılık Üzerine." *Felsefe Dünyası*, 35: 137-150.

- Doğan, K. C. (2014). "Postmodern Kamu Yönetimi Anlayışı Çerçevesinde Bir Denetim Paradigması: Ombudsman." *Sayıştay Dergisi*, Temmuz-Eylül, 94: 73-96.
- Doğan, K. C. (2016). "Health Ombudsman in The United Kingdom: Establishment, Functions, and Efficiency." *Journal of International Health Sciences and Management*, 2(2), October: 7-15.
- Doğan, K. C. (2017). "Yönetişim Kavramı ve Türkiye’de Demokratikleşme Reformları: Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsman) Örneği." *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 47, Haziran: 267-287.
- Doğan, K. C. (2019). "Modernizmden Postmodernizme: Kamu Yönetiminde Yönetişim Kuramı Bağlamında Ombudsman Paradigması." *International Social Sciences Studies Journal*, 5(29): 312-317.
- Doğan, K. C. (2021). "Ombudsman Teorisi: İnterdisipliner Bir Analiz." *International Social Sciences Studies Journal*, 7(91): 5182-5190.
- Doğan, K. C. (2022). "Jürgen Habermas’ta Katılım, Demokrasi ve Meşruiyet Kavramları: Ombudsman Yönetişimi Üzerine Düşünmek." *International Social Sciences Studies Journal*, 8(96): 1190-1203.
- Doğan, K. C. ve Uğur, Ö. (2018). "The Effectiveness of Ombudsman in Improving Good Administration in the European Union (EU)." (Eds.) Marin Rusev, Eric Straus, Cevdet Avcıkurt, Abdullah Soykan, Bekir Parlak, *Social Sciences Researches in the Globalizing World*, St. Kliment Ohridski University Press, Sofia, pp.180-192.
- Elliott, A. (2021). "Psychoanalytic social theory." (Ed.) Anthony Elliott, *Routledge Handbook of Social and Cultural Theory*, Routledge, New York, pp.140-160.
- Erçel, G. (2014). *Felsefe Sözlüğü*. Kefekültür Yayıncılık, İstanbul.
- Kala, A. (2019). *Sosyoloji Öncesi ve Sonrası Toplum Teorileri*. Doğu Kitabevi, İstanbul.
- Keskin, İ. (2011). "Sosyolojik Teoriler Bağlamında Yapısalcı Analizin İmkânı ve Sınırlılıkları." *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, 1(2), December: 63-88.
- Kotlu, E. (2007). "Yapısalcı ve Post-Yapısalcı Sosyal Teoride Dil (Sosyal Teoride Bir Model Ola-rak Dil)." *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, Aydın.
- Manning, P. K. (1982). "Structuralism and the Sociology of Knowledge." *Knowledge*, 4(1), September: 51-72.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü, *Bilim ve Sanat Yayınları*, Ankara.
- Nar, M. Ş. (2014). "Yapısalcılık Kavramına Antropolojik Bir Yaklaşım: Levi-Strauss ve Yapısalcılık." *Antropoloji*, 27: 29-46.
- Örs, B. (Der.) (2016). *19. Yüzyıldan 20.Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Parlak, B. and Doğan, K. C. (2021). "A Methodological Analysis on The Restructuring of Social Sciences in The Context of Ombudsman Paradigm, Liberal Democracy and The Annales School." *International Social Sciences Studies Journal*, 7(76): 40-58.
- Revel, J. (2005). *Foucault: Güncelliğin Bir Ontolojisi*. Çev. Kemal Atakay, *Otonom Yayınları*, İstanbul.
- Ritzer, G. (1992). *Sociological Theory*. McGraw-Hill, USA.
- Say, Ö. (2013). "Yapısalcılıktan Post-Yapısalcılığa Çoğulculuğun İnşası." *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(2): 331-346.
- Swingewood, A. (2010). *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*. Çev. Osman Akınhay, *Agora Kitaplığı*, İstanbul.
- Şengül, R. (2013). "Kamu Yönetimi ile Birey İlişkilerinin Dönüşümüne Ombudsman Kurumunun Etkisi." *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(3): 71-88.

Türküne, M. (Ed.) (2008). Siyaset. Lotus Yayınları, Ankara.

Uğur, Ö. and Doğan, K. C. (Eds.) (2019). Contemporary Debates on Politics and Public Administration in the Postmodern Era. Peter Lang, Berlin.

Yılmaz, N. ve Doğan, K. C. (2014). Siyaset Bilimi Açısından Bürokrasi. (Ed.) Önder Kutlu, Siyaset Bilimine Giriş, Lisans Yayıncılık, Ankara, ss.240-258.

Yücel, T. (2015). Yapısalcılık. Can Yayınları, İstanbul.

<https://www.ombudsman.gov.tr/EtikUyeler> (Erişim Tarihi: 10.04.2022).

Increasing Presence of China in the Eastern Mediterranean Region: An Examination of Greece and Turkey

Sıla Turaç BAYKARA

Dr. Öğretim Üyesi, İzmir Demokrasi Üniversitesi

silaturac.baykara@idu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-6744-3901>

Makale Başvuru Tarihi : 08.09.2022

Makale Yayın Tarihi : 25.10.2022

Makale Türü : Araştırma Makalesi

Abstract

Key Words:

China
Eastern
Mediterranean,
Peaceful Rise,
Developmental
Peace

This study aims to demonstrate China's increasing presence in the Eastern Mediterranean region by examining Turkey and Greece, which are two competing states of the region, with China. The article envisages that China is following 'peaceful rise' and 'developmental peace' strategies to increase its presence in the region. China's 'peaceful rise' and 'developmental peace' strategies in the Eastern Mediterranean is based on its economic activities in the region. This study claims that China is becoming more powerful actor in the eastern Mediterranean and dispute between Greece and Turkey do not create a threat to its increasing presence since China continues its presence based on economic activities such as the BRI in the region.

Key Words: China, Eastern Mediterranean, Peaceful Rise, Developmental Peace.

Doğu Akdeniz Bölgesinde Çin'in Artan Varlığı:

Yunanistan ve Türkiye Üzerine Bir İnceleme

Keywords:

Çin,
Doğu Akdeniz,
Barışçıl Yükseliş,
Gelişimsel Barış

Özet

Bu çalışma, bölgenin iki rakip devleti olan Türkiye ve Yunanistan'ı Çin ile inceleyerek Çin'in Doğu Akdeniz bölgesinde artan varlığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Makale, Çin'in bölgedeki varlığını artırmak için 'barışçıl yükseliş' ve 'kalkınma barışı' stratejileri izlediğini öngörmektedir. Çin'in Doğu Akdeniz'deki 'barışçıl yükselişi' ve 'kalkınma barışı' stratejileri, bölgedeki ekonomik faaliyetlerine dayanmaktadır. Bu çalışma, Çin'in Doğu Akdeniz'de daha güçlü bir aktör haline geldiğini ve Yunanistan ile Türkiye arasındaki anlaşmazlığın, Çin'in bölgedeki Kuşak ve Yol Projesi gibi ekonomik faaliyetlere dayalı olarak varlığını sürdürmesi nedeniyle artan varlığı için bir tehdit oluşturmadığını iddia etmektedir.

INTRODUCTION

The Eastern Mediterranean region is located at the intersection of the Asian, African, and European continents. With its central location, energy resources and meeting point of major international logistics routes, the region has also become a point of attraction for global powers. In addition to having a vital position in the international trade due to its location between Asia, Africa, and Europe, the region also has the shortest sea route for the trade between Asia and Europe.

Nowadays, geopolitical developments in the region have affected global stability and cause great powers to turn to the region. The USA, China, Russia, and the EU are known as the dominant powers in the Eastern Mediterranean. Global powers make regional arrangements by using regional states as intermediaries instead of

directly accessing the region and resources (Çebi Sınır and Kantar, 2021). What China tries to do in the region is to become visible in important countries in the region (Demir, 2021). To do this, China is using regional states namely Greece and Turkey as intermediaries. This strategy of China has also conformity with China's peaceful rise strategy at global level. Peaceful rise policy of China refers not to be involved in any conflict in the region for economic achievements (Tonchev, 2020). In other words, it could be assumed that China's presence in the region would occur through economic presence not military. Developmental peace policy similarly refers to increase the presence of the host country to influence economic policies in home country.

There are several reasons why China aims to increase its presence in the Eastern Mediterranean. First, as mentioned above, the region with its location between Asia, Africa, and Europe is a meeting point of major international logistics routes. Second, China gives an importance to the Eastern Mediterranean due to the region's very significant connection to China's Belt and Road Initiative (BRI). China's announcement of the BRI by the President Xi Jinping in 2013 has also demonstrated China's intent to increase its international presence through economic means. The BRI is the combination of the Silk Road Economic Belt and the 21st Century Maritime Silk Road initiatives. Therefore, China also sees the Eastern Mediterranean, the destination of the ancient Silk Road, as a bridge between Africa, Europe, and the Middle East to disseminate its policies. According to China, since nature of the BRI is based on the contribution to prosperity and provide alternatives to the cooperation between countries, as President Xi Jinping announced in May 2019, BRI is a challenge to the "clash of civilizations". *'It is committed to strengthening cooperation in infrastructure construction through political mutual trust and policy communication, and deepening exchanges among different peoples and mutual learning and prosperity among different civilizations through promoting investment and trade and economic links among all countries along the route'* (Yu, 2021: 258-259). Thus, via its presence in the Eastern Mediterranean, China aims to envisage a new vision for the Eastern Mediterranean overarching different civilizations. Finally, as Putten stated (2016), China wants to become more active in this part of the world now, accompanied by similar factors as the USA, which needed for oil and its competition with the USSR caused it to take place in the Eastern Mediterranean and the Middle East in the mid of the twentieth century.

This study aims to demonstrate China's increasing presence in the Eastern Mediterranean region by examining Turkey and Greece, which are two competing states of the region with China. The article envisages that China is following 'peaceful rise' and 'developmental peace' strategies to increase its presence in the region. Basically, China's 'peaceful rise' and 'developmental peace' strategies in the Eastern Mediterranean is based on its economic activities in the Eastern the Mediterranean. After the brief introduction, the second part of the paper mentions the conceptual framework which is China's 'Peaceful Rise' and 'Developmental Peace' strategies. The third part of the paper discusses how China becomes viable in the Eastern Mediterranean region in general fourth part focuses on China's port diplomacy and other investments in Greece. In the next part, the significance of Turkey for China in the Eastern Mediterranean will be examined with focus on Turkey's Middle Corridor Initiative, China's investments in Turkey and China's Cooperation Initiatives in Turkey. After final part combines the conceptual framework with the examination of Greece and Turkey based on Turkish- Greek Dispute as a challenge to China's 'peaceful rise' and 'developmental peace' strategies, this paper finishes by claiming that China is becoming more powerful actor in the eastern Mediterranean and dispute between Greece and Turkey do not create a threat to its increasing presence since China continues its presence based on economic activities such as the BRI in the region.

CONCEPTUAL FRAMEWORK: CHINA'S 'PEACEFUL RISE' AND 'DEVELOPMENTAL PEACE' STRATEGIES

'Peaceful rise' concept was first mentioned in Zheng Bijian's article in Foreign Affairs in 2005. Bijian (2005) in his article defined China as a developing country aiming to increase its presence via peaceful means. 'Peaceful rise' policy of China refers not to be involved in any conflict in the region for economic achievements (Tonchev, 2020). In other words, it could be assumed that China's presence in the region would occur through trade not military presence. What China tries to do in the region is to become visible in important countries in the region (Demir, 2021).

On one hand, Cooley (2015) defines Chinese rise as rise of illiberal authoritarian actors in international politics. In other words, Cooley claims traditional tools of democracy promotion like conditionality are losing ground.

On the other hand, Alden and Large (2015) asserts that China's aim is a status quo actor in peace and development.

Regarding the concept of the 'developmental peace', it was formulated by Yin He in 2014. He (2019) divided the 'developmental peace' into two parts: economic development started by a powerful central government and aid with no political conditionality. 'Developmental peace' aims to increase the presence of the host country to influence economic policies in home country. 'Developmental peace' is an alternative to 'democratic peace' or 'liberal peace' of the West (He, 2019). After host country engaged with the home country in the region, 'developmental peace' process starts. The reason why China chose the 'developmental peace' is China's experience about underdevelopment in the 1960s and 1970s. At that time, leaders of China chose economic development (Wang 2017). By taking the experiences into an account, China wants to help other developing countries to address the main problem of underdevelopment. According to Givens (2011), liberal norms such as democracy and human rights are not in China's area of interest. However, it does not mean that China aims to reduce these norms. Instead, China's developmental peace policy via aid and investment does not support any kind of ideology (Dreher and Fuchs, 2015). In other words, China defines the underdevelopment as one of the most important reasons of conflicts and a threat to the peace. In this sense, China's increasing presence in the eastern Mediterranean could be defined as a 'developmental peace' rather than a 'democratic peace' or 'liberal peace' which is used by the West (Lons et. al., 2019). China's area of expertise is infrastructure while West's specialty is the promotion of norms. Their expertise is complimentary not contradictory (Yuan, 2022). Finally, the most advantageous side of the 'developmental peace' is keeping China inside of the economic developmental but outside of the fragile political and security issues of the eastern Mediterranean region.

HOW CHINA BECOMES VIABLE IN THE EASTERN MEDITERRANEAN REGION

The Eastern Mediterranean, the intersection of Europe and the Middle East, constitutes the focus of China's strategic goals and regional interests. China's approach to the Eastern Mediterranean is part of its foreign policy framework as an extension of the BRI. In the Eastern Mediterranean, China's national priorities and increasing activism draw attention. These active policies of China are observed in three areas: investments in transportation, energy and telecommunications infrastructure, military exercises in the Eastern Mediterranean as a general initiative of China's naval presence, and the creation of regional cooperation forums (Ekman, 2018).

First, China holds investments in transportation, energy and telecommunications infrastructure via the Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB), which provides financing for infrastructure projects, also aims to provide cooperation in infrastructure projects aimed at improving land and sea transportation (Çebi Sınır and Kantar, 2021). Second, in terms of military exercises in the Eastern Mediterranean, China's naval ships visit to the port of Piraeus symbolically as peaceful visits could be mentioned. Third, China's infrastructure-based activities to strengthen its bilateral relations in the Eastern Mediterranean will ultimately serve China's trade, investment, and transportation interests, as well as invest in its security and geostrategic ideals.

The Eastern Mediterranean is one of the regions most affected by the investments within the scope of BRI. Since 2009, China has increased its investment projects in the region and eventually increased its tendency towards the region with the BRI. As part of the initiative, China has increased its connections in Asia, Africa and Europe with new infrastructure and economic corridors. Due to its geographical location, the Eastern Mediterranean essentially plays a central role in the BRI.

Moreover, China has increased its interest in ports located in the Eastern Mediterranean region, especially in Turkey and Greece, and expanded its port investments on sea routes to Europe. These investments aim to connect the BRI to the sea and thus reach Europe from Mediterranean ports by sea and rail.

BRI has three different subproject groups in the Asia-Europe belt. The first is a rail corridor already in operation, connecting Chinese main production facilities to Western Europe. This corridor includes a fast and safe entry into the European market by connecting the Greek port of Piraeus to Budapest. The second is a land corridor currently under development and planned to pass through Turkey and Iran. The third is the Asia-Europe

Sea corridor, which will intensify the flow between Chinese and European ports (Ferrari and Tei, 2020:8-9). Therefore, for Chinese goods to reach Europe safely in this corridor, China invests heavily in ports in the region.

THE SIGNIFICANCE OF GREECE FOR CHINA IN THE EASTERN MEDITERRANEAN

Since China and Greece has signed a strategic partnership agreement in 2006, Chinese investments in Greece have been increasing. However, Greece comes to the forefront in investments made in the Eastern Mediterranean within the scope of the BRI. China, which has purchased most of the Piraeus Port, wants to make the region the largest transit center with the railway network. Not only port projects, but also technology and communication collaborations continue to increase. Especially renewable energy is one of the most important issues for China recently. All these investments and cooperation initiatives reflect China's growing power and influence in the region.

China's Port Diplomacy in Greece

The largest port in Greece and the seventh largest in Europe, the Port of Piraeus is in a very important strategic position. In 2016, the Chinese shipping company COSCO acquired most of the shares of Piraeus Port (Amaro, 2019). In particular, the Greek port of Piraeus is at the center of China's strategic involvement in the region. The acquisition of Piraeus Port by COSCO accelerated the process of the port becoming the leading logistics center of the Mediterranean. Today, the port of Piraeus is not only emerging hub for China's Maritime Silk Road in the Eastern Mediterranean but also still an important hub for Greece's maritime and economic power. Besides, the Port of Piraeus became the only major port in Europe managed entirely by a Chinese company (Putten, 2016). Xu Lirong, President of COSCO, also stated that Piraeus Port would promote Greece's integration into global markets and that Greece could significantly benefit from China's increasing influence and power in global markets (Bellos, 2016).

The port of Piraeus, which is planned to become the largest transit center in China, is connected not only to the Maritime Silk Road, but also to the Euro-Asia railway line, by providing the railway infrastructure that will connect Piraeus to Budapest (Ferrari and Tei, 2020). Moreover, COSCO's investment in the cruise sector could attract tourists from Asia to Athens and then to other Mediterranean countries by boat via Piraeus (Tzogopoulos, 2019). In addition, the Chinese government sees Greece as a gateway to increase its regional and global integration and the connections to be provided by the Port of Piraeus. President Xi Jinping stated that they would also strengthen land links to strengthen Piraeus' chain of activities and increase China's production capacity with Europe (Reuters , 2019). Piraeus not only increases Greece's economic mobility, but also creates a new corridor for China's export traffic.

Since COSCO is a strong freight forwarder on the China-Europe route, it could make the Port of Piraeus an important player for Chinese shipping companies on this route. After purchasing the port of Piraeus, COSCO made it the fastest growing container port in Europe by 2012 through varied infrastructure improvements. Therefore, China established economic and political influence in Greece in the Eastern Mediterranean by purchasing the majority of the port of Piraeus. China sees its relationship with Greece as a good example of Silk Road diplomacy in the field of maritime (Rhode, 2021). The central function of the port goes beyond the China-EU trade relationship, significantly influencing regional shipping patterns in the Mediterranean and Black Seas.

China's Other Investments in Greece

Besides port diplomacy in Greece, China has also increased its investments in the country. First of all, as the world's 2nd most efficient wind power producer and having one-third of the world's solar power generation capacity, the energy issue came to the fore during Xi Jinping's visit to Greece in 2019 (O'Meara, 2020). Moreover, renewable projects have been announced in Crete, including a 50 MW solar power plant and a €995m high-voltage transmission line to connect the island to the national grid (China Dialogue, 2020).

China's interest in Greece does not only consist of investments, but China also makes its influence felt in the region through the purchase of property by its citizens. In this context, as of 2019, 850 Chinese citizens have acquired a 'Golden Visa' by purchasing properties worth 310 million dollars in total, thus obtaining visa-free travel to EU members. The public economic development agency Enterprise Greece reported that Greece has earned over \$500 million in revenue thanks to the Golden Visas. The two countries also signed a 3-year action plan in May 2019 to determine the course of investment and trade cooperation (Ağaçlı, 2019).

17+1 Initiative

Following the BRI, which is an economic activity, Greece also joined the 16 + 1 group of Central and Eastern European Countries and China in 2019 as a part of political activity. However, the aim of China is also economic. With the inclusion of Greece, it has been renamed to '17+1'. The aim of 17+1 initiative is to facilitate closer economic collaboration between China and Central and Eastern European Countries including Greece as well as increasing connectivity in implementing the BRI (Tzogopoulos, 2019). Rhode (2021) adds that COSCO's investment in Greece's Piraeus port also demonstrates Greece's importance for the 17+1 initiative as well as China's presence in the Eastern Mediterranean.

THE SIGNIFICANCE OF TURKEY FOR CHINA IN THE EASTERN MEDITERRANEAN

Turkey's connection to the Middle East, Asia and North Africa has made China willing for the infrastructure projects. In this location, Turkey acts as a land bridge connecting the continents of Europe and Asia.

China's interest in Turkey is also related with China's strategy in the Middle East. China prefers to establish close relations with significant countries in the region having anti-western sentiments. Besides, Turkey is important for China, since it is a candidate to the EU, member of NATO and Shanghai Cooperation Organization (SCO) as well (Marketos, 2021).

Turkey officially became a BRI member country in 2015 (Parlar Dal, 2017). After Turkey's participation in the BRI, there has been a significant increase in the trade volume between China and Turkey and infrastructure activities for transit railway transportation have been started (İkiz, 2019). Since Turkey's regional potential and its impact on the completion of the terrestrial route puts it into very strategic position for China, Turkey has become a significant part of the BRI (Yu, 2021). Another reason why Turkey is significant for the BRI is that China could use Turkey's strategic position between Europe and Asia in terms of making the hub for the freight transport and trade routes via the Middle Corridor (Druzbacka, 2021). Finally, China prefers cooperation with Turkey via the connection of China's BRI and Turkey's Middle Corridor initiative since making Turkey an energy center for EU- China trade helps China to connect with Europe, Central and Western Asia, North Africa and Caspian Sea at shorter and cheaper routes (Yu, 2021).

Turkey's Middle Corridor Initiative

The G-20 summit in Antalya in 2015, witnessed the signature of a Memorandum of Understanding between Turkey and China on Aligning the BRI and the Middle Corridor Initiative, which aims to connect Europe with the Middle East, Asia and then China via Anatolia (Hamilton, Ünver-Noi and Altay, 2019). Turkey's Middle Corridor initiative and China's BRI aim to increase regional economic cooperation in Asia by connecting Asia and Europe.

Turkey's land connection with the BRI, which is also a part of the Middle Corridor Project, in other words the Trans-Caspian Corridor that connects Europe and Asia, consists of the completion of the Baku-Tbilisi-Kars railway (BTK) and the modernization of all the railway systems in Turkey to allow for high-speed freight transit. The first is the Baku-Tbilisi-Kars Railway Line (BTK), also called the Iron Silk Road, was planned under the BRI and the Middle Corridor (Aydin, 2017). Bakü-Tbilisi-Kars Railway Line (BTK) is a railway link connecting Tbilisi in Georgia, Bakü in Azerbaijan and Kars in Turkey. The construction started in 2017 (Jardine, 2017). Built without funding from China, BTK was opened on 30 October 2017 to secure the rail link

between Asia and Europe. BTK is the shortest route between the three countries and between Asia and Europe. Within this structure, Turkey aims to become a new global trade hub in the region (Yu, 2021). The BTK aims to open the New Silk Road, which transports the goods from China to London through Kazakhstan, Bakü and Turkey. In 2020, first export train from Turkey to China arrived in Xi'an, China (Druzbacka, 2021).

The second is the modernization of Turkey's railway system and turn it into compatible with high-speed railway system that could be built from Turkey's eastern border Georgia to its western border Bulgaria, and crosses Kars and Edirne. Moreover, the Chang'an', the China- Europe rail train, crossed the Caspian Sea via the Baku-Tbilisi-Kars railway (BTK) in 2019 and arrived at the Czech Republic from Turkey. Therefore, the length of the transport of goods from China to Turkey was reduced. Even, Chinese goods could be shipped to Europe in 18 days (Daily Sabah, 2018). Economic cooperation between China and Turkey under the framework of the BRI has therefore led to infrastructure connectivity via the geographical connection of BRI and the Middle Corridor. Besides the Chang'an' train, the Ankara-İstanbul High-Speed Train Project Phase II is another project. Finally, the construction of airport, port, subsea tunnel, and railway system are another example for infrastructure connectivity between China and Turkey are (Yu, 2021).

China's Other Investments in Turkey

Obviously, China has very good relations with Greece in the Eastern Mediterranean. However, China also has good relations with Turkey. COSCO purchased 65 per cent of the Kumport container terminal, which is Turkey's third largest port. The significance of Kumport comes from its being a section of the Ambarlı port in Istanbul on the Marmara Sea (Knowler, 2015). Although Kumport's capacity is less than half of Piraeus, it makes Turkey a significant participant of the BRI. China preferred Kumport with both strategic dimension and economic reasons since Turkey's Kumport is also a bridge to the eastern Mediterranean via the Bosphorus Strait (Atli, 2020).

Turkey and China also established cooperation in energy, equipment manufacturing and technology-based projects. First, Turkey's largest telecommunications service brand Turkcell and China's largest information and communication technology brand Huawei decided to work together to import Huawei's and the Chinese government's experience in software development and innovative solutions (Druzbacka, 2021).

Second, Emba Hunutlu thermal power plant, which is the largest direct investment of China in Turkey started to be constructed in 2019 in Adana (Xinhua, 2019). Emba Hunutlu thermal power plant is the first imported coal-fired power project. China Energy Construction Group drawn it up and the plant was started up in 2022 (NS Energy, 2022). Another direct investment of China in Turkey is also planned to be a coal power plant. In this point, both locals and EU criticize that China focuses on the construction of the coal-based power plants (Druzbacka, 2021).

Another initiative is Turkey's Eğirdir 1 GW pumped-storage hydro plant, which is planned to be Turkey's first pumped storage power station. Eğirdir 1 GW pumped-storage hydro plant is a Chinese company's initiative and very significant for China's aim to be known in hydropower business (Power-Technology, 2021). China also invested the Kazan trona comprehensive development project and the Salt Lake underground natural gas storage project in Turkey (Yu, 2021).

The reason why energy cooperation becomes vital part of China- Turkey relations is that Turkey needs energy and China has technological and financial superiority in terms of energy. Therefore, Turkey and China submitted several projects in mining, nuclear energy, coal power and renewable energy (Yu, 2021). In March 2020, Turkey Wealth Fund (TWF) signed a memorandum of understanding with Sinosure of China for insurance support to use in financing BRI projects (Şahin, 2020).

Finally, During the pandemic, China sent medical equipment regularly and Chinese SinoVac COVID-19 vaccines to Turkey (Druzbacka, 2021). A photovoltaic industrial park was built in 2020 by China and Turkey (EE- Paper, 2021).

Turkish- Greek Dispute as a challenge to China's 'peaceful rise' and 'developmental peace' strategies

In relation with China's 'peaceful rise' and 'developmental peace' strategies, this article focuses on the economic presence of China in the eastern Mediterranean region. In this sense, China is using regional states namely Greece and Turkey as intermediaries which is also a strategy of China having conformity with China's 'peaceful rise' strategy at global level.

China's rising power started with economic increase which made China a global power and a significant change in international relations. Since China needs long-lasting peace and cooperation for being a leading global power in the world, China claims that it does not prefer to export its communist ideology to the world. Therefore, with the aim to follow peace in the world and the development, China has joined most of institutions under United Nations other international organizations. Although China supports peaceful coexistence, liberal, and democratic West is skeptical towards China's rise and sees threat to itself (Zhang, 2022).

Regional cooperation is a good start for creating cooperative spirit in the world. China sees BRI as an opportunity to increase the cooperation in the region (Zhang, 2022). The BRI, as an economic initiative, is at the top of China's 'peaceful rise' and 'developmental peace' agenda (Wong, 2021). The BRI aims to connect Asia, Europe and Africa continents via land and maritime links. In this context, China gives an importance to the Eastern Mediterranean ports since it needs energy supply and wants to increase economic relationships in the region. The most visible investment of China in the region is also its largest and most strategically important infrastructure project in the region: the Port of Piraeus in Greece (Putten, 2016). Besides, both in Turkey and Greece, China hosts various infrastructure activities in the region and operates in sectors other than logistics.

Based on its developmental peace strategy, China's presence in the Eastern Mediterranean is increasing as parallel to its economic power which is also increasing. Moreover, in the region, China's policy is to avoid the conflicts in the region based on its peaceful rise strategy. Therefore, China is collaborating with both Turkey and Greece in the region aims to realize, the institutionalization of its presence in the Eastern Mediterranean through the BRI. Due to political dispute unsolved for decades between Turkey and Greece along with the Cyprus Problem, this is not an easy process.

In the 2000s, the competition between Turkey and Greece gained momentum with the hydrocarbon discoveries made in the sea areas of the Eastern Mediterranean. In addition to the problems of sovereignty in the Aegean Sea, the situation of the Aegean Islands and the Cyprus problem, which remained unresolved between Turkey and Greece, Greece took the advantage of the support of the EU in its activities in the region since Greece is also member of the Union. The activities carried out by Turkey in the region are presented as illegal and they are trying to deprive the Eastern Mediterranean from the opportunity created by energy resources (Baykara, 2020). The gas territorial dispute between Turkey and Greece is also directly related with Cyprus Island in the region. Due to the Cyprus problem between the Southern Cyprus and Northern Cyprus also could make issues harder in the region. Besides, it is also important to note that Greece and Cyprus are the members of the East Mediterranean Gas Forum (EastMed Forum), which is an international organization formed by Cyprus, Egypt, France, Greece, Israel, Italy, Jordan, and Palestine. The aim of the EastMed Forum, which was founded in 2019, is to gather suppliers, buyers and transit states in the region and develop an infrastructure for gas trade (EMGF, 2022)

Although the dispute between Greece and Turkey in the region leads to an instability and becomes a threat to the Chinese presence and the future of the BRI as well, the China does not have a clear policy towards the Cyprus issue and continues to establish good relations with both Greece and Turkey (Aydın and Kahraman, 2019),

On one hand, China continues negotiations with Turkey on its strategic ports for the future of the BRI. Therefore, China aware that Turkey is a regional power in the Eastern Mediterranean. However, Turkey is not content with China's stance towards Turkey's dispute with Southern Cyprus over the use of natural resources since it is ambiguous (Tonchev, 2020). Turkey and China as a part of the BRI is working on the realization of

the Middle Corridor Initiative, which could increase Turkey's strategic position between Asia, Middle East, and Europe; and make it the center of the trade (Demir, 2021). Besides, China is aware that as an EU candidate country and a member of both NATO and SCO, Turkey could be a mediator between China and the West. For China, Turkey is significant for the New Silk Road due to the Middle East Corridor and NATO technologies it acquired. EU's exclusion efforts of Turkey from the region's parameters allow China and Russia to infiltrate to the eastern Mediterranean (Marketos, 2021). However, it is important to note that human rights violations claim on the Uighurs in western China remains as a problem between China and Turkey (Kinling, 2019).

On the other hand, China gives an importance to the Eastern Mediterranean ports since it needs energy supply and wants to increase economic relationships in the region. The most visible investment of China in the region is also its largest and most strategically important infrastructure project in the region: the Port of Piraeus in Greece (Putten, 2016). Since 2009, starting from Piraeus, China has been building its existence in the region. Within two decades, EU and the US has started to define China's increasing presence in the region as a 'systemic rival'. Although China defines its presence in economic dimension and its naval visits to the port of Piraeus in 2010, 2015, and 2017 as peaceful visits, it is obvious that the port of Piraeus could be the port China builds its political and security power in Europe (Albert, 2019). Besides, China hosts various infrastructure activities in Greece and operates in sectors other than logistics.

Through economic investments, China aims that the BRI could contribute to China's interests in the eastern Mediterranean which hosts competing interests (Trt World, 2019). However, for the EU, beyond China's increasing investments, the concern that the ports in the region could be turned into naval bases in the future also comes to the fore (Pekcan and Uygun, 2021). China believes that if the EastMed Forum includes Turkey, that would contribute to the security in the eastern Mediterranean (Marketos, 2021).

In sum, considering that China's Eastern Mediterranean strategy is shaped based on commercial and economic interests, it is not directly involved in the political instability in the region. It is also observed that China is trying to develop good relations with all regional actors, even if they conflict each other (Koç, 2020).

CONCLUSION

Nowadays, the Eastern Mediterranean has become a point of attraction for global powers thanks to its central location, energy resources and meeting point of major international logistics routes. Besides, geopolitical developments in the region have affected global stability and cause great powers to turn to the region. The USA, China, Russia, and the EU are known as the dominant powers in the Eastern Mediterranean. Amongst them, China tries to become more visible in important countries in the region. Besides being a significant trading partner in the region via the relationships it created with ports, China has increased its presence in the region with the help of globalized network BRI created between China and the countries on the BRI route. Therefore, after the BRI was announced in 2013, China's presence in the eastern Mediterranean was strengthened.

Today, although China seems that it is collecting commercial projects in the eastern Mediterranean with geo-economic reasons, geostrategic reasons could be observed as well. China's investments both in Greece and Turkey demonstrate that China is increasing its presence in the eastern Mediterranean. BRI serves China in the region to combine its geo-economical and geopolitical intentions.

In conclusion, this study aims to demonstrate that China's 'peaceful rise' and 'developmental peace' strategies in the Eastern Mediterranean is based on its economic activities in the Eastern the Mediterranean. This conclusion could also be deprived from Chia's stance towards two competing countries of the region: Turkey and Greece. China is using these countries as its intermediaries in the region. Therefore, it could be concluded that China is becoming more powerful actor in the eastern Mediterranean and because of its successful peaceful rise and developmental peace strategies in the region, dispute between Greece and Turkey do not create a threat to its increasing presence since China continues its presence based on economic activities such as the BRI in the region.

REFERENCES

- Ağaçlı, E. (2019). Doğu Akdeniz ve Çin. Yörünge. Yörünge Dergi. <https://www.yorungedergi.com/2019/08/dogu-akdeniz-ve-cin/>. (12.06.2022).
- Albert, E. (2019). China's Global Port Play. The Diplomat, <https://thediplomat.com/2019/05/chinas-global-port-play/>. (13.06.2022).
- Alden, C., and Large. D. (2015). "On Becoming a Norms Maker: Chinese Foreign Policy, Norms Evolution and the Challenges of Security in Africa." The China Quarterly 221 (March): 123–142. doi:10.1017/S0305741015000028.
- Amaro, S. (2019). China bought most of Greece's main port and now it wants to make it the biggest in Europe. CNBC, <https://www.cnbc.com/2019/11/15/china-wants-to-turn-greece-piraeusport-into-europe-biggest.html>. (14.07.2022).
- Atli, A. (2020). Turkish Ports and China's Maritime Silk Road: Benefits and Expectations. Frontier Europe Initiative. <https://mei.edu/sites/default/files/2020-11/A%20Sea%20Change%3F-China%27s%20Role%20in%20the%20Black%20Sea.pdf>. (12.08.2022).
- Aydın, M. (2017). The 'Iron Silk Road'. Hurriyet Daily News. <https://www.hurriyetdailynews.com/opinion/mustafa-aydin/the-iron-silk-road-122150>. (20.08.2022).
- Aydın, S. and Kahraman, A. İ. (2019). China and the East Mediterranean Disputes. TRT World. <https://www.trtworld.com/opinion/china-and-the-east-mediterranean-sea-disputes-27998>. (12.07.2022).
- Azer, Ö.A., Min, W. and Ülker Y. (2021). "The Strategic Importance of The Belt and Road Initiative Connectivity With The Middle Corridor Program in Turkey". Güvenlik Bilimleri Dergisi, Vol. 10 No. 2, 543-566, doi:10.28956/gbd.1028717
- Baykara, S. T. (2020). AB'nin Doğu Akdeniz Stratejisinde Enerji Güvenliğinin Yeri in Küresel Politikalar ve Bölgesel Dönüşümler, Fulya Köksoy (ed.), İstanbul, Nobel Yayınevi.
- Bellos, I. (2016). President of COSCO Says Port of Piraeus Can Help Boost Greek Recovery. Ekathimerini, <http://www.ekathimerini.com/207775/article/ekathimerini/business/president-of-cosco-says-port-of-piraeus-can-help-boost-greek-recovery>. (23.07.2022).
- Bijian, Z. (2005). China's 'Peaceful Rise' to Great-Power Status. Foreign Affairs, September/October. <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/2005-09-01/chinas-peaceful-rise-greatpower-status>. (28.07.2022).
- Çebi Sınır, G. and Kantar, G. (2021), "Çin'in Doğu Akdeniz'deki Artan Rolü", Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Vol 5, No. 1, .29-43.
- China Dialogue. (2020). Shift in Chinese energy investments set to help Greece reach climate targets. <https://chinadialogue.net/en/business/greece-chinese-energy-investmentsclimate-targets/>. (23.07.2022).
- Cooley, A. (2015). "Authoritarianism Goes Global: Countering Democratic Norms." Journal of Democracy Vol. 26, No. 3, 49–63. doi:10.1353/jod.2015.0049.
- Daily Sabah (2018). China calls for more cooperation with Turkey to boost 'Belt and Road' project. <https://www.dailysabah.com/economy/2018/10/03/china-calls-for-more-cooperation-with-turkey-to-boost-belt-and-road-project>. (12.08.2022).

- Demir, E. (2021). Turkey and China in the Eastern Mediterranean: Partners or Competitors?, *Global Voices*. <https://globalvoices.org/2021/09/10/turkey-and-china-in-the-eastern-mediterranean-partners-or-competitors/>. (10.09.2022)
- Dreher, A., and A. Fuchs. (2015). "Rogue Aid? An Empirical Analysis of China's Aid Allocation." *Canadian Journal of Economics/Revue Canadienne D'économique*, Vol. 48, No.3, 988- 1023. doi:10.1111/caje.12166.
- Druzbacka, B. (2021). "Turkish-Chinese Cooperation on the Belt and Road Initiative". *Economic Review*, Vol. 50, 2/2021 https://euba.sk/www_write/files/SK/ekonomicke-rozhlady/2021/er2_2021_druzbacka_fulltext.pdf
- EE- Paper (2021). Turkey photovoltaic solar energy industrial park built by CETC officially put into operation. <https://ee-paper.com/turkey-photovoltaic-solar-energy-industrial-park-built-by-cetc-officially-put-into-operation/>. (10.08.2022).
- Ekman, A. (2018). China in the Mediterranean: An Emerging Presence. *Notes de Ifri*, 1-21. https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/ekman_china_mediterranean_2018_v2.pdf. (20.09.2022).
- Givens, J. W. (2011). "The Beijing Consensus Is Neither: China as a Non-Ideological Challenge to International Norms." *St Antony's International Review*, Vol. 6, No. 2, 10–26. <https://www.jstor.org/stable/26226762>.
- Hamilton, D. S., Ünver-Noy, A. and Altay, S. (2019). Turkey in the North Atlantic Marketplace. Massachusetts, Center for Transatlantic Relations SAIS.
- He, Y. 2019. China Rising and its Changing Policy on UN Peacekeeping. In *United Nations Peace Operations in a Changing Global Order*, C. de Coning (ed.) 253–276. Gewerbestrasse, Palgrave Macmillan.
- İkiz, A. (2019). "Tek Kuşak Tek Yol Projesi ve Türkiye'ye Olası Etkileri". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Vol.18, No. 72, 1688-1700.
- Jardine, B. (2017). Full Steam Ahead: Long-Awaited Baku-Tbilisi-Kars Railway Opens. *Eurasianet*. <https://eurasianet.org/full-steam-ahead-long-awaited-baku-tbilisi-kars-railway-opens>. (23.07.2022).
- Kinling, L. (2019). Turkey's Row with China over Uyghurs Unlikely to Affect Relations in Long Term, Analysts Say. *South China Morning Post*. <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/2186364/turkeys-row-china-over-uyghurs-unlikely-affect-relations-long>. (22.07.2022).
- Knowler, G. (2015). China Port Giants Pour \$1 Billion into Turkish Terminal. *JOC.Com*. https://www.joc.com/port-news/china-port-giants-pour-1-billion-turkish-terminal_20150917.html#:~:text=HONG%20KONG%20%E2%80%94%20China's%20two%20largest,Belt%20C%20One%20Road%20trade%20strategy. (21.07.2022).
- Koç, Y. E. (2020). "Çin'in Akdeniz'deki Varlığı: Liman Yatırımları ve Deniz Tatbikatları". *Kriter*, Vol 4, No: 43. <https://kriterdergi.com/dis-politika/cininakdenizdeki-varligi-liman-yatirimlari-ve-deniz-tatbikatlari>
- Marketos, T. N. (2021). Energy Geopolitics Crossovers in Central and Eastern Mediterranean at the Prize of the Energy Union Policy in, *Aspects of the Energy Union: application and effects of European energy policies in SE Europe and Eastern Mediterranean*. Michalis Mathioulakis (ed)., Cham, Palgrave Macmillan.
- NS Energy (2022). Hunutlu Thermal Power Plant. <https://www.nsenergybusiness.com/projects/hunutlu-thermal-power-plant/>. (13.06.2022).
- O'Meara, S. (2020). China's plan to cut coal and boost green growth. *Nature*. <https://www.nature.com/articles/d41586-020-02464-5>. (12.06.2022).

- Parlar Dal, E (2017). Belt and Road' project: China's new vision and Turkey'. Anadolu News Agency. <https://www.aa.com.tr/en/analysis-news/analysis-belt-and-road-project-chinas-new-vision-and-turkey/965994>. (18.07.2022).
- Pekcan, C. and Uygun, A. G., (2021). "Çin'in Akdeniz Politikaları Kapsamında Avrupa Birliği-Çin Stratejik Ortaklığı". Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Vol. 35, No. 3, 1145-1164, <https://doi.org/10.16951/atauniiibd.907251>
- Power-Technology (2021). Egirdir PSHP, Turkey. <https://www.power-technology.com/marketdata/egirdir-pshp-turkey/>. (12.07.2022).
- Putten, F.P. (2016). "Infrastructure and Geopolitics: China's Emerging Presence in the Eastern Mediterranean". Journal of Balkan and Near Eastern Studies, Vol. 18, No. 4, 337-351.
- Reuters (2019). China, Greece agree to push ahead with COSCO's Piraeus Port investment. <https://www.reuters.com/article/us-greece-china/china-greece-agree-to-push-ahead-with-coscos-piraeus-port-investment-idUSKBN1XL1KC>. (18.07.2022).
- Rhode, G. F. (2021). 'China's Emergence as a Power in the Mediterranean: Port Diplomacy and Active Engagement', Diplomacy and Statecraft, Vol. 32, No. 2, 394-415, DOI: 10.1080/09592296.2021.1913352
- Lons, C., Fulton, J., Sun, D. and Al-Tamimi, N. (2019). China's Great Game in the Middle East European Council of Foreign Relations. https://ecfr.eu/wp-content/uploads/china_great_game_middle_east.pdf. (23.07.2022).
- Şahin, T. (2020). Türkiye Wealth Fund, Chinese insurance agency ink deal. <https://www.aa.com.tr/en/economy/turkiye-wealthfund-chinese-insurance-agency-ink-deal/1780370>. (12.08.2022).
- The East Mediterranean Gas Forum (2022). <https://emgf.org/>. (08.08.2022).
- Tonchev, P. (2020). A New Kid on the Block? China in the Security Conundrum of the Eastern Mediterranean, Real Instituto El Cano. <https://blog.realinstitutoelcano.org/en/a-new-kid-on-the-block-china-in-the-security-conundrum-of-the-eastern-mediterranean/>. (24.08. 2022).
- Tzogopoulos, G. N. (2019). From the '17+1' to a new vision for the Mediterranean. http://www.china.org.cn/opinion/2019-11/15/content_75411083.htm. (20.08.2022).
- Wang, X. J. (2017). Developmental Peace: Understanding China's Africa Policy in Peace and Security. In China and Africa: Building Peace and Security Cooperation on the Continent, C. Alden, A. Alao, C. Zhang, and L. Barber (eds), 67–82. Gewerbestrasse: Palgrave Macmillan.
- Wong, K. C. (2021). "The Rise of China's Developmental Peace: Can an Economic Approach to Peacebuilding Create Sustainable Peace?", Global Society, Vol. 35, No. 4, 522-540, DOI: 10.1080/13600826.2021.1942802
- Xinhua (2019). China's power plant project with direct investment in Turkey starts construction. http://www.xinhuanet.com/english/2019-09/23/c_138413218.htm. (10.08.2022).
- Yu, H. (2021). "China-Turkey Strategic Docking and Cooperation under the Belt and Road Initiative: Progress, Challenges and Prospects", Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies, Vol. 15, No. 2, 254-273, DOI: 10.1080/25765949.2021.1928411
- Yuan, X. (2022). "The Chinese approach to peacebuilding: contesting liberal peace?" Third World Quarterly, Vol. 43, No. 7, 1798-1816, DOI: 10.1080/01436597.2022.2074389

Zhang, Y. (2022). ‘China’s rise and peace building in Asia, Journal of Chinese Economic and Business Studies’. Vol. 20, No. 3, 275-285, DOI: 10.1080/14765284.2022.2046439

Özel ve Kamu Eğitim Kurumları Yöneticilerinin Motivasyon Düzeyleri Arasındaki İlişki

Ayten EBEOĞLU

Uzm. Öğrt. Nilüfer Belediyesi Özlüce İlkokulu Müdürü
aytenebeoglu@hotmail.com
https://orcid.org/0000-0001-8611-5439

Makale Başvuru Tarihi : 08.09.2022

Makale Yayın Tarihi : 25.10.2022

Makale Türü : Araştırma Makalesi

Anahtar Kelimeler: Özet

Motivasyon,
Motivasyon
Teorileri,
Yöneticilerin
Motivasyon
Düzeyleri

Bir taraftan bilgi teknolojisinin yönetimine ilişkin sorunlar, diğer taraftan da rekabet ortamı, eğitim örgütlerinin yüksek performanslı insan kaynağına gereksinimini sürekli hale getirmektedir. Bu örgütlerdeki yöneticilerin sorunlara rasyonel çözümler getirebilmede kullanabilecekleri en önemli unsur motivasyon faktörüdür. Zira eğitim örgütlerini sürekli olarak geliştirebilmek için, motivasyon kurgusundan faydalanmak, yöneticiler için önemli bir gerekliliktir. İşte bu nedenlerle, yapılan bu çalışmada, özel ve kamu eğitim örgütü yöneticilerinin motivasyon düzeyleri arasındaki ilişki teorik çerçevede somutlaştırılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Motivasyon, Motivasyon Teorileri, Yöneticilerin Motivasyon Düzeyleri

The Relationship Between The Motivation Levels of Private and Public Educational Institutions Managers

Keywords:

Motivation,
Motivation Theories,
Motivation levels of
Managers

Abstract

On the one hand, the problems related to the management of information technology, on the other hand, the competitive environment makes the need for high-performance human resources of educational organizations permanent. The most important factor that the managers in these organizations can use to bring rational solutions to the problems is the motivation factor. Because in order to continuously improve educational organizations, it is an important requirement for managers to benefit from the motivational construct. For these reasons, in this study, the relationship between the motivation levels of private and public education organization administrators has been tried to be embodied in the theoretical framework.

GİRİŞ

Özel ve kamu sektöründeki eğitim kurumlarında yönetici pozisyonunda çalışanların sayısı azımsanamayacak kadar fazladır. Gerek özel sektörde gerekse kamu sektöründe işlerin en güzel şekilde gerçekleştirilebilmesi, yöneticiler ile yönetilenlerin aralarındaki ilişkilerin sağlıklı bir şekilde yürütmesine bağlıdır. Çalıştığı kuruma manevi olarak bağlanamayan ve yaptığı işten tatmin olamadığı için mesleğinden soğuyarak, sadece mecbur olduğu için mesleğini devam ettirmeye çalışan yöneticilerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Eğer bu kişiler liderlik vasıfları olan kişilerse, birçok kişiyi de olumsuz yönde etkilemektedirler. Yöneticiler ile yönetilenlerin arasında sağlıklı ilişkiler oluşturabilmesi, öncelikle kişilerin çalıştıkları kurumda ne derece motive oldukları ile yakından ilgilidir.

Özel ve kamu sektöründeki eğitim kurumlarında modern yönetim tekniklerinin uygulanmaya başlanmasından önce bunların alt yapılarının oluşturulması gerekmektedir. Yöneticilerin çalıştıkları kuruma sadece maddi yönden değil manevi yönden de bağlanmalarını sağlayacak çalışmaların yapılması gerekmektedir. Yüksek motivasyon ile çalışan yönetici, çalışanlarının da motivasyonunu artırmak için elinden geleni yapacaktır.

AMAÇ

Bu çalışmada, özel ve kamu sektöründe çalışan eğitim kurumu yöneticileri arasında, çeşitli motivasyon faktörleri bağlamında bir farklılık olup olmadığı araştırılmıştır.

YÖNTEM

Araştırmada kuramsal bağlamda dikkate alınan ekonomik, psikolojik ve örgütsel-yönetimsel motivasyon faktörlerini kapsayacak şekilde, yöneticilerin motivasyon faktörlerinden hangi istikamette etkilendiği anlamaya çalışılarak hem özel hem de kamu sektörüne ait eğitim örgütlerinde görev alan yöneticilerin hangi hususlarda farklı hangilerinde ise benzer bakış açılarına sahip oldukları saptanmaya çalışılmıştır.

ÖZEL ve KAMU EĞİTİM KURUM YÖNETİMİNİN TEMEL SORUNLARI

Eğitim örgütü yöneticilerinden talep edilen ana işlevlerden bir tanesi eğitim örgütünü yönetirken örgüt içindeki bireylerle örgütün dışındaki paydaşların taleplerini uyumlandırmak ve nihayetinde, eğitim örgütünün gayesine ulaşmasına vesile olmaktır (Şişman ve Turan, 2004). Fakat bu örgütlerin yöneticileri, görevlerini ifa ederken sayısız sıkıntı ile yüzleşebilmektedirler.

Yapılan bazı araştırmalar, eğitim örgütlerinde başarısızlık, devamsızlık, disiplin problemleri, eşya ve araçlara zarar verilmesi, hırsızlık, kopya çekme, saldırganlık, okula suç aleti getirmek ve zorbalık gibi öğrenci kaynaklı sayısız problem yaşandığını bulgulamaktadır. Aynı zamanda öğretmenlerin bireysel problemleri, öğretmen ve yöneticiler arasında yaşanan iletişim sorunları, öğretmenlerin mesleki gelişimi konusundaki sorunlar gibi öğretmenlerden kaynaklanan sıkıntılar da gözlemlenmektedir (Demirtaş, Üstüner ve Özer, 2007).

Siyasetçilerin eğitim örgütleri üzerinde baskı kurmaları, öğretmen ve öğrenciler arasında ayırım yapılması, öğrencilere karşı şiddet uygulanması, eğitim örgütü ve öğrencinin ailesi arasında var olması gereken iletişimin zayıf olması, yaşanan disiplin olaylarının fazlalığı ise eğitim örgütlerinde yaşanan iklim kaynaklı sorunlar olarak ele alınabilmektedir. Ayrıca eğitim örgütlerinde bina ve sınıf yetersizliği gibi fiziksel koşullardan kaynaklanan sorunlar da yaşanabilmektedir (Demirtaş, Üstüner ve Özer, 2007). Eğitim örgütlerinde tecrübe edilen sıkıntılar yöneticilerin yönetim zafiyetlerinden de doğabilmektedir. Çünkü eğitim örgütü yöneticileri ancak muhtelif yetkinliklere haiz olduklarında örgütün maddi ve beşeri kaynaklarını verimli ve etkili bir biçimde kullanabileceklerdir. Eğitim örgütlerinin cinsine, bulunduğu mevkie ve topluma göre örgüt yöneticilerinin yüzleştikleri problemlerin miktarı ve türü farklılık arz edebilmektedir (Şişman ve Turan, 2004).

Hülasa, bir toplumdaki değişme ve gelişmeler bir açıdan eğitim örgütüne tesir ederken, diğer yakadan eğitim örgütleri de yenilik ve değişimlere yön vermektedir. Eğitim örgütlerinde gözlemlenen sıkıntılar da toplumdaki dönüşümlerle ilintili olarak farklılaşmaktadır (Şişman ve Turan, 2004). Bu noktada, Türk kamu yönetiminin burun buruna geldiği ana sıkıntılar aşağıdaki başlıklar altında incelenebilir (Ergun, 1991).

Örgütlenme ve İşleyiş Düzeni

Çeşitli tanımları verilen örgüt kültürü, örgüt mensuplarının paradigmalarını ve davranış tarzlarını biçimlendiren alışkanlık, baskın inanç, değer, norm, teamül ve varsayımların bir araya gelmesiyle oluşan bir bütün olarak tanımlanmaktadır (Dinçer, 1994). Örgütü verimliliğe ve etkinliğe taşıyacak stratejiler, cari örgüt kültürü ile tutarlı olmadığı zaman yönetim direnç ile karşılaşabilmektedir. Bu tür bir çalışma ortamında bireylerin örgütün gayesi doğrultusunda isteklendirilmesi hiç de basit olmayacaktır. Çalışanları bu unsurlar çevresinde bir araya

getiren örgüt kültürü, örgüte yeni dahil olan şahısların da sıkıntılar karşısında münasip bir biçimde davranma yeteneklerini geliştirmektedir (Altuğ, 1997).

Çağımızın süratle farklılaşan şartlarında, örgütlerin ürün ve hizmetlerini kullanan tüketiciler, örgütle iş ilişkileri bulunan tedarikçiler, toptancı ve perakendeciler, devlet ve diğer paydaşlar, örgütlere yeni taleplerle gelmektedirler. Bu taleplere yanıt olarak etkinliğin ve verimliliğin azamileştirilerek özel sektör örgütleri için sürdürülebilir rekabet avantajının sağlanması; kamu örgütleri açısından ise topluma ekstra katma değer yaratmak ve kamu faydasını azamileştirmek günümüzde bir mecburiyet haline almıştır (Kaya, 2008).

Bu gayelere ulaşmanın yöntemi çalışanları örgüt hedeflerine istikametinde isteklendirmek, çalışanlarda örgüte bağlılık ve aidiyet hisleri yaratarak, örgüt ve birey amaçlarını uyumlandıran bir örgüt kültürü inşa etmektir. Çünkü örgütlere aidiyetleri kuvvetli olan bireylerin örgüt amaçlarını daha fazla içselleştirecekleri tahmin edilmektedir. Bu açıdan, örgüt kültürü ile örgütsel bağlılık arasındaki illiyet bağı netleştirmek yöneticilere etkin örgüt yönetimi hususunda kılavuz olacaktır (Kaya, 2008).

Geleceğe Yönelik Bakış-Stratejik Öngörü Eksikliği

Bilgi toplumuna dönüşme sürecinde, meydana gelen teknolojik ve bilimsel gelişmeler, personelin görev ve rolleri ile örgütlerin yapısında önemli değişimlere sebep olmuştur. Eğitim örgütleri sosyal değişimin odak noktasını oluşturarak bu hızlı değişimden nasibini almıştır. Eğitim yöneticisi kendi sahasındaki en son gelişmeleri dikkatle takip ederken, toplumun eğitim örgütlerinden beklentilerini de karşılamak zorundadır. Sahip olduğu vizyon eğitim yöneticisinin geleceğe yönelik bakış açısını belirler. Eğitim yöneticisinin bireysel vizyonu yönettiği örgütün misyonu açısından belirleyici olacaktır. Vizyon sahibi olmayan bir yöneticinin, örgütün istikbali hakkında da net görüşleri olamaz (Çelik, 1995).

Etkin yönetimin temel taşı, çalışanların örgütün kararlarına katılımını sağlamak kadar, uzun vadeli stratejik kuvvete de sahip olmasıdır. Bu bağlamda, stratejik kararların pratiğe dökülmesi hem ülke hem de o ülkedeki örgütler açısından mühimdir. Örgütlerin faaliyetlerinin uygun şartlarda sürdürülmesi, ancak uygun stratejiler belirlenmesi ve uygulanması ile olanaklıdır. Bu bakımdan, bir örgütün stratejik planlama yöneticiler için yol gösterici değere sahiptir (Çelik, 1995).

Tölere edilebilir maliyetlerle ve süratle neticeye ulaşmak adına hayata geçirilebilir stratejilerin geliştirilmesine yönelik faaliyetler ve kararlar süreci olan stratejik planlama gelişme, iyileşme ve yenilikleri izleme açısından kaçınılmaz olmaktadır. Kurumsal anlamda stratejik planları uygulayacak olanlar ise stratejik düşünen yöneticilerdir (Bircan, 2002). Bu anlamda örgütleri geleceğe yönelik bakış açısı olan yöneticilerin yönetmesi, örgütlerin geleceği açısından önem arz etmektedir.

Gizlilik ve Dışa Kapalılık

Kamu örgütleri ile alakalı muhtelif enformasyon ve bilginin paylaşılmaması durumuna gizlilik adı verilmektedir. Kamu örgütlerinin dışarıdan akseden her çeşit tesire karşı tepkisiz kalması, çoğu işlemlerinin dışarıdan gözlemlenememesi ve alınan kararların dış sebeplerinin yeterince izah edilememesi kapalılık olarak adlandırılmaktadır. Türk kamu yönetiminde muhtelif sebeplerden ötürü hem devlet kurumları ile hükümet arasında hem de kamu ile halk arasında gerekse de aynı mekanları paylaşan personel arasında aşırı bir gizlilik davranışı süregelmektedir (Uz, 2006).

Sorumluluk Mekanizmasının Gelişmeyişi

Kamu örgütlerinde arzu edilen düzeyde sorumluluk anlayışı yaratılamamış ve gelişmesi için etkin sistemler inşa edilememiştir. Bilhassa hassas hususlarda sorumluluk yüklenmemek adına sıkıntıların üzerine gidilmemekte ve gerekli eylemler sürekli ertelenmektedir. Bu durumun temel sebebi, mevzuat miktarının çok ve bu mevzuatın oldukça kompleks olması ve nihayetinde yetkililerin sorumluluk üstlenmekten kaçınmalarıdır (Uz, 2006).

Koordinasyon Eksikliği

Sağlıklı bir örgütlenmenin tezahürü olan emir birliği, kontrol aktarımı ve içeriği gibi prensipler, örgüt içerisinde iş bölümü ve uzmanlaşma ve eşgüdümlemenin sağlanmasını hedeflemektedir. Sayısız örgütte tecrübe edilen cılız verimliliğin bir sebebi de bu örgütlerin arzu edildiği kadar esneklik gösterememeleridir. Esnek olamayan örgütlerde sağlıklı ve düzenli bir yatay iletişim mevcut değildir. İletişim noksanlığı karar verme süreçlerinin süratini düşürür ve yetki devrine mani olur, bürokrasinin artmasına ve verim düşüklüğüne sebebiyet verir (Argun, 1997).

Devletin yapılanmasındaki dağınıklık, merkezîyetçilik, görev, yetki ve kaynak dağılımındaki dengesizlik gibi sebepler nedeniyle kamu örgütlerinin yerine getirdiği hizmetlerde kafi derecede eşgüdümleme sağlanamamaktadır (Uz, 2006). Ancak yine de çağımızda eşgüdümlemenin bir zaruret haline geldiği örgütler tarafından kabul edilmektedir. Eşgüdümlemeyi temin için sayısız kamu örgütünün organizasyon şemasında koordinatör ve/veya koordinasyon komiteleri ihdas edildiği gözlemlenmektedir. Özel sektörde muvaffak olmayı arzu eden örgütlerin, örgüt yapılarında ve organizasyon şemalarında koordinasyonu temin edecek pozisyonlara yer verdikleri gözlemlenmektedir (Cedimağar, 2006).

İletişim Yetersizliği

Mensubu olduğu örgütü hakkında malumat sahibi olmak çalışanların temel gereksinimlerindedir ve bu da ancak iletişim ile sağlanabilmektedir. İletişimin karşılıklı ve yeterli olmadığı durumlarda belirsizlik artmaktadır. Özellikle kriz ve geçiş dönemlerinde yetersiz iletişimden kaynaklanan belirsizlik söylentilerin yaygınlaşmasına ve çalışanların endişelenmesine neden olmaktadır. Bu da örgüt genelinde güven kaybına ve motivasyonun düşmesine neden olmaktadır (Hageman, 1997). Bir örgütte iletişimin kötüleşmesi, örgütün amaçlarının gerçekleşmesini engellemektedir. Sözelimi, eğitim örgütü yöneticisi ile çalışanlar arasındaki iletişimin bozukluğu eğitim örgütünün amaçlarını gerçekleştirmesini zarara uğratabilmektedir. Çünkü iletişim, yöneticiler ve çalışanlar arasında bilgi taşımaktadır. Bir amaç için güçlerini birleştiren insanların, birbirinin yaptıklarından haberdar olması gerekmektedir. Bu mümkün olmadığında örgütteki işlerin ilerlemediği görülmektedir (Başaran, 1988).

Denetim Sorunları

Örgütün sınıfına, gayesine ve diğer özelliklerine bakılmaksızın denetimin istisnasız tüm örgütler için bir zaruret olduğu söylenebilir. Denetim, planlanan örgütsel amaçlardan sapmayı önlemek için, örgütün işleyişini izlemek ve düzeltmektir. Bu tanıma göre, eğitim örgütünün amaçlarının gerçekleştirilmesi için ilk olarak yönetsel ve eğitsel planlarının yapılması gerekmektedir. Bu planların uygun olup olmadığını denetim süreci ortaya çıkarmaktadır (Başaran, 1988).

Bir eğitim örgütünde çalışanlara, işlerini yaparken katı kurallardan, kesinleşmiş ilkelerden, ayrıntılı görev tanımlarından arınmış bir serbestlik verilmesi, onların var güçleriyle çalışmalarına, yaratıcılıklarını kullanmalarına ortam hazırlamaktadır. Buna karşılık, çalışanların görevlerini aksatmadan yapmaları için denetim altında tutulması gerekmektedir. Öte yandan çalışanlar denetlemeye karşı; aldatıcı bilgi üretme, bürokratik davranma, direnme, kaygı geliştirme ve veri saklama gibi karşı tepkiler gösterebilmektedirler (Başaran, 1988).

Siyasal ve Yönetsel Yozlaşma

Kamu hizmeti gören kişilerin, maddi çıkar ya da statü sağlamak için görev davranışlarını kendi çıkarları doğrultusunda saptırmaları, yönetimde yozlaşma olgusunu ortaya çıkarmaktadır. Burada görev davranışı, yasalardan kaynaklanan davranış olarak görülmektedir (Ergun, 1991). Kamu ve özel tüm örgütlerin etkinlik ve verimliliği, kaynakların uygun koşullarda bulunmasının yanında bu kaynakları yönlendirecek iyi işleyen bir yönetim yapısına sahip olmasına bağlıdır. Yöneticilerin kendilerinden beklenen işlevleri yeterince yerine getirememeleri, kaynakların etkili kullanılmamasına ve örgütlerin etkinlik ve verimliliğinin zayıflamasına sebebiyet vermektedir (Çevikbaş, 2006). Yönetimde yozlaşmanın önüne geçilmesi ve verimliliğin

azamileştirilmesi için, yönetime etik olgunluğa sahip bireylerin getirilmesiyle yozlaşmanın önüne geçilebileceği düşüncesi de kâfi bir çözüm gibi görünmemektedir. Çünkü etik açıdan olgun sayılabilecek bireyler kamu vazifelerine getirilseler dahi bir süre sonra bu kişiler de kendilerini yozlaşma girdabının içerisinde bulabileceklerinden problem çözümsüz kalacaktır (Gökdayı, 1998).

Personel Sistemi

Personel rejiminden doğan sıkıntıları çeşitli başlıklar altında toplamak mümkündür. Birincisi, örgütlerde içinde yaşanılan dönemin ihtiyaçlarıyla tutarlı istihdam politikaları yaratılamamaktadır. İşin gereklerine göre münasip personel seçilmemekte, görev açısından münasip olmayan bireylere vazife verilmektedir. Benzer görevler ifa etmelerine rağmen, kadrolarının farklı olmasından ötürü maaşlar arasında derin uçurumlar bulunmakta bu da çalışanlar arasında güdülenme sıkıntılarına sebebiyet vermektedir. Aslında belirli kadrolara sabit bir biçimde ödenen maaşlar, çıkarılan iş ve performansa göre artan veya azalan biçimde ödenmelidir. Örgütlerdeki işler çoğunlukla az sayıda çalışanın omuzlarına yüklenmekte, atıl durumdaki çalışanlar ise arzu edilen seviyede çalıştırılmamaktadır (Uz, 2006).

ÖZEL VE KAMU EĞİTİM KURUMU YÖNETİCİLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Özel ve kamu eğitim örgütlerinin yöneticilerine ilişkin geniş bir mukayese aşağıda sunulmaktadır.

Özel ve Kamu Eğitim Kurumu Yöneticilerinin Genel Olarak Benzer Yönleri

Kamuda çalışan yöneticiler ile özel sektörde çalışan yöneticilerin; eğitim düzeyi, yetki ve sorumluluk açısından benzer özelliklere sahip oldukları görülmektedir. Kamu ve özel sektörde çalışan yöneticiler MEB'in kanun ve yönetmeliklerine göre hareket etmek ve faaliyetlerini bu doğrultuda gerçekleştirmekle yükümlüdürler.

Özel ve Kamu Eğitim Kurumu Yöneticilerinin Genel Olarak Farklı Yönleri

Genellikle özel sektörde ve kamu sektöründe yer alan eğitim örgütlerinde tatbik edilen yönetim teknikleri tartışma konusu olmuştur. Bu duruma da kamu ve özel sektörlerinin birbirlerinden farklı olmaları sebep olarak sunulmuştur (Saran, 2004).

Aslında içinde bulunduğumuz şartlarda bu iki tür örgüt arasında bir farklılık ortaya koyabilmek çok basit bir işlem değildir. Ancak yine de şu farklılıkların var olduğu ileri sürülebilir (Saran, 2004).

Kamu sektörünün varlık amacı kamuya hizmet sunmaktır. Kamu örgütünün muvaffakiyeti bahsedilen hizmetleri ne denli başarılı biçimde sunduğu kıstası ile değerlendirilmektedir. Özel sektör örgütlerinin ise nihai gayesi azami kârdır. Özel örgütlerde çalışan yöneticiler stratejik planı hazırlayıp hayata geçirdiklerinde, eğer karları azamileşiyorsa bu durumu yönetimin muvaffak olduğu, kar sabit kalıyor veya düşme eğilimi gösteriyor ise başarısızlık olarak kabul etmektedirler. Ancak kamu örgütlerinde başarısızlığı veya başarıyı değerlendirmek düşünüldüğü ölçüde basit bir süreç değildir (Saran, 2004). Özel örgütlerde karın elde edilmesi esastır, oysa kamu örgütlerinde kendilerinden beklenen hizmetlerin sunulması kâfidir (Özdevecioğlu, 2002).

İki örgüt tipi arasında gözlemlenen bir başka ayrım noktası da mali kaynaklardır. Kamu sektöründe hizmet bedelini ödeyenler ile bedeli ödenen hizmetten faydalananlar kimi zaman farklı kesimlerden olabilirler. Öte yandan müşteri özel sektörde ise ürün ve/veya hizmet bedelini yüklenen taraftır. İlâveten, sektörler arasında gözlemlenen bir başka farklılık noktası da politikaların yarattığı tesirle alakalıdır. Kamu örgütleri görevlerini ifa ederlerken bazı siyasal müdahalelerle karşılaşabilirler. Misal verilirse, devlet kurumları ihtiyaç duyulan çalışan sayısına ilişkin bir inceleme yapılmadan politikacıların arzuları istikametinde doldurulabilmektedir. Siyaset özel örgütlere tesir etmekten ziyade, özel sektördeki örgütlerin tesir ettiği bir sahadır (Saran, 2004). Özel örgütlerde yöneticilerin işe alımı esnasında, aday havuzundan pozisyonun şartlarını yerine en çok getiren aday işe alınır. Ancak kamu örgütlerinde yöneticiler 657 sayılı kanuna tabi olan devlet memurlarıdır (Özdevecioğlu, 2002).

Kamu sektöründe sıklıkla karşılaşılan bürokratik yapı hizmet sunum kalitesini düşürmektedir. Personel ödüllendirme mekanizmasını daha cömert ve etkin kullanan özel sektör, hızla karar alıp uygulayabilmektedir. Kamu sektörü ise, çoğu zaman netice almak yerine, kurallara ve süreçlere uymayı tercih etmektedir (Çetin, 2007). Kamu hizmetlerinin sunumunda adalet ana prensiptir. Tüm vatandaşlar kamunun çıktılarında adil biçimde faydalanma hakkına haizdir. Özel örgütlerin çıktıları açısından ise adalet gibi prensipler kamuda olduğu kadar yüklü manalar içermemektedir (Saran, 2004).

Özel ve Kamu Eğitim kurumu Yöneticilerinin Motivasyon Faktörü Bağlamında Benzer Yönleri

Yöneticilerce tebliğ edilen örgüt gayelerinin benimsenmesinde yöneticinin motive edici yaklaşımı, inisiyatif sergileyebilmesi, farklılıkları hesaba katabilmesi, farklı yöntemlere yönelebilmesi kadar kişisel deneyim ve değerleri de önem arz etmektedir. Yöneticiler vizyonlarını ve değerlerini yanlarındaki çalışanlara aktarmaktan öte, bunları özel hayatlarına da birebir tatbik edebiliyorsa bu durumun idrak eden çalışanlar, dâhil oldukları örgütün sağlıklı olduğuna kanaat getirmekte ve öz motivasyona ulaşabilmektedirler. İlâveten, denetim, iş güvenliği, sosyal ilişkiler, ödüllendirme yöntemleri, ücret ve yükselme olanakları da çalışanları tatmin etme hususunda etkili olabilmektedir (Erdoğan, 1994).

Bir Psikolojik Motivasyon Faktörü Olarak Terfi ve Unvan

Türk dil kurumu sözlüğünde statü, bir topluluk ya da bir toplum içinde bir kimsenin durumu ya da kazandığı saygınlık, olarak tanımlanmaktadır (www.tdk.gov.tr). İnsanlara iş yaptırmada statü, önemli bir rol oynamaktadır. İnsanlar görevlerinin çalıştıkları örgüt için ne kadar önemli olduğunu bilmek istemektedirler. Çalışanların örgüt ortamında ulaşmayı arzu ettikleri statü ve öteki çalışanlarca değer görme gereksinimi, sosyal yapı içinde itibar elde etme gereksinimi ile bütünleşmekte, nihayetinde diğer bireylerce övülmek, saygı görmek ve beğenilmek arzusu ortaya çıkmaktadır (Sabuncuoğlu ve Tüz, 1998). Bir üst pozisyona yükselmek, farklı kişiler için değişik anlamlar taşıyabilmektedir. Terfi kimi çalışanlar için harcanabilir gelirin artışı, bazı bireyler için örgüt ve toplum içerisindeki statü ve itibarın yükselmesi, kimi çalışanlar için de psikolojik anlamda büyüme veya hakkın tecelli etmesi manasına gelmektedir. Bu nedenle terfi, her çalışanın motive olmasında ve iş tatmin düzeyinde farklı etkiler yaratabilmektedir (Başaran, 1998).

Bir Psikolojik Motivasyon Faktörü Olarak Yetki ve Sorumluluk

Örgüt yönetimi açısından yetki, üzerinde önemle durulması gerekli konulardan birisidir. Yetki ve sorumluluk dağıtımındaki denge örgütte yönetimin başarısını ortaya koyan önemli bir faktördür. Örgüt çalışanları yöneticiler tarafından görevlerini gerektiği şekilde yapıp yapmadıkları konusunda denetlenmektedirler. İşlerin zamanında ve istenen şekilde yapılması, büyük ölçüde örgüt içerisindeki yetki sisteminin etkinliğine bağlıdır (Aşıkoğlu, 1996). Örgüt açısından sorumluluk ise, bir kimsenin örgütsel işleri, fonksiyonları veya ödevleri yapma görevidir. Örgütte herkesin bir takım sorumlulukları vardır (Türkmen, 1994).

Yetki bir pozisyona örgüt tarafından bahşedilmiş, bir işi yaptırmaya, o işle ilgili mir verme ve nihayetinde de o işin sonuçlarını izleyebilme gücüdür. Yetki kavramının üç temel özelliği vardır. Bunlar: Yetkinin bir hak olduğu ve hakkın kişiye örgüt tarafından verildiği, yetkinin kullanılmasının bir karar vermeyi ve görevlerin başarılmasını içerdiği, yetkinin örgütün amaçlarını gerçekleştirmek için kullanılması ile ilgilidir (Özalp, 1985).

Yetkinin astların kabulüne bağlı olması, kabul teorisi ile ilgilidir. Başka bir deyişle astlar emirlere uymakta ve kendilerine verilen görevleri yapmaktaysalar yetkiden bahsedilebilir. Bu görüş haberleşme ile yetki arasında bir ilişki kurmakta ve yetkiyi bir haberleşme biçimi olarak ele almaktadır. Buna göre astlar üst yöneticinin kendilerine gönderdiği emirleri kabul ederek gerekli olan şeyleri yapıyorsa, yönetici bir yetkiye sahip demektir (Efil, 2010).

Merkezcil örgütlerde geleneksel, kapalı, tutucu ve otoriter bir yönetim anlayışı vardır. Bu tür örgütlerde yetkiler, üst karar merkezlerinde toplanır. Karar alma mekanizması yavaştır. Az sayıda kişi çalışanları yönetir ve düzenli olarak kontrol eder. (Sabuncuoğlu ve Tüz, 2003).

Merkezcil olmayan örgütler çalışanlara bireysel yetki sahalarında otonom karar alma özgürlüğü tanır. Yetkiye sahip olan kişinin bu yetkiyi en iyi ve örgüt amaçlarına paralel biçimde kullanacağı varsayılır. Bu doğrultuda, bireyin yetkisini özgürce kullanmasına müsaade edilerek, bu vesile ile gelişmesine şans verilir. Çalışan açısından en etkin eğitim yöntemlerinden bir tanesi de çalışana sorumluluk vermektir (Sabuncuoğlu ve Tüz, 2003).

Bir Psikolojik Motivasyon Faktörü Olarak Kurumun İmajı ve Vizyonu

Vizyon, örgütün kendisini gelecekte görmek istediği nokta ile alakalıdır. Sağlıklı bir vizyon, örgütün geleceği hakkındaki belirsizlikleri azaltır, bu suretle çalışanların stresini kısar (Ramazanoğlu ve Bahçeci, 2006). Vizyon yalnızca gelecek ile alakalı tahminlerde bulunmak değil, ilaveten geleceğe ilişkin karar almaktır. Örgütün gelecekte erişmeyi arzuladığı hedefi netleştiren; hedefin üzerine bina edileceği temelleri ortaya koyan ve ne tür bir gelecek arzusu içerisinde bulunduğu hususunda kılavuzluk eden bir unsurdur (Kılıç, 2010).

Misyon, örgütlerin varlık nedenidir. Misyon çalışanlar kılavuzluk eder, ifa edilen görevlere mana kazandırır ve bir örgütün diğerlerinden ayırt edilmesine imkan verir. Misyon, örgütlerin ulaşabileceği bir hedef niteliği taşımadığı için kesikli değildir ve süreklilik niteliği taşır (Ramazanoğlu ve Bahçeci, 2006). Bu doğrultuda, kurumların vizyon ve misyon ifadelerinin gerek kamu gerekse özel sektör çalışanları ve yöneticileri açısından yüksek düzeyde motivasyonel etkiye sahip olacağı tahmin edilmektedir.

Bir Ekonomik Motivasyon Faktörü Olarak Ödüllendirme

Günümüzde pek çok örgütün çeşitli şekillerde kullanmakta oldukları ekonomik ödüllendirme araçlarının çalışanları motive etme hususundaki etkileri yadsınamaz. Ancak; bununla birlikte ödüllendirme araçlarına haddinden fazla önem atfetmek ve umut bağlamak da isabetli olmayacaktır. Bu sebeple, ödüllendirme planları hazırlanırken çalışanların ihtiyaçları ölçüsünde ekonomik özendirme araçlarına yer vermek munasip bir davranış olacaktır (Pekel, 2001). Bu doğrultuda ekonomik ödüllerin hem kamu hem de özel sektör yöneticileri için, ancak bilhassa özel sektördeki için mühim bir motivasyon aracı olacağı tahmin edilmektedir.

Bir Ekonomik Motivasyon Faktörü Olarak İkramiye ve Prim

Çalışanları daha verimli bir çalışmaya teşvik etmek için, aldıkları sabit ücrete ilaveten kendilerine takdim edilen ek ücrete “prim” adı verilmektedir. Günümüzde bazı örgütler, çalışanlarına verimli yüksek verim düzeylerine binaen prim ödemektedirler (Sabuncuoğlu ve Tüz, 2003).

Genellikle prim sistemleri zaman ve üretilen parça miktarlarını esas alırlar. Öte yandan, primli ücret çalışanları daha çok çaba göstermeye sevk ederken çalışanların daha çok yıpranmasına, kalitenin düşmesine ve iş kazalarının artmasına sebebiyet verebilmektedir (Sabuncuoğlu ve Tüz, 2003). Bireysel performansa dayalı değerlendirmenin, kısa vadede performansı artırdığı, ancak uzun vadede planlamanın etkinliğini düşürdüğü, çalışanların gözünü korkuttuğu, kaliteyi düşürdüğü, iş kazalarını artırdığı, bireyler arası düşmanlığa neden olarak ekip çalışmasını zayıflattığı şeklinde sakıncaları olduğu sanılmaktadır (Sabuncuoğlu ve Tüz, 1998).

Bir Ekonomik Motivasyon Faktörü Olarak Ücret Artışı

Ekonomik özendirme araçları arasında en eskisi ve en yaygın kullanılanı ücret artışıdır. Ücretle ile verimlilik arasında varsayılan ilişki öteden beri bir tartışma konusu olmuştur. Ücret geleneksel motivasyon kuramında en etkin motivasyon aracı olarak kabul edilmektedir. Bu yaklaşıma göre ücret, sadece çalışanın örgüte katılma nedeni değil aynı zamanda onun örgüte bağlılığını sağlayan en önemli unsurdur. İlaveten ücret, sadece çalışanın ekonomik gücüne katkıda bulunmakla kalmaz, bireyin toplum içinde edindiği saygınlık ve otoriteye de katkıda

bulunur (Sabuncuoğlu ve Tüz, 2003). Eğitim örgütleri çalışanlarının ücretleri, Devlet Memurları Kanunu'na göre belirlenir ve ödenir. Buna ek olarak, ücretler ile ilgili diğer eğitim ve bütçe kanunlarında da kimi hükümler yer almaktadır. Çalışanlara ödenen ücretler arasında aylık, ders görevi ücreti, eğitim tazminatı, eleman temininde güçlük zammı, iş güçlüğü zammı, yan ödeme ve yoksun yer ödeneği zammı bulunmaktadır (Başaran, 1988).

Bir Sosyal Motivasyon Faktörü Olarak Eğitim Olanakları

Örgüt çalışanlarının düzenlenen kurslara, konferanslara, seminerlere, fuarlara, panellere, forumlara ve çalıştaylara katılımlarının temini, çalışanlar üzerinde müspet tesirler yaratabilecektir (Pekel, 2001). Planlı ve düzenli bir biçimde eğitim ve yükselme olanaklarını çalışanların hizmetine sunabilen örgütler, aynı zamanda oldukça etkili bir işe özendirme aracını da devreye sokmuş olmaktadır. Çalışanların bir yandan mesleki bilgi, beceri ve yeteneklerini geliştiren, öte yandan sosyal ve insancıl ilişkilere dönük eğitsel programlarla çalışanlara davranış ve yönetim bilgileri kazandıran örgütler, çalışanların güven duygusunu ve kuruma bağlılığını arttırabilmektedirler (Sabuncuoğlu ve Tüz, 2003). Bu bağlamda eğitim olanaklarının her iki sektör yöneticileri için de ancak bilhassa, kamu yöneticileri için kuvvetli bir motivasyon aracı olması beklenebilir.

Bir Sosyal Motivasyon Faktörü Olarak Sosyal Aktiviteler

Sosyal bağlam, örgütteki doğal ortamı izah etmekte ve etkileşimde bulunan birey ve gruplar arasındaki münasebetleri kapsamaktadır. Çalışanların sosyal gereksinimlerini örgüt içerisinde giderebilme imkânı, çalışanın tatmin düzeyine tesir etmektedir. Sosyal tarafın kuvvetli olduğu bir ortamda, takım halinde çalışma ve iş birliği ruhunun güçlendirilmesi suretiyle verimlilik azamileştirilebilir. Yöneticiler örgütlerinde takım çalışmasını destekleyecek uygulamalar kullandıkları takdirde örgütte arzu edilen bir sosyal ortam yaratılabilir (Pekel, 2001). Sosyal meşgalelerin iki mühim noktası mevcuttur. Bunlardan ilki, çalışanların arta kalan zamanlarını değerlendirerek hem birbirleriyle hem de amirleriyle bütünleşmelerine vesile olmaktır. İkinci mühim nokta ise, bu tür meşgalelere dahil olan çalışanlar arasında öne çıkan doğal liderleri tespit etmektir. Amacı ne olursa olsun sosyal meşgaleler, bireylerin örgüte bağlılıklarını arttıran, örgütü onlara hoş gösteren ve daha fazla çalışmayı özendiren geleneksel özendirme araçlarından bir olarak kabul edilmektedir (Sabuncuoğlu ve Tüz, 2003).

Bir Fiziksel Motivasyon Faktörü Olarak Esnek Çalışma Saati

Esnek çalışma saati uygulamaları daha ziyade özel sektörde tercih edilmektedir. Kamu sektörü çalışanları ise genellikle kendi sektörlerinde bu tür uygulamaların yapılmadığı düşüncesi ile özel sektöre giriş yapmaktadırlar. Dolayısıyla, esnek çalışma saatlerinin kamu ve özel sektör çalışanları ve yöneticileri üzerindeki motive edici etkisinin çok radikal farklılıklar gösteremeyeceği, farklılık ortaya çıksa da bu farklılığın özel sektör lehine olacağı tahmin edilmektedir (Pekel, 2001).

Esnek çalışma, çeşitli ihtiyaçlara cevap verebilmek üzere iş sürelerini değişik şekilde düzenleyebilme olanağı tanıyan açık bir sistem olarak tanımlanmaktadır. Standart iş süreleri düzenlemelerinin karşıtı olarak esnek iş süreleri, iş yerinde kabul edilen çerçeve içinde kalarak iş süresinin gerek uzunluğu ve gerekse düzenlenmesi bakımından yönetici ve çalışanlara serbest bir hareket alanının bırakılması olarak tanımlanabilmektedir (Sabuncuoğlu, 2000).

Bir Fiziksel Motivasyon Faktörü Olarak Çalışma Ortamı ve Konforu

Bir örgütte insan, makine ve çalışma ortamı arasındaki uyumun sağlanması yoluyla mevcut kaynakların en üst düzeyde kullanılması gerçekleştirilebilmektedir (Aşıkoğlu, 1996). Zamanının büyük bir bölümünü örgütte geçiren çalışan, çalıştığı yerin iç açıcı, çalışma zevki verici nitelikte olmasını istemektedir. Işıklandırma, ısınma, havalandırma, gürültü ve titreşim çalışanın iş yapma isteği ve temposunu etkilemektedir. Bu nedenle, çalışma

yerinin ve onu etkileyen koşulların çok iyi seçilmesi ve düzenlenmesi gerekmektedir. Çünkü çalışma koşullarının çalışanların etkinliğini de yükseltebilmektedir (Sabuncuoğlu ve Tüz, 2003).

Özel ve Kamu Eğitim Kurumu Yöneticilerinin Motivasyon Faktörü Bağlamında Farklı Yönleri

Çalışanların verimi, gereksinimlerinin karşılandığı, çalışma arkadaşları, amirler ve astlarla ilişkilerin sağlıklı oldukları çalışma ortamlarında azamileşmektedir. Bu bağlamda başarı ve motivasyon arasında çok derin bir illiyet bağı mevcuttur.

Düşük motivasyonlu bir çalışmanın görevi hakkıyla ifa etmesini beklemek çok doğru olmaz. Bu bağlamda, örgüt yöneticilerinin belki de en mühim görevi çalışanların örgüt amaçlarına uygun biçimde çalışmalarını temin etmektir (Oral ve Kuşluvan, 1997).

Çalışanların ve amirlerinin ne derece verimli ve etkili çalıştıkları eğitim örgütlerinin başarısının belirleyicisi olacaktır. Kurumunun en yetkili kişisi olarak eğitim örgütü yöneticisinin birinci sorumluluğu örgütünün gayesine erişmesine vesile olmaktır. Eğitim örgütü bahsedilen bu amaçlara öğretmenlerin verimli ve etkili çalışması suretiyle erişebilir. Eğitim örgütü yönetimi öğretmenleri etkin çalışmaya yöneltmekle sorumludur. Örgüt yönetiminin başarılı bir güdüleme politikası uygulaması ise yönettiği bireylerin ihtiyaçlarını bilmesini gerektirmektedir (Ünal, 1991).

Motivasyon teorileri, çalışanların hangi faktörlere bağlı olarak motive olduklarını ifade etmektedir. Çalışan birey için, ekonomik tatminin gerekli bir koşul olduğu düşünülse de, yeterli bir koşul olduğunu iddia etmek doğru olmaz (Eren, 2004). Bireyi başarılı olmaya yönelten konu, başarı sonucunda elde edeceği içsel ödüllerden yani; başarının ona verdiği kişisel tatminden doğmaktadır. Yoksa dışsal ödül ve çıkarlarla ilgili olduğu düşünülmemektedir (Keser, 2006).

Bir Psikolojik Motivasyon Faktörü Olarak Terfi ve Unvan

Bürokratik örgütlerde devlet memurları, kariyer prensibine münasip olarak, ihtiyaç duyulan bilgi düzeyi göre, sınıfları içerisinde en tepedeki mertebelere kadar yükselebile şansına sahiplerdir. Terfi çalışanın gerekli şartları sağladıktan sonra, sıklıkla daha fazla ücret aldığı, daha farklı imkanlara, yeti ve sorumluluklara sahip olduğu bir üst pozisyona yönlendirilmesi olarak tanımlanabilir (Can, Akgün ve Kavuncubaşı, 1988).

Bir çalışanın istenilen performansı göstermesi ve üst basamağın gereklerini taşıdığına inanılması sonrasında, ücret, sorumluluk ve yetki bağlamında daha üst pozisyona atanması şeklinde kavramsallaştırılması mümkün olan terfi, kariyer yönetiminin en mühim hususlarından bir tanesi olarak kabul edilmektedir. Terfi alan bir bireyin çalışma istekliliğinin ve örgüte bağlılığının artması beklenen sonuçlardandır. Dolayısıyla nesnel ve hakkaniyetli bir terfi sisteminin çalışanın güdülenme süreçlerinde mühim bir yerinin olduğu aşikârdır (Öztürk, 2003).

657 Sayılı Devlet Memurları Kanununa göre öğrenim durumları, hizmet sınıfları ve görev unvanları itibariyle yükselebilecekleri derecelerin dördüncü kademesinden aylık almaya hak kazanan ve “son sekiz yıllık süre içinde herhangi bir disiplin cezası almayanların” kazanılmış hak aylıkları kadro şartı aranmaksızın bir üst dereceye yükseltilir. Memurun kademe ilerlemesi yapabilmesi için bulunduğu kademe en az bir yıl çalışmış olması ve bulunduğu derecede ilerleyebileceği bir kademenin bulunması şartları aranır denilmektedir (657 Sayılı Kanun, 1965). Kamu eğitim kurumlarında terfi, yukarıda bahsi geçen kanun kapsamında gerçekleştirilmektedir.

Bir Psikolojik Motivasyon Faktörü Olarak Yetki ve Sorumluluk

Kamu ve özel örgütler çalışanlarının bilgi ve yetkinliklerini nesnel biçimde analiz ederek, hak eden bireylere daha fazla yetki ve sorumluluk aktarmaktadırlar (Öztürk, 2003). Yetki ve sorumluluk aktarımının bireyin işinden sağlayacağı tatmini arttıracığı ve bireyin örgütüne olan bağlılığını pekiştireceği aşikârdır. Öte yandan

yeti ve sorumluluğun yaratması beklenen bu etkilerin özellikle kamu örgütlerinde daha kuvvetli olacağına inanılmaktadır.

Bir Psikolojik Motivasyon Faktörü Olarak Kurumun İmajı ve Vizyonu

Bir eğitim örgütünün misyonu, bu örgütün varlık nedenine netlik kazandırır. Misyon cümlesinde bir örgütün ne ürettiği, kimin için ürettiği, hangi teknoloji ve değerlerle ürettiği sorularına açık yanıtlar vardır (Şişman ve Turan, 2001). Misyonlar örgütün, bugün ne olduğunu tanımlayabilmesi, vizyonunu gerçekleştirmek için neyi değiştirmesi gerektiğini kavramasına olanak tanımaktadır (Demir, 2004). Misyon vizyona göre daha somut ve ölçülebilir özelliğe sahiptir (Işık ve Aypay, 2004). Misyon, örgütün sunduğu tüm hizmet ve etkinlikleri kapsayan bir şemsiye kavramdır. Aslında, Türkiye'deki tüm eğitim örgütlerinin misyonu yasalarla belirlenmektedir. Mevcut yasalar değişmediği sürece eğitim örgütlerinin misyonu da değişmemektedir. Ancak misyon bildiri çevresel etmenlere bağlı olarak değişebilmektedir (Altinkurt, 2007).

Eğitim kurumlarına ilişkin misyon ifadesinin nispeten uzun süreli olarak belirlenmesi gerekmektedir. Misyon bildiri gerçekçi olmalıdır. Misyon, eğitim kurumunun paylaşılan değerlerinden beslenmeli ve bu değerleri yansıtmalıdır (Altinkurt ve Yılmaz, 2011).

Vizyon, örgüte ilişkin düşlenen geleceği tasarlayabilme; gelecekte neler yapmak istediğimizi gösteren geleceğe ait bir tasvir; örgütün gelecekte ne olacağına ilişkin stratejik bir bakış ve kurgulama olarak tanımlanabilmektedir (Altinkurt ve Yılmaz, 2011). Tanımlardan da anlaşılacağı üzere vizyon genellikle zihinsel bir resim olarak görülmektedir. Bunun sebebi ulaşılmak istenen yerin sadece sözlü olarak ifade edilmesi değil, bu ifadenin zihinde ve yürekte canlı resminin bir sembolü olmasıdır (Demir, 2004). Dolayısıyla eğitim örgütünün sahip olduğu güçlü vizyon çalışanların motive olmasında önemli bir yere sahiptir. Öte yandan, misyon ve vizyonun kamu eğitim örgütlerinin yöneticileri açısından daha motive edici olması beklenebilir.

Bir Ekonomik Motivasyon Faktörü Olarak Ödüllendirme

Kamuya ait eğitim kurumlarında görev yapan yöneticiler 657 Sayılı Devlet Memurları Kanununa göre görevlerini yapmakta ve yine bu kanuna göre ödüllendirilmektedirler. 657 Sayılı Devlet Memurları Kanununda ödüllendirme ile ilgili şöyle bilgi verilmektedir: Görevli oldukları kurumlarda olağanüstü gayret ve çalışmaları ile emsallerine göre başarılı görev yapmak suretiyle; kamu kaynağında önemli ölçüde tasarruf sağlanmasında, kamu zararının oluşmasının önlenmesinde ve önlenemez kamu zararlarının önemli ölçüde azaltılmasında, kamusal fayda ve gelirlerin beklenenin üzerinde artırılmasında veya sunulan hizmetlerin etkinlik ve kalitesinin yükseltilmesinde somut olaylara ve verilere dayalı olarak katkı sağladıkları tespit edilen memurlara, merkezde bağlı veya ilgili bakan, illerde valiler, ilçelerde kaymakamlar tarafından başarı belgesi verilebilir (657 Sayılı Kanun, 1965).

Kamu eğitim örgütlerindeki yöneticiler, değerlendirmede nesnellik arttıkça örgüte duyulan güvenin de güçleneceği yönünde bir inanca sahiptirler. Değerlendirmenin nesnelliği; bireyin değerlendirildiği kıstasların çalışanın ifa ettiği işle alakalı olmasına, olabildiğince fazla değerlendirme kıstasından faydalanılmasına ve mümkün olduğunca sık ifa edilmesiyle kuvvetli bir illiyet rabitasına sahiptir (Öztürk, 2003). Ödüllendirmenin her iki sektörün yöneticileri açısından motive edici olması olağandır. Ancak, ödüllendirmenin özel sektör yöneticileri için ayrı bir öneme haiz olması beklenen bir durumdur.

Bir Ekonomik Motivasyon Faktörü Olarak İkramiye ve Prim

Kamu örgütlerinde performansa dayalı bir ücret sisteminin hayata geçirilebilmesi için öncelikle performansı değerlendirecek bir sistemin varlığı gerekmektedir. Özel sektördeki örgütlerin temel gagesinin kar olduğu düşünülürse, performans sisteminin karlılıkla ilişkilendirileceği açıktır. Ancak önceden de vurgulandığı gibi kamu sektörü örgütlerinin kendilerine has bazı değerleri mevcuttur. Buna bağlı olarak da farklı bir performans

sistemine ihtiyaç duyacakları aşikardır. Bu bağlamda evrensen bir performans sistemi yerine, her örgütün kendi şartlarına uygun bir performans değerlendirme çok daha sağlıklı olacaktır (Eraslan ve Tozlu, 2010).

Öte yandan oluşturulan performans değerlendirme sistemi sonrasında ücretin performansa göre ödenmesi verimliliğe yönelik bazı dertlere deva olurken, bir yandan da çalışma ortamında farklı sıkıntılara yol açabilmektedir. Kimi zaman öznel bir değerlendirme sonrasında, beraberce çalıştığı arkadaşlarından çok düşük ücretlere almaya mahkum edilen bir çalışanın ister istemez motivasyon düzeyinde düşüklükler yaşanacaktır. Kendisine adaletsiz davranıldığı düşüncesine sahip olan bir çalışan kimi zaman pasif kalmakta, kim zaman da bu adaletsizliği kendi bildiği yöntemlerle gidermeye çalışmaktadır (Eraslan ve Tozlu, 2010).

Özel sektörün çalışanları sıklıkla maddi güdüleme unsurlarından ötürü tercihlerini özel sektörden yana kullanmaktadırlar. Bu nedenle ikramiye ve prim gibi motivasyon unsurlarının özel sektör çalışan ve yöneticileri üzerinde kamudakilere kıyasla daha motive edici olması beklenebilir.

Bir Ekonomik Motivasyon Faktörü Olarak Ücret Artışı

Bugün kamu örgütlerimizde görev alan memurlarız, 15 derecelik bir rütbe hiyerarşisi içerisinde görevlerini ifa etmektedirler. Bu görevlilerin, nereden göreve dahi olacağı ve hizmet içinde nereye kadar terfi edebileceği memurun diploması çerçevesinde belirlenmektedir. Memurlar göreve dahi olduğu derece ve kademedeki bir süre görevini ifa ettikten sonra, bir üst derecede çalışmaya devam etme hakkına haiz olmaktadır (Altan, 2005).

Memurların maaşları eğitim seviyeleri, sınıfları ve kıdemleri esas alınarak hesaplanmaktadır. 1965 yılında yasalaşan devlet memurlarına ilişkin kanunun ilk versiyonunda, benzer görevleri ifa eden kamu görevlilerine adil ve tek bir maaş verilmesi prensibi kabul edilmiştir. Ancak topraklarımızda aynı eğitim düzeyine sahip oldukları halde, farklı kamu örgütlerinde çeşitli statülerde görev yapan devlet memurları arasında mühim ücret uçurumları vardır (Altan, 2005).

Hem kamu hem de özel sektör yöneticileri yaşamlarını idame ettirmek zorundadırlar. Bu anlamda iki grup için de ücret artışının önemli bir motivasyon aracı olduğu aşikardır. Ancak, özel örgüt çalışanları ve yöneticilerinin bu sektörü seçmelerinde ücret faktörü oldukça belirleyici olduğundan, bu sektördeki yöneticiler açısından ücret artışının daha önemli bir motivasyon aracı olması beklenebilir.

Bir Sosyal Motivasyon Faktörü Olarak Eğitim Olanakları

Bugün örgüt yöneticilerinin ve personelinin gelişimlerini sağlamaya yönelik çalışmalar ve yatırımlar yapılması, kaçınılmaz bir hal almıştır. Kamu örgütlerinde düzenlenen hizmet içi eğitimler süratle değişen çevresel şartlara ve bunlara bağlı olarak farklılaşan iş gereklerine paralel biçimde çalışan ve örgütün gereksinimlerine yönelik olarak düzenlenmeli ve devamlılık ilkesini esas almalıdır. Kamu örgütlerinde belki karlılık değilse bile, verimlilik ilkesi mutlaka gözetilmelidir (Öztürk, 2003). Bu anlamda hem kamu hem de özel örgütler açısından eğitim ciddi bir öneme haiz gibi görünmektedir. Ancak yine de özel sektördekilere kıyasla ücret konusunda daha az beklentileri olan kamu çalışanlarının, ağırlığı eğitim gibi hususlara vermeleri beklenebilir.

Bir Sosyal Motivasyon Faktörü Olarak Sosyal Aktiviteler

Eğitim düzeyi yüksek, gelişmiş çağdaş toplumlarda yaşam standardının yükselmesi nedeniyle temel gereksinimler rahatlıkla karşılanmaktadır. Dolayısıyla insanların yaşamlarında daha çok üst düzey sosyal gereksinimlerinin güdülenme açısından ele alındığında daha önemli olduğu ileri sürülmektedir (Aydın, 1991).

Örgüt üyeliği insanların çoğu için yaşamın önemli bir merkezidir. Bunun nedeni, insanların zamanlarının önemli bir bölümünü mutlaka bir örgüt ortamında geçirmek durumunda olmalarıdır. İnsanlar çalışırken ya da boş zamanlarında birbirleri ile konuşur, ilişkiler ve arkadaşlıklar kurarlar. Böylesi ilişkiler insanı sosyal yönden belirli bir doyuma sürükler ve çalışma güdüsünü artırır (Özkalp, 2001).

Bireyin iş yaşamında ulaştığı doyum düzeyi, mutluluğunun bir boyutudur. Kişisel doyumunu işin dışında aramak ve yaşamın çalışarak geçirilen önemli bölümünü görmezlikten gelmek, mutlu ve bütünlük içinde insanlar olmamızı sınırlamak olur (Açıkalin, 1994). Örgüt bireye parasal, toplumsal ve psikolojik olanaklar sağlar. Bir örgüt, çalışanın bu gereksinimlerini ne oranda karşılıyor ve ne oranda toplu halde bir arada olmayı gerektiriyor ve bunu gerçekleştiriyor ise o oranda çalışan işinden doyum sağlıyor demektir (Başaran, 1991).

Şu halde çalışanın bağlılık gereksiniminin çok önemli bir kısmını ailesinde, akrabasında, üye olduğu örgütlerde olduğu kadar iş çevresi içinde de tatmin etmesi gerekmekte ve bunu şiddetle arzu etmektedir. Bu nedenle yöneticiler, çalışanları için bazı sosyal çabalardan kaçınmamalıdır (Eren, 1993). Sosyal bir sistem olarak kurulması ve çalışması gereken eğitim kurumlarında, davranış bilimleri ve insan ilişkilerinin yerinin büyük önem taşıdığı ve bu nedenle eğitim kurumu yöneticisinin yetkiden fazla etki yollarına başvurması ve davranış bilimlerinde iyi yetişmiş olması gerekmektedir (Tok, 1996).

Bir Fiziksel Motivasyon Faktörü Olarak Esnek Çalışma Saati

Son yıllarda geleneksel çalışma düzeninden farklı olarak, örgütlerde çalışma zamanı, çalışma süresi ve mekânı açısından esnek uygulamalarla yaygın bir şekilde karşılaşılmaktadır. Bu kapsamda, esnek çalışma saatleri, kısmî süreli çalışma, iş paylaşımı, sıkıştırılmış iş haftası, vardiyalı çalışma, çağrı üzerine çalışma, uzaktan çalışma ve ödünç iş ilişkisi gibi uygulamalar en çok karşılaşılan esnek çalışma türleridir (Bolat, Aytemiz, İnci, 2006).

İş yaşamında esneklik çalışan ve işveren taraflarına çalışma şartlarını muhtelif gereksinimlere yanıt verebilecek tarzda düzenleyebilme imkanı sunan bir sistem olarak tanımlanmaktadır (Arslanoğlu, 2005). Enformasyon teknolojilerindeki ilerlemeler ve yoğun rekabet günümüzde iş hayatındaki bir çok yenilik gibi esnek çalışma uygulamalarının da öncüllerinden belki de en mühimin oluşturmaktadır (Yavuz, 1995). 2003 yılında ise 4857 Sayılı İş Kanunu ile esneklik yasaları düzenlenmiş ve mevzuatta yer alan birçok düzenleme AB Yönergelerine ve Uluslararası Çalışma Örgütü sözleşmelerine dayanmakla birlikte Avrupa uygulamalarından daha katı hükümler içerdiği görülmektedir (Tathioğlu, 2012). Ancak bu uygulamanın eğitim kurumu yöneticileri açısından uygulanabilirliği henüz mümkün görülmemektedir. Çünkü gerek özel sektördeki eğitim kurumu yöneticisi gerekse de kamu eğitim kurumu yöneticisi için çalışma saatleri 657 Sayılı Devlet Memurları Kanununda ayrıntılı olarak belirlenmiştir. Elde edilen izlenimler esnek çalışmanın hem kamu hem de özel sektör için önem arz ettiği yönündedir. Ancak özel sektör çalışan ve yöneticileri için esnek çalışmanın kıymeti harbiyesinin daha kuvvetli olacağına inanılmaktadır.

Bir Fiziksel Motivasyon Faktörü Olarak Çalışma Ortamı ve Konforu

Çalışanların fiziksel çalışma ortamından memnuniyetlerinin bir öncülü olan konfor, sağlıkla ve verimle çalışabilmek için çalışılan ortamın kullanım gayesine münasip olarak; ısı, ışık, su, nem ve ses ile ilgili bazı değerleri sağlaması manasını taşımaktadır. Fakat bireylerin biyolojik farklılıklarından ötürü, örgütün bunu tüm çalışanlar için sağlaması imkan dâhilinde olamayabilir. Konfor görel bir konsept olduğundan, tüm çalışanları tatmin edecek bir çalışma ortamı hazırlamak imkanı olamayacağı için arzu edilen koşullar ekseriyetin kabul ettiği koşullar olarak düşünülmektedir (Yüksel, 2005). Öte yandan, çalışma ortamının fiziksel şartlarının tüm çalışanlar açısından önem taşıdığı düşünülebilir ancak özellikle özel sektör yöneticisi ve çalışanları açısından bu şartlara ayrı bir önem atfedilmesini beklemek yanlış olmayacaktır.

SONUÇ

Görev yaptığı örgüt ile bütünleşmiş, görev ve sorumluluklarının bilincinde ve yaptığı işe tam anlamıyla motive olmuş yöneticilerin, örgütün verimini artıracığı bilinmektedir. İnsan ilişkilerinin en üst düzeyde olduğu ve sürekli değişen teknoloji nedeniyle yeniliklerin yakından takip edilmesi gereken bu ortamda eğitim örgütlerinin performanslarının üst düzeyde olmasının, yöneticilerin performanslarıyla yakından ilgili olduğu ve eğitim örgütünün verimini artıracığı bilinmektedir.

Eğitim örgütlerinin karmaşık bir örgüt yapısı olmamasına rağmen, farklı nitelik ve birikimi olan yöneticiler tarafından yönetilmesinden dolayı, yöneticileri motive eden faktörler de kişilere göre değişebilmektedir. İnsan kaynağının kurumun ve yapılan işin özelliklerine uygun olarak yetiştirilmesi ve bu kaynakların etkin kullanılması verimliliği artıracaktır.

Yönetici vizyonunu içselleştirerek başarabiliyorsa, oluşan olumlu hava çalışanların kurumlarına olan güvenini ve olumlu inancını sağlayarak motivasyonu da beraberinde getirecektir..

KAYNAKÇA

Aşkoğlu, M., Dr.:(1996), “İnsan Kaynaklarını Verimliliğe Yönlendirme Aracı Olarak Motivasyon”, Üniversite Kitapevi, 152.

Altuğ, D.: (1997), “Örgütsel Davranış”, Haberal Eğitim Vakfı, Ankara, 95.

Argun, T.: (1997), “İletişim ve Sosyal Paydaşlar”, Executive Excellence, Y. 1, S. 5, Ağustos,8.

Arslandoğlu, A. M.: (2005) , “ İş Kanununda Esneklik Temelli Üçlü Sözleşmesel İlişkiler”, Legal Kitapevi, İstanbul, 17.

Aydın, M.: (1991), “Eğitim Yönetimi”, Hatipoğlu Yayınları, Ankara, 23-24.

Açıkalin, A.: (1994), “Çağdaş Örgütlerde İnsan Kaynağının Yönetimi”, Pegem Yayınları, No:7, Ankara, 4.

Altinkurt, Y.: (2007), Eğitim Örgütlerinde Stratejik Liderlik ve Okul Müdürlerinin Stratejik Liderlik Uygulamaları. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eskişehir, 17.

Altinkurt, Y.,Yılmaz, Y.: (2011), “İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarının Vizyon, Misyona ve Değerleri ile İlgili Bir Çözümleme”, Akademik Bakış Dergisi, S: 23, 3-4.

Başaran, İ. E.: (1988), “Eğitim Yönetimi”, İkinci Baskı, Kızılay, Ankara, 307.

Bolat , T., Aytemiz, O., İnci, O. : (2009), “Yönetim ve Organizasyon”, Detay Yayıncılık, Ankara, 7.

Bolat, T., Aytemiz, O., İnci, O. : (2006), “Örgütlerde Esnek Çalışma uygulamaları ve Buna İlişkin Olarak 4857 Sayılı İş Kanununda Getirilen Düzenlemelerin İncelenmesi”, Gazi Üniversitesi, İ.İ.B.F.

Başaran, İ. E.: (1988), “Eğitime Giriş”, Ankara, 172 - 173 – 174.

Başaran, İ. E.: (1988), “Eğitim Yönetimi”, 2. Baskı, Ankara, 109.

Başaran, İ. E.: (1991), “Yönetimde İnsan İlişkileri - Yönetimsel Davranış”, Ankara, 240.

Başaran, İ. E.: (1998), “Yönetimde İnsan İlişkileri - Yönetimsel Davranış”, Ankara, 240.

Bircan, İ.: (2002), “Kamu Kesiminde Stratejik Yönetim ve Vizyon”, Planlama Dergisi, Özel Sayı-DPT'nin Kuruluşunun 42. Yılı, 11-12.

Can, H., Akgün, A., Kavuncubaşı, Ş.: (1988) , “Kamu ve Özel Kesimde Personel Yönetimi”, Siyasal Kitabevi, Ankara, 250-251.

Cedimağar, İ. T.: (2006), “Koordineli Hareketten Senkron Harekete Doğru”, Gebze İleri Teknoloji Enstitüsü, E-Bülten, S: 24, s.1.

Çelik, V.: (1995), “Eğitim Yöneticisinin Vizyon ve Misyona”, Eğitim Yönetimi Dergisi, S.: 1, 1-2.

Çetin, S.: (2007), Kamu Sektöründe Stratejik Planlama: Türkiye'deki İl Özel İdarelerinde Bir Araştırma, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, Adana, 40.

Çevikbaş, R.: (2006), “Yönetimde Etik ve Yozlaşma”, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 20, S.: 1, 265-266.

Demir, K.: (2004), “Öğrenen Örgütlerde Vizyon Geliştirme. Öğrenen Örgütler”, Sandal Yayınları, Ankara, 93-117.

Demirtaş, H., Üstüner, M., Özer, N.: (2007), “Okul Yönetiminde Karşılaşılan Sorunların Öğrenci ve Okul ile İlgili Değerkenler Açısından İncelenmesi”, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, Sayı: 51, 421-424.

- Dinçer, Ö.: (1994), “Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası”, 3. Baskı, İstanbul, 271 – 272.
- Erdoğan, İ.: (1994), “İşletmelerde Davranış”, 4. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 377.
- Efil, İ.: (2010), “İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon”, Genişletilmiş 11. Baskı, Dora Yayınları, 128.
- Eren, E.: (1993), “Yönetim ve Organizasyon”, Beta Basım Yayım Dağıtım, 2. Baskı, İstanbul, 31.
- Eren, E.: (1993), “Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi”, Yenilenmiş 5. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım,, İstanbul, 27.
- Eren, E.: (1993), “Yönetim Psikolojisi”, 4. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 333.
- Eren, E.: (2004), “Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi”, 8. Baskı, Beta Basım Yayım A.Ş., İstanbul, 17-18.
- Ergun, T.: (1991), “Kamu Yönetimi Araştırması Genel Rapor”, Todaie Yayınları No: 238, Ankara, 5.
- Ergun, T.: (1991), “Yönetimde Siyasal ve Yönetimsel Yozlaşma”, Amme İdaresi Dergisi, 24.
- Eraslan T. M., Tozlu, A. (2010): “Kamu Yönetiminde Performansa Dayalı Ücret Sistemi”, Sayıştay Dergisi, S: 81, 40-41.
- Gökdayı İ.: (1998), “Yozlaşan Kamu Yönetiminde Etik İnkilemler, İlkeler ve Etik Kültür” Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu, Sakarya Üniversitesi, Adapazarı, 10.
- Hageman, G.: (1997), “Motivasyon El Kitabı”, (Çev. G. Aksan), 2. Bas., Rota Yay., 50.
- Işık, H., Aypay, A.: (2004), “Eğitimde Stratejik Plan Geliştirme Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar: Çanakkale İlinde Yapılan Bir İnceleme”, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, S:24 349-363.
- Kaya, H.: (2008), “Kamu ve Özel Sektör Kuruluşlarının Örgütsel Kültürünün Analizi ve Kurum Kültürünün Çalışanların Örgütsel Bağlılığına Etkisi: Görgül Bir Araştırma”, Maliye Dergisi, S.155, Temmuz - Aralık, 121.
- Keser, A.: (2006), “Yönetim ve Motivasyon” Alfa Aktüel, Nisan, 1. Baskı, 33.
- Kılıç, M.: (2010), “Stratejik Yönetim sürecinde Değerler, Vizyon ve misyon Kavramları Arasındaki İlişki”, Sosyo-Ekonomi Dergisi, Temmuz-Aralık, s.2.
- Oral S., Kuşluyan, Z.: (1997), “Motivasyon Konusunda Oluşturulan Yaklaşımlar ve İşletmelerde Motivasyonu Artırmaya Yönelik Olarak Kullanılan Araçlar” Verimlilik Dergisi, S: 3, 93 – 94.
- Özdevecioğlu, M.: (2002), “Kamu ve Özel Sektör Yöneticileri Arasındaki Davranışsal Çalışma Koşulları ve Kişilik Farklılıklarının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma”, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 19, 131-132.
- Özkalp, E.: (2001), “Örgütlerde Davranış”, Eskişehir Açık Öğretim Fakültesi Yay., S:40, Fasikül1, 92.
- Özalp, İ.: (1985), “İşletmelerde Yönetim: Fonksiyonlar ve Organizasyon”, Bayteş Anonim Şirketi Yayınları, Eskişehir, 234,235.
- Öztürk, Z.: (2003), “Kamu Kurumlarında Motivasyon”, Maliye Uzmanları Derneği, Uzman Bakış Dergisi, s.38.
- Pekel, H. N.: (2001), “İşletmelerde Motivasyon-Verimlilik İlişkisi, Devlet Hava Meydanları İşletmesi Antalya Havalimanı Çalışanları Arasında Bir Örnek Olay Araştırması”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 34.
- Ramazanoğlu, F.-Bahçeci, B.: (2006), “Örgütlerde Vizyon ve Misyon Kavramı”, Doğu Anadolu Böl., 3.
- Sabuncuoğlu, Z.: (1991), “Personel Yönetimi Politika ve Yönetimsel Teknikler”, 6. Baskı, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 18.
- Sabuncuoğlu, Z., Tüz, M.: (1998), “Örgütsel Psikoloji”, 3. Baskı, Alfa Yay., Bursa 129.
- Sabuncuoğlu, Z. : (2000), “İnsan Kaynakları Yönetimi”, Ezgi Kitapevi Yay., Bursa, 3.

- Sabuncuoğlu, Z., Tüz, M.: (2003), “Örgütsel Psikoloji”, 4. Baskı Eylül, Furkan Ofset, 14 Sözen, U.: (1980), “Örgütlenme Kuramı, Karşılaştırmalı Bir İrdeleme”, İlk-San Matbaası, Ankara, 120.
- Saran, U.: (2004), “ Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma, Kalite Odaklı Bir Yaklaşım”, Atlas Yayınları, Ankara, 69.
- Şişman, M., Turan, S.: (2004), “Eğitim ve Okul Yönetimi, Eğitim ve Okul Yöneticiliği El Kitabı”, (Ed.,Y. Özden), Ankara, Pegem A Yayıncılık, 99-146.
- Şişman, M., Turan, S.: (2001), “Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi”, Pegem A. Yayıncılık, Ankara, 124.
- Türkmen, İ.: (1994), “Yönetimsel Zaman ve Yetki Devri Açısından Yönetimde Verimlilik”, MPM Yayınları, No.519, Ankara, 110.
- Tathoğlu, E.: (2012), “Güvenceli Esneklik Çerçevesinde Esnek Çalışmanın Uygulanabilirliği”, Electronic Journal of Vocational Collages, 69.
- Tok, T. N.: (1996), “Okul Yöneticilerinin ve Öğretmenlerin Mesleki Örgütlenmeye İlişkin Görüşleri”, S: 1, 10.
- Uz, O.: (2006), T.C. Kamu Sektöründe Yönetici-Yönetilen İlişkilerinde İletişim ve Güven, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 5.
- Ünal, S.: (1991) “İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Okullarında Motivasyonu Sağlama Etkinlikleri”, 1.
- Yavuz, A.: (1995), “Esnek Çalışma ve Endüstri İlişkilerine Etkisi”, Ankara, 27.
- Yüksel, N.: (2005), “Günümüz Kamu Kurumlarında Yapısal Konfor Koşullarının Tespit Edilmesine Yönelik Bir Çalışma”, Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt 10, Sayı 2, 21.

TEZ

Ebeoğlu, A. (2014). Özel ve kamu eğitim kurumu yöneticilerinin motivasyon düzeyi üzerine bir araştırma (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erişim numarası: 376557 Erişim veri tabanı:

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=7y4wZKv9bAODGZYSBhTBdw&no=BlwkFJ1AA5eygDGqY74Kmw>

Eşrefoğlu Rûmî Hakkında Mensur Bir Menâkıb-nâme: Hayrullah Nedim'in Menâkıb-ı Eşref-i Rûmî'si

İlyas KAYAOKAY

Dr. Araş. Gör. Munzur Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bl.

kayaokay_2323@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-8544-2307>

Makale Başvuru Tarihi : 15.09.2022

Makale Yayın Tarihi : 25.10.2022

Makale Türü : Araştırma Makalesi

Özet

Edebiyatımızdaki dinî-tasavvufî edebî türlerden biri de velilerin hayatı ve kerâmetlerinden söz eden menâkıb-nâmelerdir. Özellikle biyografi mahiyetinde olan menâkıb-nâmeler, çeşitli tarikat büyüklerinin hayatlarında eksik kalan noktaları tamamlayan ilgi çekici bilgilere sahip metinlerdir. Türk edebiyatında ilk örneğini Tezkire-i Satuk Buğra'da gördüğümüz bu türde, müellifi belli-belirsiz, manzum, mensur yahut nazım-nesir iç içe onlarca eser verilmiştir. Hakkında menkabeler yazılan tasavvuf pîrlerinden biri de 15. asırda Eşrefiyye tarikatının bânisi, Eşrefoğlu Rûmî'dir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla onun hayatı ve bazı kerâmetlerinden söz eden müstakil hâlde dört mensur menâkıb-nâme mevcuttur.

Anahtar Kelimeler:

Eşrefoğlu Rûmî,
Hayrullah Nedim,
Kadirilik,
Eşrefiyye,
Menâkıb-nâme.

Bu makalede, kaynaklarda zikredilmesine rağmen çalışma konusu yapılmayan bir Eşrefoğlu Rûmî menâkıb-nâmesinin tanıtımı yapılacaktır. Söz konusu menâkıb-nâme, Hayrullah Nedim adlı bir müellife ait mensur risâledir. Çalışmamızda menâkıb-nâmeler ve devlet arşivlerinden hareketle Hayrullah Nedim'in hayatı ve eserleri hakkında bilgi verildikten sonra, 1879-98 yılında Bursa Emri Matbaası'nda basılan 13 sayfalık Menâkıb-ı Eşref-i Rûmî'nin tanıtımı ve metnin Arap harflerinden Latin alfabesine çevrimi yapılacaktır. Bu makale ile Hayrullah Nedim ve Eşrefoğlu Rûmî hakkında yapılacak yeni çalışmalara katkı sunmak istenmiştir.

A Prose Menâkıb-namah About Eşrefoğlu Rûmî: Hayrullah Nedim's

Menâkıb-ı Esref-i Rûmî

Abstract

One of the religious-mystical literary genres in our literature is the menâkıb-names, which talk about the life and miracles of the saints. Menâkıb-names, especially in the nature of biography, are texts with interesting information that complete the missing points in the lives of various sect elders. In this genre, the first example of which we see in Turkish literature in Tezkire-i Satuk Buğra, dozens of works have been written in verse, prose or verse-prose, the author of which is known or uncertain.

Keywords:

Eşrefoğlu Rumi,
Hayrullah Nedim,
Kadiri,
Eşrefiyye, Menâkıb-
namah.

One of the great Sufis about whom legends are written is Eşrefoğlu Rumi, the founder of the Eşrefiyye sect in the 15th century. As far as we have been able to determine, there are four prose menâkıb-names in stand-alone that talk about his life and some miracles.

In this article, an Eşrefoğlu Rûmî menâkıb-nâme will be introduced, although it is mentioned in the sources, which is not the subject of the study. The aforementioned menâkıb-nâme is a prose treatise belonging to an author named Hayrullah Nedim. In our study, after giving information about Hayrullah Nedim's life and works based on the menâkıb-names and state archives, the 13-page work called "Menâkıb-ı Eşref-i Rûmî", which was published in Bursa Emri Printing House in 1879-98, will be introduced and the text will be translated from Arabic letters to the Latin alphabet. With this article, it is aimed to contribute to new studies about Hayrullah Nedim and Eşrefoğlu Rumi.

GİRİŞ

Arapça, bir şeyden bahiste bulunmak, haber vermek, araştırmak yahut isabet etmek anlamlarındaki “n-k-b” kökünden müştak “menkabe” kelimesi; övünülecek güzel iş, hareket ve davranış demektir. Kelimenin çoğulu menâkıb; galat hâli ise menkıbedir. Menkabe, *Kâmûs-ı Türkî* de “Bir zâtın fazl ve meziyyetine delâlet eden fikra ve bundan bahs eden makâle ve risâle” şeklinde anlamlandırılır. Menkabe yahut menâkıb, tasavvuf tarihinde sûfîlerin izhar ettikleri kerâmetleri nakleden hikâyeler anlamında 9. asırdan itibaren kullanılmaya başlamıştır (Ocak, 1992: 27; Şemseddin Sami, 2004: 1420). Edebî terim olarak menkabe-nâme/ menâkıb-nâme; “Hz. Peygamber dışındaki İslam büyüklerinin, sahabelerin yahut kimi Hak âşıklarının, evliyâullahın çeşitli kerâmetlerinden, olağanüstü hâl ve davranışlarından söz eden manzum, mensur yahut nazım-nesir karışık tertip edilmiş” eserlerin genel adıdır (Kayaokay, 2021: 301).

Bu sahadaki ilk ciddî bilimsel çalışmaları yapan Ahmet Yaşar Ocak, müstakil menâkıb-nâmelerin tarikatların teşekkülünden sonra ortaya çıktığını belirterek genel olarak iki tip eserlerin olduğunu ifade eder. Bunlar; “biyografi mahiyetinde” olanlar ve “toplama menâkıb-nâmeler”dir (1992: 39). Âgâh Sırrı Levend, daha tafsilatlı bir tasnif yapar ve menâkıb-nâmeleri üç başlık altında toplar:

1. Tarikat ulularının biyografilerini bir araya toplayan menâkıb-nâmeler (Silsile-i Tarikat-ı Sünbülüyye gibi)
2. Tek bir velînin kerâmetlerini anlatan eserler (Menâkıb-ı Hacı Bektaş Velî gibi)
3. Evliya tezkireleri (Nefhatü'l-Üns gibi)

Bu minvaldeki eserler, “kerametleri nakledilen velinin yüceliğini müridlere anlatarak onların tarikata daha sıkı şekilde bağlanmasını ve yetişmesini sağlamak, tarikata yaygınlık kazandırmak gâyesiyle genellikle o tarikatın mensuplarından biri tarafından sözlü gelenek, yazılı ve tarihî vesikaların derlenmesiyle meydana getirilir” (Şahin, 2004: 113; Yardım, 1999: 4). Tarihî gerçeklere dayalı olabileceği gibi hayalî de olabilirler. Hayalî menâkıb-nâmelerin daha ziyade propaganda maksatlı olduğu düşünülmektedir.

Türk edebiyatında bu türde manzum ve mensur pek çok eser verilmiş olup ilk örneğinin *Tezkire-i Satuk Buğra* olduğu kabul edilir. Ahmed Eflâkî'nin *Menâkıbü'l-Ârifin*'i, Sipehsâlâr menâkıbı, *Menâkıb-ı Sadreddîn-i Konevî*, Gülşehrî'nin *Kerâmât-ı Ahî Evran*'ı, Elvan Çelebi'nin *Menâkıbü'l-Kudsiyye fî Menâsibi'l-Ünsiyye*'si, Ebülhayr Rûmî'nin *Saltuknâme*'si, *Menâkıb-ı Hacı Bektaş Velî*, *Vilâyetnâme-i Otman Baba*, Esîrî'nin *Vilâyet-nâme-i Sultan Şucâuddin*'i, Âşık Ahmed'in *Menâkıb-ı Kemal Ümmî*'si, Yahyâ b. Bahşî'nin *Menâkıb-ı Emîr Sultan*'ı, Hazîni'nin *Cevâhirü'l-Ebrâr min Emvâci'l-Bihâr*'ı, Muhyî-i Gülşeni'nin *Menâkıb-ı İbrâhim Gülşeni*'si, Hüseyin Enîsî'nin *Menâkıb-ı Akşemseddin*'i, *Menâkıb-ı Kaygusuz Baba*, Hoca İbrahim'in *Menâkıb-ı Pîri Baba*'sı, Vâhidî'nin *Menâkıb-ı Hâce-i Cihân ve Netîce-i Cân*'ı, Nev'î-zâde Atâyî'nin *Menâkıb-ı Şeyh Mahmud*'u, Ömer Fuâdî'nin *Menâkıb-ı Şerîf-i Pîr-i Halvetî Hazret-i Şa 'bân-ı Velî*'si, Şeyh Lutfî'nin *Tuhfetü'l-asrî fî menâkıbi'l-Mısırî*'si, Abdürrezzak Efendi'nin *Menâkıb-ı Şeyh Vefâ*'sı ve *Menâkıb-ı Emîr Buhârî*'si, Lâli-zâde Abdalbaki'nin *Menâkıb-ı Melâmiyye-i Bayramiyye*'si, İbrâhim Has'ın *Menâkıb-ı Ünsî Hasan Efendi*'si, Mehmed Dâî'nin *Beşiktâşlı Yahyâ Efendi menâkıbı*, Sakıb Mustafa'nın *Sefîne-i Nefise-i Mevleviyan*'ı menâkıb-nâme türünün belli-başlı diğer örnekleri arasında gösterilebilir (Ocak, 1992: 43-65; Yardım, 1999: 4-8; Şahin, 2004: 113-114).

Anlaşılabacağı üzere Bektaşîlik, Mevlevîlik, Halvetiyye vb. gibi çeşitli tarikatlar ve erbabı etrafında teşekkül etmiş pek çok menkabe vardır. Hakkında menâkıb-nâmeler yazılan tasavvuf büyüklerinden biri de Kadiriyye tarikatının Eşrefiyye kolunun bânîsi, 15. asrı idrak etmiş olan Eşrefoğlu Rûmî'dir. Bu çalışmada Eşrefoğlu Rûmî ve hakkındaki menâkıb-nâmelere dair bilgi verildikten sonra literatürde adı bilinmesine rağmen neşredilip tanıtılmayan, Hayrullah Nedim adlı bir müellifin mensur Eşrefoğlu Rûmî menâkıb-nâmesi ele alınacaktır.

EŞREFOĞLU RÛMÎ VE HAKKINDA YAZILAN MENÂKIB-NÂMELER

Kadiriyye tarikatının pîr-i sânisî ve Eşrefiyye kolunun bânîsi, Eşrefoğlu Rûmî, 15. asrın dikkat çeken önemli şair ve mutasavvıflarındandır. Asıl adı Abdullah olup Abdullah-ı Rûmî, Eşrefzâde, Abdullah-ı İznîkî İbnü'l-Eşref künyeleriyle tanınmaktadır. Babasının, fütüvvet-nâme, münâcât-nâme, ibret-nâme bazı tasavvufî mesnevîlerin şairi Şeyh Eşref b. Ahmed olduğu düşünülmektedir. Şeyh Eşref'in, Mısır yahut Mekke'den Hama şehrine geldiği oradan Manisa'ya sonra da İznîk'e yerleştiği ifade edilir. Eşrefoğlu da 1353 (yahut 1377'de) yılında bu şehirde dünyaya gelir.

Eşrefoğlu'nun hayatı hakkındaki bilgilerin çoğu menâkıb-nâmelerden elde edilmiştir. Eşrefoğlu, ilk tahsilini İznîk'te tamamladıktan sonra Bursa'daki medreselerde eğitimine devam eder. Daha sonra devrin meşhur mutasavvıfı olan Emir Sultan'ın dergâhına gelerek onun müridi olmak ister. Emir Sultan da yaşının ilerlediğini ileri sürerek Hacı Bayram-ı Velî'ye intisap etmesini tavsiye eder. Eşrefoğlu, Ankara'ya gelerek Hacı Bayram dergâhında çileye girer ve on bir sene dergâhın imamı olur. Şeyhinin kızı, Hayrunnisa Hanım ile evlenir ve tekrar İznîk'e döner. Bu izdivaçtan Züleyha adında bir kızının olduğu bilinmektedir. Bir vakit sonra yine şeyhinin yanına döner. Hacı Bayram-ı Velî, Eşref-zâde'ye, daha ileri makamlara erişmesi için Hama şehrindeki Abdulkadir Geylânî'nin torunlarından Hüseyin-i Hamâvî'nin yanına gitmesi gerektiğini söyler. Öncesinde de İznîk'te kırk günlük (erbain) çileye girmesini ve başından geçenleri bir kâğıda yazmasını ister.

Eşrefoğlu Rûmî, kendisine tavsiye edilenleri yapar ve ailesiyle birlikte Hama şehrine gider. Hüseyin-i Hamâvî onu karşılar ve kâğıdın nerede olduğunu sorar. Eşrefoğlu, kâğıdı Hamâvî'ye verir ve dergâha çileye kapanır. Burada şeyhinin yanında seyr ü sülûkunu tamamlayınca İznîk'e geri döner. Rûmî adını ona Hamâvî vermiştir. Fatih'in vezirlerinden Mahmud Paşa'nın Eşrefoğlu'na intisap ettiği ifade edilir. Yine Fatih Sultan Mehmed'in annesi Mükerrreme Hatun'un hastalığına çare bulduğu rivayet edilen Eşrefoğlu, bir ebede (Eşref-zâde azm-i cinân eyledi) göre, 1469 tarihinde vefat etmiştir. Türbesi Yunan işgalinde harap olmuştur. Kendisinden sonra damadı Abdurrahim Tırsî'nin post-nişîn olduğu bilinmektedir.

Eşrefoğlu'nun bilinen tek manzum eserinin *Divan* olduğu görülür. Diğer mensur eserleri ise; nefislerin temizlenmesi demek olan *Müzekki'n-Nüfûs* ve tasavvuf erbabının adap ve erkânından bahseden *Tarikat-nâme*'dir. Ona atfedilen *Nasîhat-nâme*, *Mazeret-nâme*, *Hayret-nâme* ve *İbret-nâme* gibi manzumeler Eşrefoğlu'na değil babası Eşref'e aittir (Daha fazla bilgi için bk. Özkan, 1994; Özkan, 2013; Pekolcay ve Uçman, 1995: 480-482; Güneş, 2015).

Eşrefoğlu Rûmî Menâkıb-nâmeleri

Eşrefoğlu Rûmî'nin Hacı Bayram-ı Velî'nin damadı olması şüphesiz onun ününe ün katmış ve devrinin muteber mutasavvıflarından olmasını sağlamıştır. Bundan ötürü hemen her tarikat kurucusu yahut büyüğüne ait menâkıb-nâmeler Eşrefoğlu için de yazılmıştır. Yine mutasavvıfları anlatan çeşitli kaynaklarda da onun bazı menkabelerinden söz edilmektedir. Bunlardan biri Tennûrî-zâde Mustafa b. Sunullâh'ın *Hediyyetü'l-Fukarâ* adlı eseridir. Seyyid Mustafa, Eşrefiyye tarikatı müntesiplerinden olup 18. asrın ikinci yarısında doğmuştur. Eserinin ikinci meclisinde Eşrefoğlu Rûmî'nin hayatı ve bazı menkabeleri anlatılmaktadır (Köksal, 2011: 181-190; Döner ve Şen, 2021: 489-521). Baldır-zâde Selîsî'nin (ö. 1650) vefayât türündeki *Ravza-i Evliya*'sında ve bu esere zeyl olarak yazılan İsmail Belîğ'in (ö. 1729) *Güldeste-i Riyâz-ı İrfan*'ın da Eşrefoğlu Rûmî ve Eşrefiyye tarikatı halifelerine dair malumat ve menkabeleri görmekteyiz. Belîğ'in mezkûr eserine de, Eşref-zâde Ahmed Ziyâüddin'in (b. 1784) *Gülzâr-ı Sulehâ* adlı bir zeyli vardır. Bu eserlerden başka Eşrefiyye ve müntesipleri hakkında bilgi veren çeşitli eserler de mevcuttur (Özkan, 2013: 10-14).

Tespit edebildiğimiz kadarıyla Eşrefoğlu Rûmî hakkında yazılan dört mensur müstakil menâkıb-nâme mevcut olup kaynaklarda zikredilen hayatı hakkındaki bilgilerin asıl kaynağı bu menâkıb-nâmelerdir.

Abdullah Veliyyü'd-din Bursevî – Menâkıb-ı Eşref-zâde

16. asrın sonu ile 17. asrın ilk yarısında yaşamış olan Veliyyü'd-din Bursevî, Eşrefoğlu Rûmî'nin torunu olan Şeyh Hamdî Efendi'nin mürididir. Bursa'daki Emîr Buhârî Camii'nde hatiplik yapmıştır. Eşrefoğlu'nun vefatından takriben 150 yıl sonra yazdığı tahmin edilen *Menâkıb-ı Eşref-zâde*'si, Eşrefoğlu Rûmî ve Eşrefiyye tarikatı hakkında yazılmış ilk ve en önemli kaynaktır. Eşrefoğlu'nun, tasavvuf yoluna nasıl girdiği, imtihanları, müşidleri Hacı Bayram-ı Velî ve Hüseyin-i Hamâvî ile olan münasebetleri, gösterdiği bazı kerâmetleri ve halifelerinin anlatıldığı eserde farklı hacimlerde 27 menkabenin olduğu görülür. Kütüphanelerde kayıtlı altı¹ nüshası bulunan eser, Abdullah Uçman tarafından neşredilmiştir (Uçman, 2020).

Müellifi Bilinmeyen Muhtasar Menâkıb-nâme

Abdullah Uçman tarafından fark edilip neşredilen yazarı bilinmeyen bu menâkıb-nâme, Fuat Köprülü'nün oğlu Orhan Köprülü'nün şahsî kütüphanesinde yer alan Veliyyü'd-din Bursevî'nin menâkıbı nüshasının sonunda yer almaktadır. Uçman, 7 varaklık bu menâkıb-nâmenin farklı bir eser olduğunu fark etmiş ve bir makale hâlinde yayımlamıştır. Anlatılan menkabeler, Bursevî'nin eseriyle büyük ölçüde aynı olmasına rağmen bazı bilgi farklılıkları vardır. Uçman tarafından, "*Muhtasar Bir Menâkıb-ı Eşref-zâde*" adıyla yayımlanmıştır (Uçman, 2022: 266-275).

A. Sabrî Bursevî – Menâkıb-ı Eşref-zâde

Topçu Yüzbaşı Bursalı Sabrî'nin matbu eseri, H. 1318/ M. 1900 yılında Bursa'daki Emrî Matbaası'nda basılmıştır. Eser, Veliyyü'd-din'in menâkıb-nâmesinin bir nevi özetidir.

Hayrullah Nedim – Menâkıb-ı Eşref-i Rûmî

Bu menâkıb-nâme çalışmamızın asıl konusunu teşkil etmektedir. Sonraki bölümde eser ve müellifi hakkında detaylı bilgi verilecektir.

HAYRULLAH NEDİM VE ESERLERİ

Osmanlı Müellifleri, Sicill-i Osmanî, Son Asır Türk Şairleri gibi son devre ait belli başlı biyografik kaynakları incelediğimizde Hayrullah Nedim hakkında bir bilginin olmadığı görülmektedir. Çalıştığımız eserin künyesindeki "Bursa Mahkeme-i Bidâyet Re'is-i Evveli Hayrullah Nedim" ifadesinden onun Bursa asliye mahkemesi reisi olduğu anlaşılmaktadır. Bu bilgiden hareketle Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde sicill-i ahval defterlerinde bir tarama yaptık ve hayatına dair bir sayfalık vesika ve eserlerinin basımı ile ilgili çeşitli izin belgelerine ulaştık. Yine Hayrullah Nedim'in hayatı ve eserlerinin listesi hakkında İ.B.B. Atatürk Kıtıplığı'nda Bel_Mtf_55633 demirbaş numarasıyla kayıtlı muhtasar bir fiş bulunmaktadır.

Buna göre; Hayrullah Nedim, seyyiddir. Babası, Mehmed Şefik Efendi olup ailesinin kökü Zenbilli Ali Efendi'ye kadar uzanmaktadır. H. 25 Cemaziye'l-âhir 1260/ M. 12 Temmuz 1844 tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Sıbyan ve Rüşdiye mekteplerinde eğitimini tamamlamış ve Arapça dilbilgisi, gramer dersleri almıştır. Fıkıh, kırâ'at ve mantık okuduktan sonra "Mekteb-i Nüvvâb"a yani nâib denilen şer'î hâkimlerin yetiştirilmesi maksadıyla kurulan (Yurdakul, 2019: 240) mektebe devam etmiştir. Arapçaya ileri derecede vâkıf olan Hayrullah Nedim, "Ta'rîfât ve Da'vâ" adında Arapça ve Türkçe fetvalar hakkında bir kitap hazırlamışsa da bastıramamıştır.

18 yaşında memuriyet hayatına başlayan Hayrullah Nedim, H. 1278/ M. 1862 tarihinde İstanbul Bâb Mahkemesi kâtipliğine getirilir. Babası, Gümölcine de kadılık vekilliği görevindeyken vefat edince 3500 kuruş

¹ Uçman'ın bildirdiği 5 nüsha dışında, tarafımızca bulunan altıncı nüsha; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde 42 Kon 3444/6 demirbaş numaralı bir mecmua içinde kayıtlıdır.

maaşla onun yerine, kalan 12 ayı oldurmak için gider. H. 1 Receb 1289/ 4 Eylül 1872 senesinde 3 bin kuruş maaşla Çatalca Sancağı niyâbet-i şerriyyesine tayin olur ve sekiz ay sonra istifa eder.

H. 1 Muharrem 1291/ M. 18 Şubat 1874 senesinde şeyhülislamlığın imtihanı kazanarak sekiz ay kadar sekiz yüz kuruş maaşla Eyüb mollası mahiyetinde Eyüb niyâbetinde bulunur. H. Receb 1292/ M. Eylül 1875'te 3500 kuruş maaşla Batum niyâbetine tayin olur ve H. Zilhicce 1293/ M. Aralık 1876'da da görevinden istifa eder. Sonrasında Amasya Sancağı niyâbetine tayin edilmişse de ertelenmiştir. Kengiri (Çankırı) ceza dairesi daire başkanlığına ataması yapıldığı hâlde gitmeyip istifa etmiştir. H. 4 Zilhicce 1296/ M. 19 Kasım 1879 tarihinde dört bin kuruş maaşla Haleb bidâyet mahkemesi hukuk dairesi reisliğine atanmıştır. H. 2 Rebiü'l-âhir 1297/ M. 14 Mart 1880 senesinde maaşı beş yüz kuruş azaltılarak "heyet-i ihtâmiyye" ve dava vekâleti komisyonu başkanlıkları görevini yürütmüştür.

H. 20 Muharrem 1300/ M. 1 Aralık 1882 senesinde Süleymaniye Medresesi'nin ilk derecesi olan mûsile-i Süleymaniye payesinde bulunarak "pâye-i mücerred" ile terfi edilmiştir. H. 17 Safer 1301/ M. 18 Aralık 1883 senesinde dördüncü rütbeden Mecîdî nişanı ile taltif edilmiştir. H. 6 Rebiü'l-evvel 1302/ M. 24 Aralık 1884 senesinde 3500 kuruş maaşla önce Selanik'e H. 28 Zilkade 1303/ M. 28 Ağustos 1886 tarihinde yine aynı miktar maaşla Bursa (Hüdâvendigar Vilayeti) bidâyet mahkemeleri reisliğine terfi eder. H. 21 Safer 1314/ M. 1 Ağustos 1896'da maaşı beş yüz kuruş azaltılmış H. 9 Şevval 1314/ M. 13 Mart 1897'de de yine maaşı beş yüz kuruş azaltılarak 2500 kuruşa indirilmiştir. Yaşı hayli ilerlemiş olmasından ötürü H. 8 Ramazan 1327/ M. 23 Eylül 1909 senesinde başkası yerine tayin edilince açıkta kalmıştır.

Hayrullah Nedim'in vefatına dair bir kayıt görülmemekle birlikte 1909 yılından sonra olduğu anlaşılmaktadır. Onun memuriyet hayatı sürekli nakil, yer değiştirme, istifa, görev tamamlama vb. gibi durumlarla geçmiş, sabit-kadem olamamıştır. Bursa vali naibi İbrahim Edhem onun terceme-i hâline olumlu kanaatlerini bildirmiştir. Hayrullah Nedim, iyi ve adaletli bir kimse olup hakkaniyeti, gayreti, sadakatı, kalbinin temizliği herkes tarafından bilinen güvenilir biridir. Devrin adliye nazırı Cevdet Paşa da onun bu vasıflarını bilmekte ve tasdik etmektedir. Sicilinde hakkında olumsuz bir durumun görülmediği bilgisi de kayıtlıdır.

Hayrullah Nedim'in bugün elimize ulaşan ve ulaşmayan pek çok eseri mevcut olup özellikle risaleler hâlinde neşrettiği önemli büyüklerin terceme-i hâlleri, menkabeleri dikkat çekicidir. Sicilinde, eserleri hakkında detaylı bilgi olmayıp yalnızca H. 2 Rebiü'l-âhir 1307/ M. 26 Kasım 1889 tarihinde "Terceme-i hâl-i eş-şeyh İsmail Hakkı" adında bir kitap neşrettiği kayıtlıdır. Ayrıca devlet arşivlerinde bazı eserleri için verilen ruhsat izinlerini de görebilmekteyiz. Hayrullah Nedim'in tespit edebildiğimiz eserleri şunlardır:

Terceme-i Hâl-i Hazret-i Emir Sultan

H. 1307/ 1889-90 yılında basılan risâle, 26 sayfa kadar olup Bursa Hüdâvendigâr Matbaası'nda tab edilmiştir. Bursalı meşhur mutasavvıf Emir Sultan'ın (ö. 1429 ?) hayatını anlatan eser, Süleyman Deveer tarafından günümüz Türkçesiyle yayımlanmıştır (1978).

Terceme-i Hâli'-Şeyh İsmail Hakkı

İlk baskısı H. 2 Rebiü'l-âhir 1307/ M. 26 Kasım 1889 tarihinde yapılmış risâlenin ikinci baskısı 1309/ M. 1891-92'de Bursa'da Molla Murad'a ait olan Matbaa-i Emrî'de yapılmıştır. Yekûnu 26 sayfadan ibaret risâlede İsmail Hakkı Bursevî'nin (1653-1715) hayatı anlatılmıştır.

Menâkıb-ı Eşref-i Rûmî (H. 1315/ M. 1897-98)

Sonraki bölümde çalışmamıza konu olan bu eser hakkında detaylı bilgi verilecektir.

Şeyhülislam Meşhûr Zenbilli Ali Hazretlerinin Terceme-i Hâl ve Menâkıbı

H.1322/ M. 1904-5 yılında Bursa Hüdâvendigâr Matbaası'nda basılan küçük hacimli bu risâle, 7 sayfadan müteşekkil olup nüshaları, ÖZEGE Koleksiyonu'nda, 0122120 demirbaş numarasıyla ve İ.B.B. Atatürk Kitaplığı'nda, OE_TK_00283 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır.

Şeyh İmâm Busûrî Hazretlerinin Terceme-i Hâl ve Menâkıbı

H. 1324/ M. 1906-7'de basılan 8 sayfalık bu risâle, Kaside-i Bürde şairi İmâm Busûrî'nin hayatı ve menâkıbı hakkındadır. Bir nüshası İ.B.B. Atatürk Kitaplığı'nda, OE_TK_02148 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır.

Adâb-ı Musahabe

H. 3 Ramazan 1324/ M. 21 Ekim 1906 yılında Bursa'da basılan eser, din ve ahlaka dair 6 sayfalık küçük bir risâledir. Bir nüshası, İ.B.B. Atatürk Kitaplığı'nda, Bel_Osm_K.06723 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır.

Süleyman Çelebi Hazretlerinin Terceme-i Hâl ve Menâkıbı

H. 16 Receb 1325/ M. 26 Ağustos 1907'de Bursa Emrî Matbaası'nda bastırılan risâle, 7 sayfa kadar olup Süleyman Çelebi hakkında bilgi veren yegâne kaynaklardan biri olarak sayılır.

Mürşidü'l-Mütezevvicîn

H. 10 Şevval 1325/ M. 16 Kasım 1907 yılında Bursa'da basılan 11 sayfalık bu eser, evlilik müessesesi, aile hukukuna dairdir.

Hall-i Müşkil ve Husûl-i Murad İçin Ehl-i Kuburdan İstiane

R. Mart 1333/ M. Mart 1917'de Bursa'da basılan bu risâle, yine 6 sayfadan oluşmaktadır. Ahiret hayatı ve ahvalleri hakkında bilgi veren bu risâlenin bir nüshası İ.B.B. Atatürk Kitaplığı'nda OE_TK_02080 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır.

Görüldüğü üzere Hayrullah Nedim'in, neredeyse tamamı Bursa'da bastırılan küçük risâleler hâlindeki bu eserleri önemli din ve tasavvuf büyükleri hakkında bilgiler vermektedir.

Mensur Bir Menâkıb-nâme: Menâkıb-ı Eşref-i Rûmî

Kitabın kapağında eserin tam adı; “Menâkıb-ı Eşref-i Rûmî Kuddise Sirruhu'l-‘Âlî” olarak belirtilmiştir. H. 1315/ M. 1897-98 yılında Bursa'da Murad Emrî tarafından kurulan Matbaa-i Emrî'de basılmıştır. Kitabın nâşiri; Murad Emrî olup 13 sayfadan müteşekkildir. Nüshalarından biri İ.B.B. Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Kitapları No: 2929'da kayıtlıdır.

Hayrullah Nedim besmeleden sonra bir kaç satırla Allah'a hamd ve Hz. Peygamber'e salavattan sonra Kutbu'l-ârifin ve Gavsü'l-vâsilin olarak ifade ettiği Eşrefoğlu Rûmî'nin menâkıb-ı şerîfesini ortaya koymak arzusunda olduğunu söyler. Bu kısa mukaddime paragrafından sonra Eşrefoğlu'nun adı, doğumu, vefatı, eğitimi, seyr ü sülûka nasıl girdiği, ilk intisap ettiği şeyhi ve akabinde diğer mürşidleri, bazı kerâmetleri ve müridlerine değinilmektedir. Anlatılan hususların, diğer menâkıb-nâmelerle örtüştüğü müşahede edilir. Özellikle Veliyüddin Bursevî'nin menâkıb-nâmesi ile birebir aynıdır. Kanaatimizce mezkûr eserden büyük ölçüde faydalanılmıştır. Yalnızca hayatı hakkındaki bazı bilgiler farklılık arz etmektedir.

Hayrullah Nedim'in, Eşref-zâde değil de “Eşref-i Rûmî” şeklinde onu zikretmesi dikkat çeker. Buna göre tam künyesi; eş-Şeyh ‘Abdu'llâh bin Eşref bin Muhammed el-Mısırî el-Kâdirî olup H. 779/ M. 1377-78 tarihinde İznik'te doğmuştur. 120 sene sonra H. 899/ M. 1484-85 tarihinde de vefat etmiştir. Hayrullah Nedim, bu tarihler hakkındaki ihtilâflı görüşlere de yer verir. “Eşref-zâde ‘azm-i cinân eyledi” tarihine göre, H. 874/ M. 1469-70 tarihinde; Şakâyık-ı Numâniyye'ye göre, H. 8 Zilkade 821/ M. 7 Aralık 1418 tarihinde; bir rivayete göre de H. 795/ M. 1392-93 tarihinde vefat etmiştir. “Müşârün ileyhiñ târih-i vefâtında mādâmki ihtilâf vardır, târih-i

tevellüdi dağı muhtelif olacağı der-kârdır” diyerek doğum tarihi hakkında da farklı tarihlerin olduğunu bildirir. Hayrullah Nedim’in bu bilgileri araştırma yapmak suretiyle elde ettiği anlaşılmaktadır. Eşrefoğlu Rûmî hakkında geri kalan malumatlar arasında yeni ve farklı bir bilgi görülmez.

METİN

Menâkıb-ı Eşref-i Rûmî Kıddise Sırrühu’l-‘Âlî

Bi’smi’llâhi’r-rahmâni’r-rahîm

Cenâb-ı Hüdâ-yı Lem-yezele hâmd-i bî-hâdd ve eşref-i mağlûkât ‘aleyhi’s-selâm efendimiz hâzretleriyle âl ü aşhâb ü etbâ’-ı kirâm hâzarâtına şalât-ı fâ’ika ve teslîmât-ı lâyıka-i lâ-yu’ad ‘arz u ihdâ ve bu [ve]ch ile vâcib-i ‘aleynâya ittibâ’ ve iktidâ edildiginden sonra menâkıb-ı şerîfesini kemâl-i ‘acz ile teberrüken sâha-i beyâna koymak arzûsunda bulunduğum kıtbu’l-‘arîfin ğavsü’l-vâşilîn (Eşref-i Rûmî Kıddise sırrühu’l-‘âlî) hâzretlerinin rûhâniyyet-i celîlelerinden dağı bi’l-istimdâd mağşada şürü’ eyledim.

Müşârün ileyh hâzretleri egerçi Eşref-i Rûmî demekle şöhet-yâb ise de esâsen ism-i şerîfleri eş-Şeyh ‘Abdu’llâh bin Eşref bin Muhammed el-Mısrî el-Kâdirî olup İznik kaşabasında yedi yüz [2] yetmiş toğuz târihinde sâha-i vücûda vaz’-ı kadem etmiş. Yüz yigirmi sene mu’ammer olarak sekiz yüz toğsan toğuzda ve bir rivâyetde (Eşref-zâde ‘azm-i cinân eyledi) târihine göre sekiz yüz yetmiş dört târihinde ve *Şakâyiğ-ı Nu’mâniyye*’niñ tahrîrine nazaran sekiz yüz yigirmi bir senesi zi’l-ka’desiniñ sekizinci gününde ve rivâyet-i uhrâda yedi yüz toğsan beş târihinde vefât etmiştir. Müşârün ileyhiñ târih-i vefâtında mädâmki ihtilâf vardır, târih-i tevellüdi dağı muhtelif olacağı der-kârdır.

İznik kaşabası Hüdâvendigâr vilâyet-i celîlesiniñ merkezi olan Burusa’nıñ cihet-i ğarbiyyesinde vâkı’ Yenişehir kaşası mülhâkâtından Burusa’ya on dört sâ’at bu’d ü mesâfesi bulunan bir nâhiye olup müşârün ileyh hâzretleri vatan-ı aşliyyesi olan mezkûr nâhiyede kâ’in Mükrimе Hatun Câmî’-i Şerîfi ittışâlinde defin-i hâk-i ğufrân ve vedî’a-i rahmet-i Cenâb-ı Yezdân’dır (Rağmetu’llâhi aleyh).

Merhûm-ı müşârün ileyh hâzretleri zamân-ı taşşilinde Burusa’da Sultân Mehmed Hân med[re]sesinde ikâmet ederek taşşil-i ‘ulûmda [3] farı-ı ğayretinden beyne’l-akrân kesb-i imtiyâz etmiş müteverri’ ve müteşerri’ bir zât-ı ‘âlî olmağla berâber kâffe-i ‘ulûmda mahâret-i kâmile si huşûsiyle, nazm:

Aşl-ı heme-i ‘ulûm-ı şer’est

Nâ-aşl bûd çe cây-ı fer’est

fehvasınca ‘ulûm-ı şer’iyyeye intisâb-ı tammı olup bir mufaşşal tefsîri olduğu gibi kitâb-ı şalât’ıñ mühimmât-ı mesâ’ilini câmî’ *Muğaddime* adlı *Kitâb-ı Meşâbîh* nâm kitâba *Telfikât* adlı şerhi cümle-i mü’ellefâtındadır.

Müşârün ileyhiñ hulefâsından ‘Abdu’r-rahmân Efendi’niñ hâlifesi Bilecikli Muşlihü’d-dîn Efendi’niñ mağdümü Mehmed Çelebi’niñ pederine ma’tûfen olan rivâyetine göre merhûm-ı müşârün ileyh hâzretlerinin neseb-i şerîfleri Şeyyidü’s-şühedâ İmâm Hüseyin hâzretlerine muntehî olup dârü’l-âhirete intikâllerinden sonra kisve-i şerîfelerini[n] içinde ‘âlâmet-i siyâdet olan yeşil dülbend bulunmuşdur.

İstitrâd- Yeşil elbise giymek ve yeşil şarık şarmak hağkıında tafşilât alınmak arzû edilirse, *Mevâhib-i Ledüniyye* tercemesi *Me’âlimü’l-yakîn* nâm kitâbıñ beş yüz on dördüncü şahîfesine mürâca’at buyurulur. Müşârün ileyh hâzretleri bir gece ba’zı veķâ’i [4] sebebiyle muğabbet-i ezeli ve inâyet-i Lem-yezeli üzerlerine ğalib ü müstevli olmağla tarîk-ı meşâyiha sülük etmek dâ’iyyesi kalb-i şerîflerine huţür ider ve meczûbünden Abdâl

Mehmed h zretlerinin nazar-ı iksir-eşerlerinden behrever olmak niyetiyle ‘ale’s-seher h k-i p ylerine giderek kel m-ı d rer-b rlarına terak ub   intiz r eyler iken Abd l Mehmed h zretleri kendilerine ‘atf-ı nazarla  arşudan k ftel  şorba get rmesini emr ider. Anlar dağı ledeyi’t-taharr  bulamadıklarından k ftesiz olarak get rdikleri şorbayı i’tiz rla m ş r n ileyhe ta d m eylediginde Abd l h zretleri yerden bir mi d r  amur alarak k fte şekline koyduktan sonra şorbanın i ine atar ve vuk ’ bula[n] teklif  zerine Eşref-z de bil  tevakk f mezk r şorbayı yemege başlar.

Şu inkiy d ‘aziz-i mezb ruş m ceb-i memn niyeti olmağla (Ya sen olmayup kim olur) kelim tiyla m m  ileyhi taltif ve bu vech ile iltifat-ı ‘aliyyelerini tekrir   taz’if itmekle m ş r n ileyh Eşref-z de h zretleri oradan h cresine gelip mevcudunu fu ar ya bezl   iş r ve fa r u fen y  bi’l-ihtiy r Bursa’da post-nişin-i [5] irş d olan Emir Sult n dimekle ma’r f Seyyid Mu ammed l-Bu  r  k ddise sirruh l-‘ li h zretlerine gidup bendelige kab lini niy z ider. M ş r n ileyh h zretleri dağı ‘‘Biz pir olduk; intik limiz yakındır. An ara’da H c  Bayram-ı Veli bir derimize gidiniz’’ cev bını virmekle imtiş len li’l-emr An ara’ya tevecc h   ‘azimet ve m rşid-i m ş r n ileyhden a z-ı yed   in bet iderek riy zet   m c hede ile iştiğ l ile ‘uhde-i i tid rına tevd ’ olunan tekyenin im met h dmetini de evk t-ı h msede if  eyler.

Bir m ddet sonra H c  Bayram-ı Veli h zretleri kerimelerini m ş r n ileyh Eşref-z de’ye tezv c buyurup  y n-i meş yih n  zre kaşaba-i İznik’e isti l f eyler. M ş r n ileyh h zretleri dağı İznik’e gelerek H c  Bayram-ı Veli h zretlerinin kerime-i mu teremelerinden k dem-nih de-i vuc d olan kerimelerinin ismini Z leyh  tesmiye iderler. Ba’de zam n Eşref-z de h zretleri şeyhini ziy ret kaşdıyla An ara’ya ‘azimet ve şeref-i şo betleriyle m şerref oldukları eşn sında ‘‘Sult nım, ba a kan ’at gelmedi; himmet buyuruşuz da terfi’-i derece ideyim’’ diy  v ki’ olan niy zına m rşid-i m ş r n ileyh h zretleri dağı [6] ‘‘İmdi seniş bu ma  mdan ‘ li ma  ma n ’iliyyetin, şehr-i Ham ’da s kin olan ku bu’l-‘ rifin  rif-i Rabb n  şeyh ‘Abdu’l-k dir Geyl n  h zretlerinin ma d m-ı r bi’i ve sipir-i kir minin l mi’i şeyh H seyin Efendi’niş yed-i himmetinde olup ve fa at evvel-i emirde bir erba’in  ıkarup bu eşn da g rilen vak’anış yazılması ve ba’dehu anlarış h dmetine gidilmesini emr buyururlar.

M ş r n ileyh dağı m rşidlerinin emirleri m cebince İznik’e gidup bir erba’in  ıkarır ve v ki’ t u m ş hed tını bir vara aya yazarak haremi ve kerimesi ber ber olduğu h lde gider de şeyh H seyin h zretleri h c-ı şerifde bulduklarından Eşref-z de efendinin Ham ’ya v şil olacağı g ne bi’t-teş d f anlar dağı h cdan ‘avdet ve Ham ’ya muv şalat buyurduklarından eşr f u ağy rın memleketden mer sim-i istikb li if  i in gelen zev ta ‘‘Eger i bizi istikb l tam m olduysa da R m’dan bir z t geliyor. Anı istikb lde ihtim m ediniz’’ diy  emr ider.

Bin ’en ‘aleyh m stakbilinin c mlesi o cihete m teveccih olup bir iki fersah yer giderler ve ‘aceb  ne ma  le z t teşrif ediyor dey  intiz r [7] eylerler iken Eşref-z de Efendi ge er. Lib sları g yet fa ir ne ve derviş ne olmağla istikb line gelenler iltifat etmezler. Nih yet l-emr şeyh H seyin H zretleri h nk hdan tışaruya  ıkarak kem l-i ihtir mla kend lerini istikb l ederek ‘‘Vara a nerede ya R m?’’ dey  iltifat buyururlar. M ş r n ileyh h zretleri dağı erba’inde g rd kleri v ki’anış kağıdını istediklerini feh  etmekle hem n zikr olunan kağıdı ta d m ider. İşte bu aşla bin ’en ‘aleyh Eşref-z de Efendi teberr ken R m  ma laşıyla ta all ş ve teşehh r ile m ş r n ileyh şeyh H seyin H zretleri mezk r vara aya ba up yine e[r]ba’in ile emr iderler.

Anlar dağı imtiş len li’l-emr g ře-nişin-i halvet olurlar ve halile-i mu teremesiyle kerime-i m kerremesine řeyh-i m ş r n ileyhiş sa’adet-h neler[in]de bir o a ta liye olunarak m lzemeleri bi’t-ted rik orada isk n iderlerse de tam mi-i istir hatlerine ‘adem-i vuk fundan birka  gün sonra Eşref-z de’niş kalbine ‘ariz olan bir mi d r periš niyyet zevce-i mu teremelerinin kalbine m n’akis olmağla v lid-i m cidinin h cresi  apusına varup emr-i ta’ayy ş   istir hatleri yerinde [8] olduğını s ylemesini kerimesine emr ider. O dağı pederine ‘arz-ı keyfiyyet etmekle ‘aziz-i m ş r n ileyhiş h tır-ı şeriflerinde olan keder bi’l-k lliye gider ve eyy m-ı riy zet otuz g ne reside olunca h dmetci olan derviş Eşref-z de’niş ten v l ne ma ş ş yağsız ve tuzsuz bulamac

getürüp hücre kapusını açar ve Eşref-zāde efendi hücreniñ dīvārına tayanmış tırdığı ve her ne kadar tahrik etmiş ise de ašlā hareket etmedigini görünce Eşref-zāde’niñ vukū’-ı vefātına zāhib olarak keyfiyyeti hazret-i şeyhe ihbār eder.

Emri vech ile hücreniñ kapusını kilidleyüp anahtarını müşārün ileyhe teslim eyleyler. Ferdası işbu habe şāyi’ ve güftgūya bā’iş olmağla dervīşlerden ba’zısı anı hücrede habs etmekden ise çıkarup techiz ü tekfin ü defn eylemek lāzım oldığını, ba’zıları da şeyh anıñ hālince vākıf u ‘ālim olacağından bu bābda söz söylemesi gayr-ı cā’iz idüğünü meyānelerinde der-meyān etdikleri gibi içlerinden ba’zısı şabırsızlıkla keyfiyyeti hazret-i şeyhe ‘arz eylediklerinde, “kırk gün tamām olunca çıkaralım” cevābını virür. Ba’dehu kırk gün [9] tamāmında hazret-i şeyh dervīşlere “Geliniz, Rūmī’yi çıkaralım” deyüp halvet-hāne kapusına gidüp hazret-i şeyhin emri vech ile dervīşler zikru’llāh ile meşgūl olurlar. Ba’dehu mürşid-i müşārün ileyh du’ā ederek mübārek elleriyle halvet-hāne kapusını açar ve Eşref-zāde ke’l-evvel dīvāra tayanmış olduğu hālde turmağla hazret-i şeyh yanlarına varup “Rūmī, hū!” deyü nidāsına nihāyet üçüncü def’ada “Lebbeyk sultānım, bize ‘özr etdiñiz” deyü cevāb i’tāsiyla oturur.

Bundan maqşadları, “‘ālem-i istiğrākda müşāhedede iken ‘ālem-i şuhūda getürdiñiz” demek idi. Hemān ol gün hazret-i şeyh icāzet-nāme yazup verirler ve vaṭanına rücū’ ile hıdmet-i irşāda şürū’ eylemesini emr ederler. Eşref-zāde Efendi dañi eşref-i ezmānda yola revān olur. Mürşid-i müşārün ileyhniñ Eşref-i Rūmī hazretlerine bu şüretle olan iltifātına eski dervīşleri muğberr olurlarsa da izhār edemediklerine şeyh hazretleri vākıf olmağla Eşref-zāde Efendi’niñ ardınca ādem gönderüp getürdirler. Geldiklerinde “Rūmī, misāfirimiz oldıñız. Size ziyāfet edemedik... Binā’en ‘aleyh [10] bu gün de burada ikāmet idiyüz de yarın gidersiyüz” buyururlar. Anlar dañi hazret-i şeyhin emrine imtişāl iderler. O gün bi-ecmā’hüm dervīşleriyle şahrāya teferrüce giderler ve bir şürezār yirde nüzül ü qarār iderek tevḥid itmege meşgūl olup namāz vaḳti olduğda “Dervīşler, bize şoğucaş şu getüriyüz!” diyü emr ider. Ve ledeyyi’t-taharrī bulamadıklarını ‘arz eylemeleri üzerine hazret-i şeyh “Rūmī, sen de tecessüs eyle!” didikde anlar dañi ‘ale’r-re’s diyü eline bir taş alup bir ağacıñ dibine varup teyemmüm iderek secdeye varup “Yā Rab, sevdiğin kullarıñ yüzi şuyı hürmetine şu ihşān eyle” diyü tazarru’ ve niyāz itmekle bi-izni’llāhi Te’ālā secdesi yerinden bir āb-ı laṭif cārī olmağla Eşref-zāde dañi ol āb-ı revāndan taş tıdruup hazret-i şeyhe getürür ve şu hālī müşāhede iden dervīşler, Eşref-zāde Efendi’niñ ‘ulūvv-i derecesini anlayarak cümlesi teslīmīyyet gösterüp ta’zīm iderler.

Ba’dehu Eşref-zāde, hazret-i ‘azīziñ işāret ve icāzetleriyle İznīk’a gelüp anda tavaṭṭun ve qarār ve birkaç yıl mücāhede ve riyāzete müdāvemmet [11] idüp şol meretebe faḳr u fenā ihtiyār iderler ki ‘avām-ı nās istiḥfāf ve istiḥkār ider. İttifākan bir gün şehri Hamā’dan bir kimse İznīk’e gelüp Eşref-zāde Efendi’yi bu hālde görmüş ve zāten Hamā’da Şeyh Hüseyin-i Bağdādī hazretleri yanında iken ahvāl ü kerāmetine vukūf-ı tāmmesi bulunmuş olduğından İznīk ahālīsiniñ müşārün ileyh hakkında sū’-i mu’āmelesi rehīn-i cevāz olmadığını ehālī-i merḳūmeye ifhām itmesiyle cümlesi tā’ib ü müstağfir olup andan şonra müşārün ileyhe fevḳa’l-gāye hürmet ü ri’āyet iderler.

Müşārün ileyh Eşref-zāde Efendi’den şonra seccāde-nişin ve mürşid-i ṭālibīn ‘Abdu’r-raḥīm Efendi hazretleridir ki çocuk iken mūmā ileyhi pederleri Bolı kaşabasıñdan getürüp Eşref-zāde Efendi’niñ hıdmetlerine virmiş ve bir müddet şonra da kerīme-i mükerrmelerini mūmā ileyhe tervic ü naḳd-i hāllerini yazar ağıyār da tezvīc itmekle Hamdī Efendi nāmında bir maḥdūmı olmuşdur. Ba’dehu Eşref-zāde Efendi hazretleri rūḥ-ı pūr-fütūḥi ḥadıka-i enīka-i cināna pervāz ve ḥaṭıra-i ḥaṭıratü’l-kudsde āşiyān-sāz olup vaşiyyet ve ta’yinleri [12] üzre müşārün ileyh ‘Abdu’r-raḥīm Efendi seccāde-nişin olur ve mūmā ileyhniñ tokuz yüz yigirmi altı tārīhinde vefātıyla maḥdūmı Hamdī Efendi post-nişin-i irşād olur. Raḥmetu’llāhi ‘aleyhim raḥmeten vāsi’aten. Müşārün ileyh Eşref-zāde Efendi’niñ kerāmāt-ı ‘aliyyesine ināyet ve āsar-ı seniyyesine nihāyet olmamağla bu kadarla iktifā olundu.

Şon [13]

SONUÇ

Anlaşılabacağı üzere biyografi mahiyetindeki menâkıb-nâmelerin, edebî değerinin yanında tarihî değeri de vardır. Bir mutasavvıfın hayatında eksik kalan noktalar bu tür eserlerle tamamlanabilir. Ele aldığımız Hayrullah Nedim'in 1879-98 yılında Bursa Emrî Matbaası'nda basılan 13 sayfalık *Menâkıb-ı Eşref-i Rûmî*'si de bu tarz metinlerdendir. Hakkındaki yegâne bilgilere Devlet Arşivlerinde rastladığımız Hayrullah Nedim, 1844 yılında doğmuştur. Ölüm tarihi bilinmemekle birlikte son eserini neşrettiği 1917'den sonra vefat etmiştir. Tespit edebildiğimiz dokuz eserinden altısı, hacmi 6-13 sayfa arasında değişen risâleler hâlinde olup bazı önemli mutasavvıf ve büyüklerin terceme-i hâl ve menâkıbına dairdir. Hayrullah Nedim, bir araştırmacı gibi o konudaki diğer eserlerden de faydalanmış ve eserini akademik üsluba yakın bir anlayışla kaleme almıştır.

Menâkıb-ı Eşref-i Rûmî, büyük ölçüde Veliyüddin Efendi'nin menâkıbındaki bilgilere dayanmaktadır. Yalnızca doğum ve ölüm tarihleri için yaptığı değerlendirmeler farklılık arz etmektedir. Eserin dili, devrin nesir anlayışına nazaran ağır ve ağdalıdır. Secili yapıların oldukça fazla olması, eserin yalnızca bilgi vermek maksatlı olmadığını göstermektedir. Bu çalışmayla Hayrullah Nedim'e dikkat çekilmiş ve onun diğer eserleri araştırmacıların ilgisine sunulmuştur. Hayrullah Nedim'in risâleleri, külliyat hâlinde yeni harflere aktarılmalıdır.

KAYNAKÇA

Deveer, S., (1978). Emir Sultan'ın Hal Tercümesi, Bursa.

Döner, E. ve Şen, B., (2021). "Tennûrîzâde Mustafa B. Sun'ullâh'ın Hayatı ve Hediye-tü'l-Fukarâ Adlı Eserinin Transkripsiyonlu Metni ve Değerlendirilmesi", Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 21(2), s. 489-524.

Güneş, M., (1995). "Eşrefoğlu, Abdullah", Türk Edebiyatında İsimler Sözlüğü, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/esrefoglu-abdullah> [E.T.: 01.09.2022]

Güneş, M., (2006). İznikli Eşrefoğlu Rûmî'nin Menkıbeleri (Menâkıb-ı Eşrefzâde-İznikli Eşrefoğlu Rûmî'nin Menkıbevî Hayatı, Bursalı Mehmed Veliyyüddin). İstanbul: Sahhaflar Kitap Sarayı Yay.

Kayaokay, İ., (2021). "Bilinmeyen Manzum Bir Hz. Ali Menâkıb-Nâmesi: Hikâyet-i İmâm 'Alî İbn Ebî Tâlib Kerrama'llâhu Firengistân'a Esîr Oldığıdır", International Başkent Congress On Physical, Social And Health Sciences, Temmuz 16-17, (Editors: Prof. Dr. Ali Bilgili ve Tuba Fırat), ISCY Yayınevi, s. 301-330

Köksal, M. F., (2011). "Tennûrîzâde Mustafâ Bin Sun'ullah'ın "Hediye-tü'l-Fukarâ" Adlı Eseri", (Ed: Ali Çavuşoğlu), İbrahim Tennuri Sempozyumu Bildiri Kitabı, Kayseri: Melikgazi Belediyesi Yayınları, s. 181-190.

Ocak, A. Y., (1992). Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıb-nâmeler, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Özkan, A., (2013). Eşrefoğlu Rûmî, Hayatı, Tasavvufi Görüşleri ve Eşrefiyye Tarikatı, Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

Özkan, E., (1994). Eşrefoğlu Rumi'nin Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

Pekolcay, A. N. ve Uçman A., (1995). "Eşrefoğlu Rûmî", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt: 11, s. 480-482.

Şahin, H., (2004). "Menâkıb-nâme", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt: 29, s. 112-114.

Şemseddîn Sâmî (2004). Kâmûs-ı Türkî, İstanbul: Kapı Yayınları

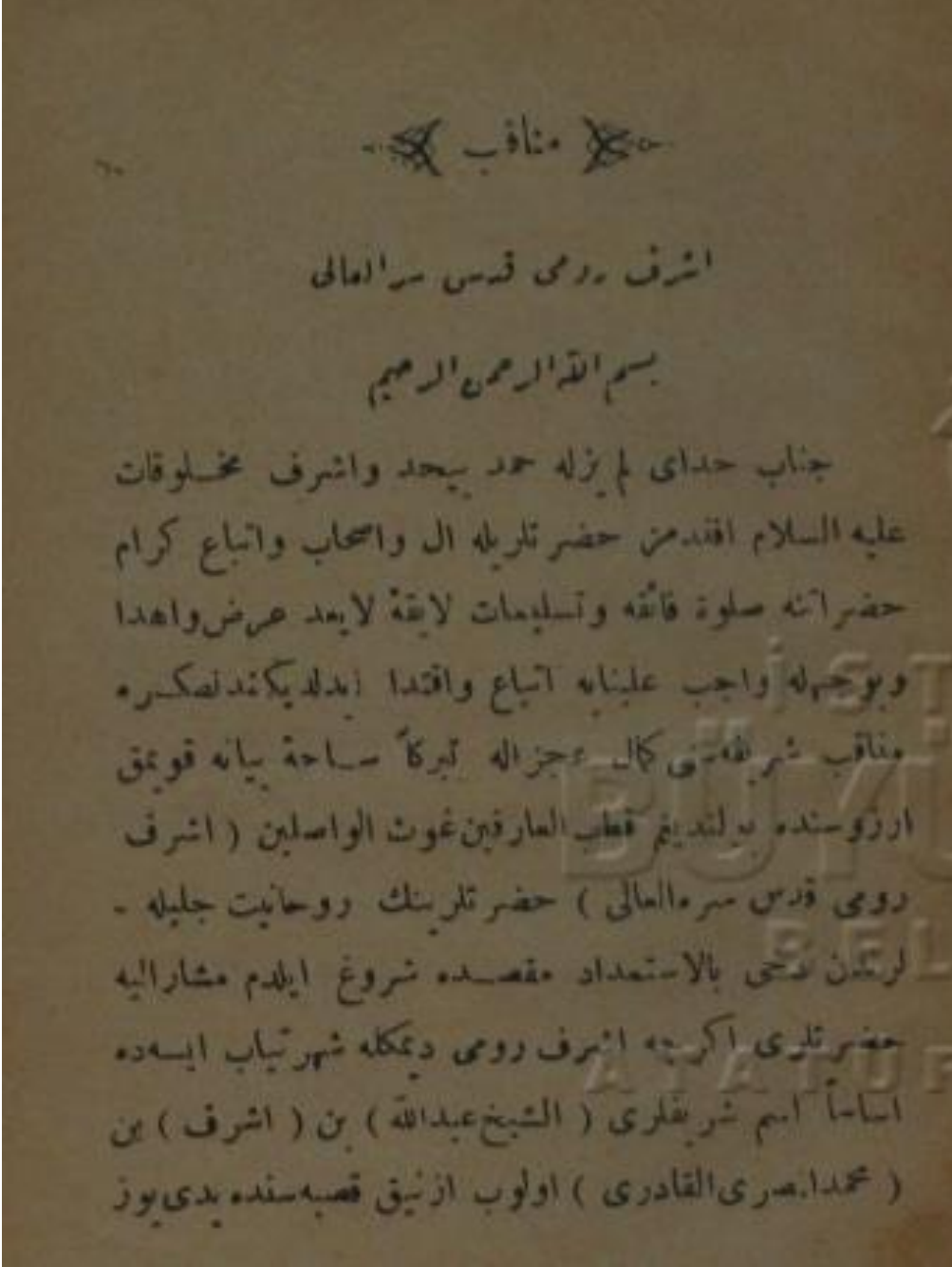
Uçman, A., (2020). Abdullah Veliyyüddin Bursevî Menâkıb-ı Eşrefzâde Eşrefoğlu Rumi'nin Menkıbeleri, İstanbul: Büyüyenay Yayınları.

Uçman, A., (2022). "Muhtasar Bir Menâkıb-ı Eşrefzâde", Zemin Dergi, Sayı: 3, s. 266-275.

Yardıml, E. S., (1999). Menkıbe ve Menâkıb-nâmelerle İlgili Eserler İçin Açıklamalı Bir Bibliyografya Denemesi (1928-1998), Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi.

Yurdakul, İ., (2019). "Mekteb-i Nüvvâb", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Ek 2. Cilt, s. 240-241.

EKLER:

[Eserin ilk sayfası]

Marx ile Schmitt Arasında: Radikal Demokrasi Projesi ve Yöneltilen Eleştiriler

Abdulvahap AKINCI

Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, SBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yön.
abdulvahap.akinci@kocaeli.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-9973-1118>

Makale Başvuru Tarihi : 19.09.2022

Makale Yayın Tarihi : 25.10.2022

Makale Türü : Araştırma Makalesi

Eray BAYRAMOĞLU

Yüksek Lisans öğrencisi, Kocaeli Üniversitesi, SBE, Siyaset ve Sosyal Bilimler ABD
bayramoglueray@yandex.com
<https://orcid.org/0000-0001-5240-3491>

Özet

Anahtar Kelimeler:

Karl Marx,
Carl Schmitt,
Radikal Demokrasi,
Post-Marksizm
Post-Modernizm,
Ernesto Laclau
Chantal Mouffe

Soğuk Savaş sonrası oluşan düzenin felce uğramasıyla nihai noktaya reel sosyalizmin çözülüşüyle varılmıştır. Liberalizm, sosyalizm karşısında zaferle ayrılmıştır fakat bu zafer dünyayı daha iyi bir yer haline getirmemiştir. Gittikçe güçlenen anti-demokratik eğilimler, liberal devletlerin pratikleri liberalizmin krizinin sürdüğünün göstergesi niteliğini taşımaktadır. Solun yeni bir anlayış ortaya koymaması, liberalizmin reel sosyalizmin çözülüşünün ardından kusursuz görülüp eksikliklerin fark edilip giderilmemesi bir boşluğa neden olmaktadır.

Bu çalışmada sosyalizmin ve liberalizmin yaşadığı krizin yarattığı boşluğu doldurma amacıyla tasarlanan, teorisyenliğini Ernesto Laclau ve Chantal Mouffe'un yaptığı radikal demokrasi projesi anlatılmaktadır. Radikal demokrasi, neoliberalleşmeyle beraber güçlü bir şekilde ortaya çıkan yeni-muhafazakâr tehdide karşı püskürtme işlevi görmesi planlanan bir proje olma niteliğini de taşımaktadır. Radikal demokrasi projesinin düşünsel kökenlerinden, temel kavramlarından ve projeye çeşitli kesimlerce getirilen eleştirilerden bahsedilmiştir. Çalışmanın amacı, radikal demokrasi projesinin doğruluğu ya da yanlışlığından öte öne sürülen fikirlerin, eleştirilerin ve yarattığı tartışmaların genel bir çerçevesinin çizilmesidir.

Between Marx and Schmitt: The Radical Democracy Project and the Criticism

Raised Against

Abstract

Keywords:

Karl Marx,
Carl Schmitt,
Radical Democracy,
Post-Marxism,
Postmodernism,
Ernesto Laclau
Chantal Mouffe

The endpoint was reached by the downfall of the reel socialism upon the paralyzing of the order that recurred after the Cold War. Liberalism emerged triumphant against socialism but this triumphant hasn't made the world a better place. The practices of the governments and the anti-democratic leanings that gravitate toward further have become an evidential value that the crisis of liberalism continues. The fact that after the downfall of reel socialism liberalism was thought perfect and incapacitated from noticing & rectifying the flaws and the left not developing a new understanding has caused a gap.

This study explains the radical democracy project Ernesto Laclau and Chantal Mouffe theorized in which the purpose is to fill the gap in the crisis created by socialism and liberalism. Against the neo-conservative threat that has emerged influentially with neo-liberalization, radical democracy can also be qualified as a project that is planned to act as a repelling factor. The study includes the criticism brought to the project by various people, the basic concepts, and the intellectual origins of radical democracy. This study aims to depict a general framework of the ideas and criticism proposed, and of the debates that are put forward rather than the truth or falsity of the radical democracy project.

GİRİŞ

20. yüzyıl, Eric Hobsbawm'ın 20. Yüzyılı anlatan kitabını adlandırdığı gibi 'aşırılıklar çağı'dır. İdeolojilerin somutlaştığı, eski değerlerin sorgulanıp yeni değerlerin üretildiği, iki büyük savaşın yaşandığı, yüzyılın başlarında yeni dünyanın başlangıcı görülen siyasal sistemlerin çözüldüğü 'kısa yüzyıl'dır (Hobsbawm, 1996: 18-23). Fransız Devrimi ile revaçta olan halk egemenliğinin yerini zamanla kısmen işçilerin egemenliği, çoğunlukla da çoğunluğun egemenliği almıştır. Bu açıdan sosyalizm, liberalizm ve demokrasi etrafında yoğun tartışmalar gerçekleştirilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından dünya her ne kadar iki kutba bölünmüş olsa da bu ikilik varlığını basit bir şekilde sürdürmemiştir. Sosyalist ve liberal dünyanın arasında kalan kimi devletler olmuş, bunlar "Bağlantısızlar Hareketi" gibi çeşitli inisiyatiflerle temsil edilmiştir. Yani iki kutuplu dünyaya karşılık alternatif düzen arayışında olan devletler de olmuştur. Kaldı ki bu tartışmalar uzun sürmemiştir.

Küreselleşmeyle beraber ulusların arasındaki sınırlar gevşemiş; ulus-devletin homojen tasavvuru da bu durumdan payını almıştır. Reel sosyalizmin çözümlüyle beraber meşhur iki kutuplu dünya sona ermiş; liberal demokrasi tabiri caizse rahat bir nefes almıştır. Artık sınıfsal tartışmalar politik alandaki hâkimiyetini yitirmiştir. Bu noktada yeni toplumsal hareketler adı verilen kimlik siyaseti merkeze oturmuştur.

Berlin Duvarı'nın yıkılışının ardından Fukuyama liberal demokrasilerin mutlak zaferini ilan etmiştir. Buna karşın entelektüel çevrelerde gerek liberal demokrasinin gerekse onun ortaya koyduğu kurumların ortaya çıkan yeni durumla baş etmesinin zor olacağı ve bu noktada liberal demokrasinin de çıkmaza girebileceği üzerinde durulmuştur.

Liberal demokrasiye farklı yönleri ön plana çıkarılarak eleştiriler yöneltmiştir. Alex Callinicos, siyasal katılım, hesap verebilirlik ve gösteri özgürlüğü gibi alanlarda söylemlerinin aksine gerekli çözümü üretmeyen liberal demokrasinin başarısızlığının altını çizmiştir. Buna karşın Brian Barry, liberal demokrasinin grup hak ve taleplerine ikincil bir önem vermesi üzerinden liberal demokrasiyi eleştirmiştir. James Fishkin ise liberal demokrasilerde yanlış bilgi ve yüzeysel bir tartışma yürütüldüğünü ve seçmenlerin siyasal süreçlerin gerektiği gibi içinde olmadığını belirtmiştir. Bütün bu tartışmalara rağmen söz konusu yazarlar liberal demokrasinin içinde bulunduğu krizi aşması için bir alternatif geliştirememişlerdir. Liberal demokrasinin içine düştüğü krizden çıkması için alternatif öneriyi Jürgen Habermas, Chantal Mouffe ve John Rawls gibi düşünürler geliştirmişlerdir (Kanatlı, 2014: 116).

Chantal Mouffe ve Ernesto Laclau hem reel sosyalizmin çöküşüyle beraber resmîyet kazanan sosyalizmin krizine hem de küreselleşmeyle beraber kimlik siyasetinin yaygınlaşmasına cevap veremeyen liberal demokrasinin krizine çözüm üretmek amacıyla 1985'te Hegemonya ve Sosyalist Strateji'yi yayınlamışlardır. Hegemonya ve Sosyalist Strateji'de krizlere çözüm olarak yeni bir demokrasi projesi önerilmiştir: radikal demokrasi.

Radikal demokrasi kurgulanırken post-Marksizm kavramsallaştırmasından hareket edilmiştir. Post-Marksizm kavramsallaştırmayla birlikte Mouffe ve Laclau, marksizmin önemli kavramsallaştırmalarından olan sınıf egemenliği yaklaşımını terk etmiş ve bunun yerine çoğulculuğu ön plana çıkaran bir kitle demokrasisi yaklaşımı benimsemiştir (Heywood, 2014: 146). Bu yeni yaklaşıma göre kapitalizm herhangi bir devrim olmadan da dönüşebilir. Bu dönüşümü sağlayacak olan ise sivil inisiyatiflerin hayata geçireceği çoğulcu bir kitle demokrasi anlayışıdır (Özdemir, 2013: 82).

Radikal demokrasi, demokratik bir toplum inşasını öngörmekte ve bunun için sivil toplum-devlet ilişkisini yeniden kurarak kamusal alanın demokratikleşmesini sağlama çabasıdır. Bu bağlamda liberal demokrasinin katılımcılığı mümkün kılan normatif ve kurumsal bir demokrasi modelini siyasal hayata yerleştirme çabası olarak görülebilir (Keyman, 1999: 11). Bu demokrasi projesini incelemeyen önce düşünsel kökenlerinden bahsetmekte fayda var.

DÜŞÜNSEL KÖKENLER: MARKSİZM VE SCHMITT

Marksizm ve Schmitt'in bir araya gelmesi sık görülen bir şey değildir. Yazarların sol geçmişe sahip olmaları Marksizm ile bağlantılarını sağlarken özellikle Chantal Mouffe'un Carl Schmitt'e özel ilgisi Schmitt ile olan bağlantıyı sağlamaktadır.

Carl Schmitt'in merkez kavramı; siyasaldır. Schmitt, siyasalın devletten önce geldiğini söyleyerek siyasalın devlete sıkıştırılmaya çalışılmasını hata olarak görür. Siyasalın anlaşılması için ekonomide nasıl kar-zarar gibi bir karşılık varsa siyasalda da olması gerektiğini düşünerek dost-düşman kavramını öne sürer. Siyasaldaki düşman, ötekidir, dışarıdadır.

Schmitt'in düşmanı, liberalizmdeki gibi rakip değildir. Bunun yanı sıra hasım da değildir. Karşıtlıklar eğer dost-düşman ayrımına yaklaşırsa siyasallaşır. Bu açıdan siyasallaşma için ayrım olmazsa olmazdır. Schmitt bunun yanı sıra devlet, cumhuriyet, hukuk devleti gibi kavramların, mücadele edilecek bir öteki olmadıkça anlam taşımadığına dikkat çeker (Schmitt, 2012: 49-61). Dost-düşman antagonizması, siyasalı belirleyen ise siyasalın içindeki kavramlar, antagonizmadan bağımsız düşünülemez.

Mouffe, Schmitt'i takip ederek siyasal ile siyaset arasında bir ayrıma gitmeyi tercih eder. Toplumsal ilişkilerde farklı şekillerde ortaya çıkan antagonizma boyutunu siyasal olarak tanımlarken siyasetin siyasalın etkisinde olduğunu söyler. Toplumsal düzen kurma amacı güden pratik, söylem ve kurumların bütünü siyaset olarak tanımlar. Siyaset, siyasalın etkisinde olduğundan dolayı çelişkili olabilecek koşulları da beraberinde taşır (Mouffe, 2015: 22-23). Siyasala önceliğin verildiği açıktır. Schmitt, siyasal ile devletin karıştırılmasından yola çıkarken Mouffe'un siyasal ile siyaset ayrımından hareket ettiği görülmektedir.

Mouffe, biz-onlar şeklindeki bir kurguyu tercih etmiştir. Buradaki biz ve onlar, Schmitt'in dost-düşman antagonizmasından farklıdır. Biz-onlar, farklılık ilkesi çerçevesinde Derrida'ya dayandırılarak geliştirilmiştir. Kimliğin var olması için farklılık gereklidir; farklılık ise öteki ile mümkündür. Yani bir kimliğin var oluşu, kimliğin karşısında yer alan onlar ile mümkündür. Biz-onlar ilişkisi Schmitt'te olduğu gibi antagonistik olmak zorunda değildir; yalnızca kimliğin var oluşu anlamında farklılık ilkesini karşılama görevi de üstlenebilir. Yine de Mouffe, biz-onlar ayrımının dost-düşman antagonizmasına dönüşebileceğini reddetmez (Mouffe, 2015: 24-25). Biz-onlar ile dost-düşman özdeşleştirilmesine gidilmesi için biz-onlar arasında var oluşlarını tehdit eden bir durumun meydana gelmesi gereklidir. Böylelikle kavramsal olarak antagonistik bir dönüşüm sağlanacak ve biz-öteki, Schmittçi anlam kazanacaktır.

Mouffe'un Schmitt'i referans noktası olarak ele aldığı bir diğer yer ise liberalizm eleştirisidir. Schmitt, demokrasi ile liberalizm arasındaki mesafeyi açma taraftarıdır çünkü ikisinin bir arada olmasının zorunlu olduğu düşüncesi bir 'kamı'dır (Kardeş, 2015: 249). Demokrasi eşitlere eşit şekilde yaklaşırken eşit olmayanlara da eşit olmayan şekilde yaklaşır. Türdeşlik demokrasinin olmazsa olmazıdır, türdeşliğin sağlanması için türdeş olmayanların dışlanması demokrasi açısından meşrudur (Schmitt, 2014: 25). Schmitt'e göre liberalizm, dışlamayı içermediğinden dolayı yanılğı içindedir (Kardeş, 2015: 250). Demokrasi antagonizmayı kabul ederken liberal söylemde antagonizma reddedilir. Öyleyse demokrasi ile liberalizm arasında bir ayrıma gitmek zorunludur. Akıncı'ya göre de demokrasi ile liberalizm arasında özünde bir ayrımın bulunduğu söylenebilir (2011: 24).

Schmitt, liberalizmin siyasal olan demokrasinin yerine 'insanlık demokrasisi' adını verdiği bir demokrasiyi öne sürdüğünü söyler. Böyle bir demokrasinin varlığından bahsedilemeyeceğini belirtir. Schmitt'e göre demokrasinin olduğu yerde 'yabancı' tanımı da vardır (Schmitt, 2014: 27-29). Yani Schmitt, liberalizmin demokrasinin özünde söylem düzeyinde var olduğunu düşünür. Pratikte demokrasinin olduğu yerde türdeşlik kaçınılmazdır. Türdeşliğin olduğu yerde türdeş olmayanlar dışlanıyorsa, liberalizm de demokrasi ile ilişkiliyse demek ki liberalizmin evrensel eşitliğinin imkânı yoktur.

Siyasal kavramına ne bireysel haklar ne de güçler ayrılığı dahildir (Kardeş, 2015: 253). Liberalizm ise bireysel hakları ve güçler ayrılığını merkezine oturtur. Bir kez daha liberalizmin, Schmitt açısından siyasala dahil

edilmediğini görmüş oluruz. Buna karşılık demokrasiyi daha gerçekçi ve uygulanabilir bulduğu açıktır. Ne de olsa demokrasi kavramında bir 'öteki' bulunur, dışlanan kesimler mevcuttur. Antagonizmanın Schmitt'in siyasalındaki belirleyiciliği açıkça ortadadır.

Mouffe, Schmitt'ten ilk olarak liberalizme getirdiği eleştirilerden kaynaklı olarak etkilendiğini söylemektedir. Demokrasinin biçimlerinden olan toplulaştırıcı demokrasiyi ve müzakereci demokrasiyi eleştiren Mouffe, Schmitt'in liberalizm eleştirisinin her ikisini de kapsadığını düşünür. Toplulaştırıcı modelde ekonomi öne çıkarken müzakereci model, etiği öne çıkarmaktadır. Mouffe, liberalizmin rasyonalizme ve bireyciliğe dayanmasından dolayı antagonizmayı göremediğini düşünmektedir. Liberal rasyonalite, rasyonalizm ile bir uzlaşma sağlanabileceğini düşünürken Mouffe çatışmaların tamamen ortadan kalktığı bir uzlaşmanın mümkün olmadığını düşünür. Önemli olan çatışmaların tehditkâr bir biçimde sürdürülmesinin önüne geçmektedir. Liberal bireycilik ise biz-onlar şeklinde meydana gelen kolektif kimlikleri kavramaktan yoksundur (Mouffe, 2015: 156-157). Mouffe ve Schmitt'in liberalizm eleştirilerinin hemen hemen paralel olduğu göze çarpmaktadır.

Mouffe, Schmitt'in liberalizm eleştirisine genel olarak katılsa da ayrıldığı bir nokta vardır; demokrasi ile liberalizmin birlikte olamayacağını savunması... Oysa Mouffe'un radikal demokrasi projesi, liberal-demokratik bir projedir. Bu açıdan liberalizm ve demokrasi, çoğulculuğu sağlayacak olmalıdır. Mouffe eğer siyasal kavramı kabul ediyorsa liberalizm eleştirisini de genel olarak benimsiyorsa liberal-demokratik bir projeyi nasıl ortaya koyabilmektedir? Bu durumda Mouffe, agonizma kavramını devreye sokar. Antagonizma dost-düşman çatışmasına dayanıyorsa ve bu çatışma ortadan kaldırmayı da içeriyorsa çoğulculuk mümkün olamayacaktır hatta bir yıkıma götürebilecektir. Agonizma ile siyasaldaki çatışmalar, dost-düşman ilişkisi çerçevesinde gelişmez; birbirlerini meşru gören hasımlar vardır. Bu hasımlar belli ahlaki-siyasi ilkeleri ortaklaşa benimserler ancak ilkeleri yorumlayış açısından birbirlerinden ayrılmaktadırlar (Mouffe, 2015: 158). Yukarıda da belirttiğimiz gibi antagonizma reddedilmez ancak antagonizmanın Schmittçi anlamda meydana gelmesi de kabul görmez. Öyleyse çoğulcu demokrasiyi var etmemiz için agonizmayı merkeze oturtmalıyız. Agonizmasız bir demokrasi, antagonizmanın yaratacağı yıkımdan başka bir şey olmayacaktır. Kaldı ki Schmitt'in antagonizmasının iç savaşa yol açabileceği düşünüldüğünden dolayı agonizma ihtiyacı doğmaktadır (Hansen ve Sonnichsen, 2014: 268). Radikal demokrasi agonistik bir demokrasi içinde var olabilmektedir. Kendi başına, agonistik demokrasi ortamının dışında radikal demokrasinin bir anlamı olmadığını söylemek mümkündür.

Chantal Mouffe, Schmitt'i eleştirel bir şekilde benimsemeyi tercih eder. Schmitt'in öne sürdüklerinin gerçekliği reddedilmez ancak olduğu gibi kabul etmek de mümkün değildir. Öyleyse yapı-bozuma uğratılması gereklidir. Schmitt'in akıbetine Marksizm de uğrayacaktır. Kaldı ki hem Mouffe hem Laclau, durağanlığı kabul etmezler. Akışkanlığın olduğu bir toplumsalda teorinin durağan olması mümkün değildir. Krizlere çözüm bulmak için 'radikal' davranmak gereklidir.

Laclau ya da Mouffe her ne kadar radikal demokrasiyi sol kanat bir proje olarak tanımlama gayreti içinde olsalar da Marksizm ile bağlantılarının sınırlı olduğunu söylemek mümkün. Marksizm doğrudan teorik bir dayanak olmaktan öte krizde olduğu için yapı-bozuma uğratılmaktan kaçınılması mümkün olmayan bir teoridir. Bu açıdan yazarlar, kendileri için söylenen post-Marksizm sıfatlandırmasını reddetmediklerini söylerler. Marksizm, Leninizm'den ayrıştırılmaktadır çünkü yazarlara göre Marksizm'in çeşitlenmesinin önündeki engel, Leninizm'dir (Laclau ve Mouffe, 2012: 9-10).

Çağdaş dünyaya bakıldığında işçi sınıfını merkeze alan, devrimi toplumsal değişimin kaçınılmaz aracı olarak gören, çoğulcu değil, bütünlük ve homojen bir kolektif iradeye dayanan sosyalizm krizdedir. Çağdaş dünya çoğulcu bir karaktere sahiptir. Ne evrensel söylemlerin revaçta olduğu bir dünya ne de özel görevler verilmiş ve ayrıcalıkları olan bir sınıfa dayanan mücadelelerin olduğu bir dünya vardır (Laclau ve Mouffe, 2012: 26-29). Özünde bu görüşlerini değerlendirdiğimizde, teorik düzlemlerinin post-Marksizm ile sınırlı olmayıp; post-modernist bir dünya tahayyülünü de içerdiği görülmektedir.

Laclau ve Mouffe, Marksizm'in krizini Karl Kautsky'nin teorik önermeleri ile ortaya koymaktadırlar. Kautsky toplumsal antagonizmaları kapitalizmin sabitleştirdiği bir yapıya bağlayarak indirgemecilik yapmaktadır. Oysa

Rosa Luxemburg, toplumsal mücadelelerin farklı anlamlar ve çeşitli öznelerden oluşan eklemlenmeler taşıyabileceğini öne sürerek indirgemecilikten kaçınmıştır. Kautsky genellemeci bir çerçeve çizmeye odaklanmıştır. Böylelikle Marksizm'in kapalı, hareketsiz bir yapı inşa ettiği düşünülür (Laclau ve Mouffe, 2012: 32-45). Kautsky'e bakarak Luxemburg, Laclau ve Mouffe'un olumsuzladığı 'donuk' Marksizm'den ayrılmaktadır. Klasik Marksizm'den ayrılan isimler, yazarlar için önemlidir çünkü hegemonya kavramının doğuşu klasik Marksizm'den kopuşla mümkün olmuştur.

Kapitalizmin örgütlü hale gelmesi ve klasik Marksizm'in kapitalizmin krizi teorisinin yerini Marksizm'in krizi almıştır. Toplumsal yapıda sağlanması muhtemel birlikler artık yeniden-eklemlenme yoluyla, istikrarsız ve karmaşık bir şekilde mümkün olabilecektir (Laclau ve Mouffe, 2012: 47-48). Marksizm bunu öngörememiştir; daha statik bir teori sunmaktadır. Marksist bilim anlayışı Mouffe ve Laclau tarafından ironik bulunur. Marksist bilim anlayışının ortaya koyduğu altyapı yasalarının statükocu ve sınırlayıcı olduğu düşünülür.

Revizyonizmin klasik Marksistler için olumsuz bir kavram olduğu bilinmektedir. Laclau ve Mouffe'a göreyse Marksizm'in yaşadığı krize bir tepkidir. Eduard Bernstein önemli revizyonistler arasında öne çıkmaktadır çünkü altyapı-üstyapı tartışmasına girmekten öte siyasal, ekonomiden bağımsızlaştırmaya çalışmıştır. Bernstein, Ortodoks Marksizm'e göre kapitalizmin yaşadığı değişimleri gözlemleyebilmiştir. Bernstein, toplumsal ilişkilerin, tekniğin ekonomiye bağımlılığının eskiye oranla azaldığını düşünmüştür. Böylelikle altyapının üstyapıyı belirlediği düşüncesinden de bir kopuş gözükmektedir. Ekonomide yaşanan değişim işçi sınıfının bütünlüğünü de etkilemiş; işçi sınıfı gittikçe bölünmüştür. Diğer bir deyişle sınıfın içinde ayrım noktaları, farklılaşma ortaya çıkmıştır. Sosyal demokrasi sınıfsal birliği sağlayacaktır ve yalnızca işçi sınıfının değil; tüm ezilenlerin partisi olarak... Bernstein'a göre artık işçi sınıfı, sınıf olmasının ötesinde ulusallaşmıştır; sınıfın üyeleri aynı zamanda yurttaşlardır (Laclau ve Mouffe, 2012: 69-72; 76).

Bernstein çoğunluk diktatörlüğüne karşı çıkmakta ve bunu demokrasi dışı görmektedir. Demokrasi kavramının hukuki olarak toplumun bütün üyelerinin eşitliğini vurgulayan bir kavram olduğunun altını çizen Bernstein, toplum ne kadar çok bilinçlenirse, demokrasinin herkese en üst derecede özgürlüğü sunacağını düşünmektedir. Çoğunluğun bireysel özgürlükleri kalıcı olarak zedeleyecek düzenlemeler yapmayacağını, çünkü bugünün çoğunluğunun yarımın azınlığı haline gelme ihtimali olduğu savunan Bernstein, demokratik kurumlar ne kadar uzun süre varlığını sürdürür yani kurumsallaşırsa, o kadar fazla azınlık haklarına saygı duyulacağını ve siyasi mücadelenin daha az keskin olacağını savunmaktadır (Bernstein, 1899: 27).

Laclau ve Mouffe, Bernstein'in çıkışlarını eksik de olsa değerli bulduğu açıktır. Özünde bu tutumların ardında Marksizm'in klasik anlatılarının dışına çıkılması gerektiği düşüncesi yatmaktadır çünkü kendileri de Marksizm'e bağlı kalmamalarını, ötesine geçmelerini bu çerçevede değerlendirmektedirler. Norman Geras, Laclau ve Mouffe'un Marksizm'e yaklaşımlarını Bernstein'in revizyonizmiyle eşdeğer görür. Bernstein'da da Marksizm'e sözde düzeltme getiren ancak Marksizm'den tamamen kopuk bir anlayış söz konusudur (Aktaran Kundakçı, 2015: 229-230).

Marksizm'in yaşadığı krize tepki olarak bir diğer ismi öne çıkarırlar; Georges Sorel. Sorel'in Marksizm'e ilgisinin kaynağında yeni toplumun öncülüğünü yapacak olan özne olan proletaryanın meydana gelme teorisidir. Sorel aynı zamanda burjuva demokrasinin işçi sınıfında yabancılaşmaya yol açtığını düşünür. Burjuva toplumunun yerini alabilecek bir sınıf olan proletarya, burjuva demokrasisinde güç kaybına uğramaktadır. Yapılması gereken devrimci sendikalizmden başka bir şey olmamalıdır. Sorel blok kavramına önem vermektedir. Toplumdaki belli gruplar, belli ekonomik örgütlenme anlayışlarını savunmaktadırlar. İşte bu grupların düşüncelerini topluma empoze etme iradesi, toplum halinde bir araya gelmenin belirleyicisidir. Bloklar, çeşitli grupların bir araya gelerek bütünlüğü oluşturdukları toparlanma kutuplarıdır (Laclau ve Mouffe, 2012: 79-82). Böylelikle klasik anlayıştaki kaba sınıfsal birlik düşüncesinin Sorel'de de esnediğini görürüz. Toplum yapısı değişmiştir ve bütünlük; farklı grupların bir araya gelmesiyle mümkün olabilmektedir.

Klasik Marksizm'den kopuş anlamında en çarpıcı çıkışı ise Antonio Gramsci yapmıştır. Gramsci, ekonomizme karşı durmuş; kültürü incelemiş ve hegemonyayı ortaya atmıştır (Aktaran Okutan, 2006: 90). Laclau ve Mouffe

için Gramsci'nin 'hegemonya' kavramı önemli bir yer tutmaktadır. Öyle ki agonistik demokrasinin bir ayağı Schmitt'in antagonizması ise öteki ayağı Gramsci'nin 'yenilenmiş' hegemonya kavramıdır. Hegemonya kavramı hem Batı Avrupa'da hem de Rusya'da sıklıkla öne çıkmıştır. Kavramın çıkış noktasında burjuvazinin yerine getirmesi gereken görevleri yerine getirmemesi yatmamaktadır. Bu görevlerin yerine getirilmemesi, sosyalizmin önünde engel olarak görülmüştür. Bu noktada proletarya, burjuva devriminin gerekliliklerini yerini getirip sosyalizme geçmelidir düşüncesi hâkim olmuştur (Laclau ve Mouffe, 2012: 91-92).

Gramsci'nin hegemonyası, Leninizm'den doğmuştur. İtalya'da burjuvaziye karşı bir devrimin ittifaksız yapılamayacağını ve bu ittifakın kurucusunun ise proletarya olduğunu düşünmektedir. Lenin'deki gibi buradaki hegemonya da sınıf ittifakına dayanmakta; proletaryanın önderliği ise politik önderlik ile sınırlıdır. Entelektüel ve ahlaki önderliğin de teoriye girmesiyle Leninizm'in hegemonya anlayışından bir kopuş söz konusu olur. Entelektüel ve ahlaki önderliğin ideolojiyi araçsallaştırmasıyla kolektif irade meydana gelmektedir. Kolektif iradenin meydana gelişi, tarihsel bloğun birleşiminden başka bir şeyi ifade etmez. Politik önderliğin ötesine geçen bir durum söz konusudur. Kolektif iradede çeşitli özneler vardır, öznelerin kendi hedefleri olsa da bir amaç uğruna bir araya gelmişlerdir. Laclau ve Mouffe bu anlayışın, Leninizm'in sınıf ittifakından farklı olduğunu ileri sürerler (2012: 116-18). Laclau ve Mouffe'un Gramsci'nin üzerinde durması şaşırtıcı değildir çünkü Gramsci'nin kolektif iradesinde çoğulluk söz konusudur. Özneler çeşitlidir ve bu öznelerin ortak amaç için birbirlerine eklenmesinin dışında kendi hedefleri olduğu gerçeği yadsınmaz.

Gramsci, Laclau ve Mouffe için klasik Marksizm'e karşı bir dayanak noktası oluştursa da özcü anlayışı sürdürdüğü görüşlere sahiptir. Sınıflar, Gramsci için hala hegemonik mücadelelerde özel bir yere sahiptir (Duman, 2008: 124). Klasik Marksizm'in ayrıcalıklı özne düşüncesi, Gramsci'de de varlığını korumuştur. Oysa Laclau ve Mouffe, hegemonyayı Gramsci'den temellendirerek klasik Marksizm'in etkisinden kurtaracaklardır. Sadece bununla kalmayarak hegemonyayı sınıf yerine söyleme dayandırmışlardır. Gramsci'nin hegemonyası antagonistik ilişkileri tasfiye etmeyi amaçlar ancak Laclau ve Mouffe bunu görememektedir (Kaygalak, 2001: 40).

Laclau ve Mouffe'a göre hegemonyanın temel özellikleri arasında artık 'sabitsizlik' vardır. Hegemonize edilen görev ile bu görevi yerine getirecek sınıf arasındaki zorunlu bağlantı ortadan kalkarsa hegemonik bir eklenme meydana gelir. Bu noktada da kimliğin artık ilişkisel bir boyut kazandığı görülür. Zaten yazarlara göre zorunluluk ortadan kalktıkça ve ilişkisellik öne çıktıkça hegemonyadan bahsedilebilir. Sabitsizliğin meydana gelmesiyle toplumsal mücadeleler de sınıf sınırlarına bağlı kalmadan ortaya çıkabilir. Aynı zamanda işçi sınıfının ayrıcalıklı özne konumu da ortadan kalkacağından dolayı hegemonya mücadelesine eklenmiş bir öznenin başka bir anlam ifade etmeyecektir. İşçi sınıfının mutlak olarak ileriye doğru gittiği düşüncesi nasıl yanlışsa yeni toplumsal hareketlerin de mutlak anlamda ileriye doğru gideceği düşüncesi yanlış olacaktır (Laclau ve Mouffe, 2012: 145-148). Böylelikle yazarlar, hegemonya kavramını çağdaş dünyaya uygun hale getirmiş; klasik Marksizm ile olan özcü bağları koparmışlardır.

TEMEL KAVRAMLAR VE RADİKAL DEMOKRASİ PROJESİ

Laclau ve Mouffe'un düşünsel köklerine bakarak hem antagonizma, agonizma kavramından hem de hegemonya kavramından bahsedilmiş oldu. Bu noktada diğer kavramlardan da bahsederek radikal demokrasi projesinin genel çerçevesini çizilmeye çalışılacaktır.

A. Söylem

Söylem, ben ve öteki antagonizmasını yaratan, özneyi tanımlayan bir kavramdır. Söylem, toplumdaki her şeyi oluşturmaktadır. Söylemden bağımsız olarak ne özne ne kimlik ne çelişki ne de mücadele söz konusu olabilir (Duman, 2008: 126-128). Nesnenin var oluşu söyleme dayalıdır; nesne verili olmadıkça söylem dışında varlık gösteremez (Laclau ve Mouffe, 2012: 171). Radikal demokrasideki eklenmeler de söyleme dayalı pratiklerle meydana gelmektedir. Öyleyse Laclau ve Mouffe'a göre söylem, bütün kavramlardan önce gelendir.

Laclau ve Mouffe belli bir tanıma dayanan, bütünlük arz eden bir “toplum” anlayışının geçerli bir söylem nesnesi olmadığını düşünmektedir. İlişkisellik ileride de değineceğimiz üzere kimliklerin karakterlerini etkilemekte, sabitsizleştirmektedir. Böylelikle söylem nesnesinin saf içsel ya da dışsallığa sahip olmadığı ortaya çıkmaktadır. Yine de her söylemin kurucu aşamada farklılaştırmanın aksine homojenleştirici bir merkez yaratma eğilimi taşıdığı da reddedilmemektedir. Eklemlenmenin doğduğu yer kurucu aşamada merkez yaratma eğilimi taşıyan söylemsel alandır (Laclau ve Mouffe, 2012: 178-179; 181). Hegemonik eklemlenmelerin meydana gelişinde söylemin anahtar bir rol oynadığı söylenebilir.

B. Kimlik

Laclau ve Mouffe, kimliği antagonistik bir şekilde algılamakta ve farklılık çerçevesinde oluştuğunu öne sürmektedirler. Yani bir kimliğin tanımlanabilmesi için diğer kimliklerden farkı olması gerekmektedir. Ayrıca kimlikler bütünsel değil, dağınıktır. Tikel kimlikler çoğaldığından dolayı hegemonik eklemlenmeler yeni toplumsal mücadeleler açısından zorunlu hale gelmiştir (Özkan, 2018: 237-238). Yazarlara göre tüm kimlikler ilişkisel olduğundan dolayı artık bütünsel kimlik inşası da mümkün olamamaktadır (Laclau ve Mouffe, 2012: 178). Yani yazarlar, Marksizm’in proletaryasının post-modern dünyada tek ya da bütünsel bir şekilde var olamayacağını düşünmektedirler. Hegemonyanın var olması için açık, sabit olmayan kimliklerin olduğu bir ilişkisellik gereklidir. Kapalı, sabit kimliklerin olduğu, bütünsel bir toplumsaldan bahsedildiği yerde hegemonyanın da var olamayacağı düşünülmektedir (Laclau ve Mouffe, 2012: 214). Kimlikler, agonistik demokrasi bağlamında söylemlerini üretmeli ve antagonizmadan kaçınmaları hedeflenmelidir (Balanuye, 2018: 83). Kimliklerin bu denli değişkenlik gösterdiği bir yerde kimliği tanımlamak başta da bahsettiğimiz gibi ancak farklılık ilkesiyle mümkün olabilmektedir. Bilinen anlamdaki toplumun da yazarlarca kabul edilmediği göze çarpmaktadır.

Kimlikler bütünsel bir şekilde var olamamakla beraber karakteristik olarak da tek başlarına tam anlamıyla varlık gösteremezler; kısmi bir anlama sahip olabilmektedirler. Kimliklere karakterini veren şey eklemlendiği söylemlerdir ve bu doğrultuda diğer kimliklerle beraber mücadele içinde karakteristik bir şekillenmeye tabi olurlar (Laclau ve Mouffe, 2012: 259). Yani hegemonya mücadelesi içerisinde kimliklerin tanımlanabilir hale geldiği ileri sürülebilir. Sanayi toplumunun istikrarsız yapısı kimliklerin de tanımlanabilirliğini zorlaştırmakta, anlamsal bir çeşitliliğe yol açabilmektedir (Laclau ve Mouffe, 2012: 262). Böylesine bir toplumsal yapıda eski toplumun sabitliğinin yarattığı anlam bütünlüğü mümkün olamaz çünkü kimlikler, kaygan bir zeminde var olmaktadır.

C. Eşdeğerlik Zinciri

Eşdeğerlik nesne tanımlamasını olumsuzlamayla gerçekleştirmekte ve olumsuzlama ile nesnelere negatif bir boyuta sahip olmaktadır. Negatif boyut antagonizmayı ifade etmektedir çünkü bir nesnenin ne olmadığından yola çıkılarak yapılan tanımlama doğal olarak ötekini var etmekten kaçamaz (Laclau ve Mouffe, 2012: 204-207). Ötekinin belirlenmesiyle beraber ötekinin karşısında olanların bir araya gelme olanakları da meydana gelmiş olur. Böylelikle ötekinin karşısında farklı talepleri bulunan hareketler bir hegemonya tesis etmek için eşdeğerlik zinciri yoluyla bir araya gelebilirler.

Solun amacı farklı hareketlerin bir araya geldiği eşdeğerlik zinciri oluşturmaktır (Mouffe, 2015: 153). Bu eşdeğerlik zinciri aracılığıyla sol, yeni hareketlere de yabancı kalmayacak ve yeni hegemonyanın tesis edilmesinde ortak hasma karşı kolektif bir yapı meydana getirebilecektir. Solun önceki ittifak, cephe vb. girişimlerinden tamamen farklı bir durum söz konusudur çünkü öncülüğü üstlenen bir sınıf yer almamakla beraber çokseslilik öne çıkmaktadır.

D. Yeni Toplumsal Hareketler

Küreselleşme olgusu ve bunun sonunda insanlığın içine düştüğü yeni durum bütün değişim ve dönüşümlerde etkili olmuştur. Ulrich Beck tarafından geliştirilmiş olan ve John Urry, Scott Lash ve Anthony Giddens tarafından paylaşılan “risk toplumu” tezi yaşanan yeni durumu ve bu durumun karışıklığını açıklama

noktasında önemlidir. Keyman (1999: 28), risk toplumunun üç temel özelliğinden bahsetmektedir. Bunlar: 1) sorunlar ve ilişkiler artık ulusal sınırları aşmıştır, b) artık siyasal çatışmaların alanı sadece gruplar veya sınıflar arasındaki ilişkileri değil, aynı zamanda sektörel ilişkileri de kapsamaktadır. 3) Risk toplumunda gelecekle ilgili belirsizliğin ve buna bağlı olarak ontolojik bir güven krizinin olduğu bir toplumsal ilişkiler ağını içinde barındırmaktadır.

Heywood (2006: 101)'un da belirttiği gibi, radikal demokrasi hem katılımı ve âdem-i merkeziyetçiliği hem de siyasal iktidarın olabildiğince dağılmasını bir zorunluluk olarak görmektedir.

Laclau ve Mouffe'un radikal demokrasi projesinin çıkış noktası bir nevi yeni toplumsal hareketlerdir. Bu hareketler, küreselleşmenin yaşanmasıyla beraber öne çıkmıştır. Küreselleşmenin demokrasiye etkisi o kadar büyüktür ki müzakereci demokrasinin uzlaşmaya dayalı olmasının sebebi olarak görülmektedir (Usta ve Akıncı, 2012: 94). Mouffe hem liberal demokrasiyi hem de onun müzakereci modelini, siyasetin doğasını anlayamadıkları gerekçesiyle eleştirmektedir. Mouffe “farklılıkların tanınmasını” kendi modelinin merkezine koymuştur (Kanatlı, 2014: 117).

Modern devletlerin inşa ettiği tekçi kimlik anlayışı, farklılıkları pek olumlu görmemiş ve hatta “öteki” olarak bütün olumsuzlukları ona yükleme yoluna gitmiştir. Bu bağlamda farklı kimlikler kaçınılması gereken olumsuzluklar şeklinde algılanmıştır (Özdemir, 2013: 74). Küreselleşme, farklılıkların çeşitli kimlikler aracılığıyla tanımlanmasının önünü açmıştır (Akıncı, 2011: 25). Tikel kimliklere sahip, merkeziyetçi olmayan, Laclau ve Mouffe'un sık sık bahsettiği gibi eklemlemelerle meydana gelen hareketlerdir. Eski, sabit, belli özneler çerçevesinde gelişen toplumsal hareketlerden oldukça farklıdır.

Yeni toplumsal mücadeleler, kapitalizmin yayılması ve devletin müdahalesi sonucunda ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kapitalizmin yapısal değişimi, özellikle refah devletlerinin öne çıktığı dönemdeki gelişmeler, çeşitli etkenleri tetikleyerek yeni toplumsal mücadelelerin doğmasına sebep olmuştur. Kapitalizmin yayılım alanı genişlemiş; her şey metalaşmıştır. Laclau ve Mouffe'a göre birey artık emeğini pazarlayan olmanın ötesinde sermayeye kültürden hastalığa, hastalıktan ölüme değin her alanda sermayeye bağımlıdır. Kapitalizmin her yere yayıldığı böylesi bir yerde çeşitli sorunlar, çeşitli mücadeleleri de kaçınılmaz olarak beraberinde getirmiştir. Devletin müdahalesi ise bürokratikleşmeye neden olmuş; bürokratikleşme, yeni antagonizmalar yaratmıştır (Laclau ve Mouffe, 2012: 244-249). İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan yeni düzen bir milat olarak ele alınmaktadır. Gerçekten de bu dönemde post-modern teori hızlı bir yayılım göstermiş; ortaya çıkan yeni toplumsal mücadeleler, teoriyi de etkilemeyi başarabilmiştir. Devletin artan müdahalesinin doğrudan bürokratikleşmeyle özdeşleştirilmesi ise liberalizme kayan bir söylemdir. Oysa sol, Keynesyen politikaları yetersiz bulsa da olumsuzlamaktan kaçınmıştır. Bu açıdan yazarların devlet müdahalesini bürokratikleşmeye endeksleyerek olumsuzlaması, geçmişlerini göz önünde bulundurarak değerlendirdiğimizde şaşırtıcıdır. Kapitalizmin yayılımı ve bürokratikleşmenin yanı sıra kitle iletişim araçlarının sonucu olan yeni kültürün etkisini de göz ardı etmemek gerekir (Mouffe, 2012: 251-252). Yeni kültürün eskiye ait olanı etkilemesi, kimliklerin yapısal dönüşümüne yol açacak, öznelerin çeşitliliğini ve yeni mücadeleleri doğuracaktır.

Farklılıkların kendilerini kamusal alanda ifade edebilmesi ve bu bağlamda demokrasinin demokratikleştirilmesi bir zorunluluk olarak görülmeye başlanmıştır. Radikal demokrasi katılımcı bir anlayış ile liberal demokrasinin sorunların üstesinden gelebileceğini savunmuştur (Klein, 2000: 1; Köker, 1996: 115).

Yeni toplumsal hareketler, eşitlik ve özgürlük bağlamında değerlendirildiğinde eski hareketlerin öne çıkarttığı eşitliğin yerini özgürlük almıştır. Özgürlüğün eşitlikten daha fazla öne çıkarılması ise mücadeleleri bireyci bir hale sokmuştur. Laclau ve Mouffe, solun bu hareketleri liberal bularak olumsuzlamasını tehlikeli bulmaktadır çünkü bu boşluğu sağın doldurma riski vardır. Yeni toplumsal hareketlerin eski hareketlere göre bütünsel, dikişli olmaması, evrensel işçi sınıfı anlayışının reddedilmesi çoğulluğun ve demokratikleşmenin önünü açmaktadır. Böylelikle işçi sınıfı mücadelesi şemsiyesi altında toplatılan diğer mücadeleler yani antagonistik ilişkiler, meydana çıkma olanağı bulmaktadır (Laclau ve Mouffe, 2012: 253; 256-257). İşçi sınıfına ayrıcalıklı

rol veren eski sol anlayışın terk edilmesi ileri sürülse de işçi sınıfı mücadelesinin reddedilmediğini söyler Mouffe çünkü sorun işçi sınıfı mücadelesi değildir; mücadeleler içinde ayrıcalıklı bir yere sahip olmasıdır (Hansen ve Sonnichsen, 2014: 264). Demokrasi eşitlik, özgürlük ise liberalizm ile özdeşleştirilmektedir (Akıncı, 2011: 24). Öyleyse yeni toplumsal hareketlerin liberal eğilimler taşıdığı söylenebilir. Geleneksel sol anlayıştan uzaklaşılmasının olumlu olması Laclau ve Mouffe’u liberalizme yakınlaştırmıştır.

Yeni toplumsal mücadeleler, ileri sanayi toplumlarının diğer bir deyişle kapitalizmin her alana nüfuz ettiği toplumların ürünü olarak görülmektedir (Laclau ve Mouffe, 2012: 246; 249). Zaten refah devletlerinin öne çıktığı dönemde merkezin Avrupa olduğu unutulmamalıdır. Böylelikle radikal demokrasinin eylem alanı ileri sanayi toplumlarına sıkıştırılmakta, teori Avrupa’nın ötesini açıklamakta sınırlıdır.

E. Demokrasinin Radikalleştirilmesi

Sol bir projenin mümkün olabilmesi için yeni toplumsal hareketlerin sahiplenilmesi gereklidir. Sol, baskıya karşı demokratikleşme mücadelesinde çeşitli öznelerin eklenmesine karşı çıkmak yerine liberal-demokratik ideolojiyi kabul ederek mücadeleyi ileriye taşımalıdır. Klasik jakoben devrim anlayışından uzaklaşılmalıdır. Üretim araçlarının toplumsallaştırılması söz konusu olacaksa bile ayrıcalıklı bir özne adına değil; hegemonik mücadelede eklenmiş tüm kimlikler adına geçerli olmalıdır (Laclau ve Mouffe, 2012: 270-273). Solun liberal-demokratik projedeki konumu netleştirildikten sonra radikal demokrasiden bahsedebiliriz.

Mouffe’a göre siyasal, onların bizi yaratmasıyla alakalıdır. Biz-onlar ayrımını ortadan kaldırmak mümkün olmasa da çoğulcu demokrasi düzleminde bu ayrımı sürdürmek mümkün ve gereklidir (Mouffe, 110-111). Yukarıda da bahsettiğimiz gibi önemli olan antagonizmaları agonizmalara dönüştürmektir. Schmitt’in düşmansal antagonizmasının yerini; etik-siyasi ilkeler etrafında birleşmiş, yorumlama konusunda ayrılmış, hasımların olduğu agonizma almalıdır. Mouffe’a göre müzakereci demokrasi modelinde var olan tutkuların yok edilmesi amaçlanmaktadır. Oysa agonistik demokrasi, tutkuları demokratik ve çoğulcu bir şekilde sürdürmeyi hedefler. Tutkular Mouffe için demokratik hareketlenmenin lokomotifidir (Leggett, 2013: 306). Yani agonistik demokrasinin içinde hegemonik bir proje olan radikal demokrasinin tutkuları olacaktır, karşı-hegemonik projenin de fakat bu tutkular birbirlerini yok etmeye yol açmaz. Müzakereci demokrasinin ileri sürdüğü gibi rasyonel bir konsensüsün sağlanması hedeflenmemelidir çünkü böyle bir konsensüs yanılısamadan başka bir şey değildir ve ötekinin bertaraf edilmesiyle sonuçlanacaktır (Mouffe, 2001: 112-114). Sadece ülke içerisinde değil, uluslararası alanda da hegemonik bir çoğulluk öngörülmektedir. Hegemonik çoğulluk, demokrasi için şarttır (Çelik, 2019: 1075). Çoğulculuk müzakere ile eşdeğer görülmemekte; demokrasi, çatışmanın kabulü bağlamında ele alınmaktadır (Karadeniz, 2020: 6).

Radikal demokrasi projesinde sosyalizm ile demokrasi arasında bir eklenme söz konusudur. Sosyalizm, demokrasiye içkin olmakla beraber genel olarak anti-kapitalist mücadele, demokratik devrime içkindir. Anti-kapitalist mücadelenin kapsamı ise oldukça geniştir. Sadece emek-sermaye çelişkisi bağlamında ilerlememektedir (Laclau ve Mouffe, 1992: 31-33). Anti-kapitalist anlayışın, üretim araçlarının toplumsallaştırılmasıyla açıklandığı görülmektedir. Toplumsallaştırma özellikle bir sınıfın yararına değil; bütün özneler adına gerçekleştirilecektir. Yani üretim sürecinde bütün özneler söz sahibi olacaktır (Laclau ve Mouffe, 2012: 272-273). Radikal projenin sosyalizmde olduğu gibi nihai varacağı bir yer yoktur. Zaten komünizm, siyasetin sonu anlamına gelmektedir ve agonistik siyasetin amacı; toplumdaki mevcut ayrışmanın sürdürülmesidir. Öyleyse nihai varış noktasının olması mümkün değildir (Mouffe, 2015: 103-104). Bu durum salt komünizmin reddedilmesinden öte post-modern düşüncenin kesinlikten uzak, belirlemecilikten kaçınan yapısıyla alakalıdır.

Solun mevcut durumda eski söylemlerle hareket etmesi söz konusu olamaz çünkü hegemonya için farklı mücadelelerin eklenmediği eşdeğerlik zinciri gerekiyorsa çeşitlilik de kaçınılmaz olacaktır. Radikal demokraside evrensel homojenliğin yerini heterojenlik alır. Böylelikle klasik sol anlayıştan da kopulur çünkü klasik sol, evrensel homojenliği öne çıkarmaktadır (Laclau ve Mouffe, 2012: 291-292). Sol eğer yeni bir hegemonya tesis

etmek istiyorsa bunu işçi sınıfı öncülüğünde değil, farklı mücadeleleri bir araya getirebileceği eşdeğerlik zincirini kurabilmesiyle gerçekleştirebilecektir.

Klasik sol anlayıştan uzak durmalarına karşılık sağ-sol ayrımının ortadan kaldırılması gerektiği düşüncesi doğru bulunamaz. Özünde bu durum, siyasetin ortadan kaldırılmaya çalışılmasından başka bir şey değildir. Sağ-solu geleneksel anlamıyla ele almak gerekmez; agonistik kimlikleri tanımlamak açısından yeniden ele almak ve varlığını sürdürmek gereklidir (Mouffe, 2001: 126). Siyasal biz-onlar ile oluşuyorsa sağ-solun savunulması eskiye dönüşten öte olması gerekeni yeniden var etmek diğer bir deyişle kabullenmektir.

Radikal demokrasi projesinin ekonomi politikası nasıl olacaktır? Haklı olarak bu soru sorulabilir ancak net bir cevabı bulunmamaktadır. Yazarlara göre işçilerin çalışma zamanlarında yeniden bir düzenleme yapılmalıdır. Serbest piyasa yerine hem özel hem de kamunun etkin olduğu bir karma ekonomi savunulmaktadır. Üretimin toplumsallaştırılmasından ve bütün öznelerin bu toplumsallaşma neticesinde söz sahibi kılınmasındaki amacı da açıklar niteliktedir. Bütün özneler, kamunun dışında üretici konumda yer alabilecek özel özneleri de kapsamaktadır. Maddi zorluk yaşayanlara asgari bir gelirin sağlanması gerektiği düşünülmektedir. Bu ekonomik öneriler, refah devletine, radikal demokrasi perspektifinde yapılmış bir reform olarak tanımlanmaktadır (Mouffe, 2001: 135). Refah devletinde reformun öne sürülmesinin amacı bürokratikleşmenin önlenmesi midir? Devletin müdahalesi bir yerde olumsuzlanırken başka bir yerde reforma tabi tutulacak kadar değerli görülmektedir. Yazarların olgusal değerlendirmeleri tutarsızlık gösterebilmektedir.

RADİKAL DEMOKRASİYE YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER

Keyman'ın (1999: 11) demokrasiyi demokratikleştirme amacı güden bir kuramsal girişim olarak tanımladığı radikal demokrasiye çeşitli açılardan zengin eleştiriler yapılmıştır. Özellikle post-modern anlayışlarının sınırlılığı, Marksizm eleştirilerinin yetersizliği ve çağdaş dünyayı yorumlama biçimleri eleştirilerden kaçmamıştır. Bu eleştirilerin bazılarını aktarmak radikal demokrasinin çıkmazlarını anlamak açısından faydalı olacaktır.

Laclau ve Mouffe, radikal demokrasi projesini sabitlikten uzak, a priori varsayımlardan uzak tutmaya çalışsalar da kapitalizmi ele alış biçimleri sabit, siyaset-dışı özellikler taşımaktadır. Antagonizmanın olmazsa olmaz bir konumda bulunması da eleştirilerin temel noktalarından biridir (Çelik, 2010: 16-17). Bu açıdan radikal demokrasi projesinin mimarları, 'eski teori'lerin eleştirdikleri yönlerini istemeden de olsa yeniden üretmektedirler. Kapitalizmin, sol bir proje olarak sunulan radikal demokraside bir sorun olarak görüldüğü söylenemez. Yazarların anti-kapitalist yaklaşıma sahip olmalarından öte post-kapitalist bir toplum tahayyülü göze çarpar (Aktaran Kaygalak, 2001: 47). Marksistlerin kapitalizme yönelttikleri eleştirilere karşı, kapitalizmin yapısal değişikliklere gittiğini ileri sürerek eleştirilerin geçersizleştiğini söylemelerine rağmen herhangi bir yeni eleştiri öne sunamadıkları ortadadır. Liberal-demokratik değerlerin kabul edilmesine rağmen anti-kapitalist mücadelelerin de olabileceğinin iddia edilmesi bir çelişki değil midir? Liberal-demokrasinin değerleri, kapitalizmden bağımsız mıdır?

Devlet ve toplum tipine dair bir tasavvur ortaya koyulmamaktadır (Çelik, 2010: 17). Bildiğimiz anlamdaki toplumsal yapının artık değiştiğini net bir şekilde ileri süren yazarlar, yeni toplumsal yapıyı ifade etmekten kaçınmaktadırlar. Bunun yanı sıra devletin müdahaleciliğinin bürokratikleşmeye yol açtığı söylenmesine rağmen radikal demokrasinin devlete nasıl yaklaştığı belirsizdir. Devlet yerine teorilerini sivil toplum merkezli oluşturduklarından dolayı devlet, siyasal mücadelede bahsedilen bir özne değildir (Kaygalak: 2001: 49). Devletin klasik sosyalizm anlayışındaki gibi sönmülemeyeceği açıktır. Varlığını koruyan devletin karma ekonomide rol üstleneceği dolaylı yoldan da olsa bahsedilir ancak devletin toplumsal yapıda nasıl bir konumda yer alacağı, hegemonik mücadelelere tepkisinin ne olacağı ya da çağdaş dünyada ne ifade ettiği belirsizliğini korumaktadır. Sungur Savran'a göre sol liberaller devletin sınıfsal doğasını kavramaktan uzak oldukları için devleti daha çok sınıflar-üstü bir yerde konumlandırmışlardır (1986: 24-25). Laclau ve Mouffe'un devlete bu perspektifte yaklaşmış olduğu öne sürülebilir.

Kimliklerin eylem yoluyla inşa edildiğini söylemek Leggett'e göre Mouffe'un yanılısıdır çünkü kimlikler herhangi bir eklemlemeden önce kültür içinde şekillenir. Yani kimliklerin karakteristiğinde eklemlemeden öte kültür önemli bir rol oynamaktadır (Leggett, 2013: 311).

Radikal demokrasinin bir diğer eksikliği ise örgütlenme modeli sunmamasıdır (Wiley, 2002: 487). Eski sol sıklıkla eleştirilmesine rağmen yeninin örgütsel düzenlemesiyle alakalı bir şey söylenmemesi büyük bir eksikliklerdir çünkü hareketlerin çoğalmasında örgütlenmeyle ilgilidir. Hegemonyanın tesisi için kurulacak eşdeğerlik zincirleri nasıl çoğalacak ya da yayılım gösterecektir? Laclau ve Mouffe'un bu konularda bir cevabı bulunmuyor.

Gülnur Savran'a göre Laclau ve Mouffe'un teorisi, Batı-merkezlidir ve kapitalizmin geliştiği toplumlardan temellenerek geliştirilmiştir (1992: 20-21). Mouffe'un radikal demokrasi projesinin gerçekleşebileceği alan olarak Avrupa'yı işaret etmesi bu doğrultuda değerlendirildiğinde şaşırtıcı değildir (Mouffe, 2015: 165). Conway ve Sing'e göre radikal demokrasi ile kastedilen özünde radikal liberal demokrasidir çünkü yeni bir toplum anlayışı koymak yerine Batı'nın liberal demokrasisinin radikalleştirilmesi tercih edilmektedir (2011: 692). Yazarların Batı kapitalizmini merkeze alarak teorilerini inşa etmesi, dünyanın geri kalanındaki kapitalist ilişkileri okuyamamalarına neden olmuştur. Öyleyse yazarların çizdiği kapitalizmdeki yapısal değişimlerin kritik öneme haiz olamayabileceği ortaya çıkar. Yapısal değişimler bu kadar önemli değilse Marksistlerin kapitalizme yönelttikleri eleştiriler tekrardan önem kazanmaz mı?

Radikal demokrasi projesinin agonistik demokrasinin içinde yer alan bir hegemonik girişim olduğundan ve agonistik demokrasinin antagonizmaların agonizmalara dönüştürüldüğü, hegemonya kavramının öne çıktığı bir model olduğundan yukarıda bahsettik. Mouffe, agonistik demokrasinin bir proje olarak ele alınmasının ve radikal demokrasi ile aynı anlama geldiğinin düşünülmesinden yanılı olarak bahsetmektedir. Agonistik demokrasi bir yaklaşım ya da model olarak ele alınırken radikal demokrasi, agonistik demokrasinin içinde yalnızca bir projeyi temsil etmektedir (Hansen ve Sonnichsen, 2014: 266). Mouffe her ne kadar hatalı duruma dikkat çekse de bu hatanın kaynağı agonistik model ile radikal demokrasi projesinin arasındaki ayrımın net bir şekilde çizilmemesinden kaynaklanmaktadır. Ayrımın net çizilememesi radikal demokrasiye, agonistik demokrasi modeli üzerinde kavrayış üstünlüğü sağlamasına yol açmıştır.

Laclau ve Mouffe her ne kadar Hegemonya ve Sosyalist Strateji'de ortaklaşa bir radikal teorisi ortaya atmış olsalar da kimi zaman birbirleriyle çelişmişlerdir. Örneğin, bir eserde biri demokrasinin sabit bir içeriğe sahip olmadığını söylerken diğeri demokrasiyi çatışmalara dayandırmaktadır (Kaygalak, 2001: 54). Özünde bu duruma yol açan sebep ise HSS gibi ortaklaşa eser vermemeleridir.

SONUÇ

Laclau ve Mouffe, sosyalizmin krizine bir çözüm aramaya çalışırken liberalizmin krizine liberal-demokratik çerçevede çözüm bulmuşlardır. Radikal demokrasi olarak ifade edilen bu projede siyasalın temelinde olan dost-düşman antagonizması, agonistik demokrasi bağlamında biz-onlar şeklinde yeniden kurgulanmakta ve agonizmaya dönüşmesi amaçlanmaktadır. Böylelikle çatışmaların olduğu, nihai bir uzlaşımın hedeflenmediği, belli ilkeler etrafında bir araya gelen tarafların hegemonya mücadelesi verdiği agonistik bir demokrasi alanı ortaya çıkmaktadır. Radikal demokrasi ise agonistik demokrasi alanının bir projesi olarak öne çıkmaktadır.

Çağdaş dünyada kimlikler öne çıkmakta ve siyasalın özneleri parçalı bir yapıdadır. Çeşitli kimliklerin ortak bir amaç doğrultusunda, söylem yoluyla birbirlerine eklemlemesiyle, yazarların deyimiyle eşdeğerlik zincirinin oluşturulmasıyla hegemonik mücadele ortaya çıkmaktadır. Özneler arasında bir çoğulluk vardır ve bu çoğulluk demokratikleşmenin derinleştirilmesinin önünü açmaktadır. Hegemonik mücadelenin mutlak kazananı yoktur, aynı zamanda mutlak öznesi de yoktur.

Projenin liberal-demokratik olduğundan bahsetmiştik. Ne liberalizm ne de demokrasi birbirinden ayrı düşünülmemektedir. Liberal kurumlar değerli görülür ve varlığının korunması amaçlanmaktadır. Radikal

demokrasi, sol bir proje olarak sunulsa da solun liberalleştirilmesinin gerekli olduğu yazarlarca defalarca tekrarlanmıştır.

Radikal demokrasinin nihai olarak varacağı bir nokta yoktur. Radikal demokrasi aracılığıyla kapitalizm dönüşüme uğratılmaktan öte demokrasi, yeni kapitalizme uygun bir şekilde kurgulanmaya çalışılır. Sınıfların merkezde yer aldığı, devletin burjuva görüldüğü klasik sol anlayışın ötesinde post-kapitalist dünyaya uygun 'çağdaş' bir liberal demokrasi ortaya koyulmaktadır. Demokrasinin radikalleştirilmesinden öte radikalliğin liberalleştirilmeye çalışıldığı bir teori olduğu ileri sürülebilir.

Demokrasinin her geçen gün sorgulandığı, liberal değerlerin ideolojik propaganda nesnesi haline getirilmenin ötesine geçmediği bir dünyada yeni bir anlayışın gerekli olduğu açıktır. Yazarlar kaygılarında haklı olsa da radikal demokrasi projesinin dünyada yaşanan krize cevap verip veremeyeceği belirsizdir. Kaldı ki projenin yalnızca Avrupa'ya dayandırılması da bunun göstergesidir. Yeni anlayışlar ortaya koyulmalıdır ancak bu sadece Batı-merkezli bir anlayışla, eski teorilerin post-modernizmi merkeze oturtarak olumsuzlanmasıyla olmamalıdır. Yine de radikal demokrasi projesinin yarattığı tartışmalar, getirdiği eleştiriler kıymetlidir. Yeni demokrasi anlayışları geliştirmedikçe, demokrasiyi retoriğe sıkıştırdıkça otoriterleşmenin kaçınılmaz olacağı açıktır.

KAYNAKÇA

- Adaklı, G. (2001). "Post-Marksizm'in Kuramsal ve Siyasal Açmazları". *Praksis*, (1), 13-32.
- Akıncı, A. (2011). "Demokrasi ve Liberalizmin Zorunlu Birlikteliği". *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 7(1), 7-28.
- Balanuye, Ç. (2018). "Agonistik Demokrasideki Kayıp Kavram: Bir 'Modus' Olarak Egemen". *Kilikya Felsefe Dergisi*, (1), 80-89.
- Batı, U. (2010). "Liberal Demokrasinin Dönüşümü ya da Post- Marksist Teorinin Zafiyeti: Radikal Demokrasi Projesinin Eleştirisi". *Akademik Bakış Dergisi*, (22), 1-20.
- Bernstein, E. (1899). *Die Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie*, Stuttgart: J.H.W. Dietz Nachfolg. (GmbH). <https://www.marxists.org/deutsch/referenz/bernstein/1899/voraus/index.html>
- Conway, J. ve Singh, J. (2011). "Radical Democracy in Global Perspective: Notes From The Pluriverse". *Third World Quarterly*, 32 (4), 689-706.
- Çelik, A. (2019). "Chantal Mouffe'un Agonistik Demokrasi Kuramına Eleştirel Bir Bakış". *KAÜİİBFD*, 10(20), 1062-1085.
- Duman, F. (2008). "Sınıf Siyasetinden Kimlik Siyasetine: Radikal Demokrasi ve Yeni Toplumsal Hareketler". *Demokrasi Platformu*, 4(15), 113-141.
- Hansen, A. D. ve Sonnichsen A. (2014). "Radical Democracy, Agonism and The Limits of Pluralism: An Interview with Chantal Mouffe". *Distinktion: Scandinavian Journal of Social Theory*, 15 (3), 263-270.
- Heywood, A. (2006), *Siyaset*, (Çev. Bekir Berat Özipek ve diğ.) Buğra Kalkan (Ed.), Ankara: Liberte Yayınları.
- Heywood, A. (2014), *Siyasi İdeolojiler: Bir Giriş*, (Çev. Özgür Tüfekçi), 8. Baskı, Ankara: Adres Yayınları.
- Kanatlı, M. (2014). "Chantal Mouffe'un Radikal Demokrasi Projesi Üzerine Bir Değerlendirme", *Tesam Akademi Dergisi*, 1 (2) . 115-135.
- Karadeniz, Y. (2020). "Jürgen Habermas ve Chantal Mouffe Okumalarıyla Müzakereci ve Çatışmacı Demokrasi Anlayışları: Karşılaştırmalı Bir Analiz". *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 6 (3), 1-13.
- Kardeş, M. E. (2015). *Schmitt'le Birlikte Schmitt'e Karşı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kaygalak, S. (2001). "Post-Marksist Siyasetin Sefaleti: Radikal Demokrasi". *Praksis*, (1), 33-59.
- Keyman, E. F. (1999). *Türkiye ve Radikal Demokrasi*. 1. Baskı, İstanbul: Sağlam Yayıncılık.
- Klein, Ansgar (2000), *Der Diskurs Der Zivilgesellschaft. Politische Kontexte und demokratietheoretische Bezüge der neueren Begriffsverwendung*, Münsteraner Diskussionspapiere zum Nonprofit-Sektor – Nr. 06, Münster.

- Köker, L. (1996), "Radikal Demokrasi", Diyalog, Sayı: 1, 110-118.
- Kundakçı, D. (2015). Pragmatizm Versus Post-Marksizm. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Laclau, E. ve Mouffe, C. (1992). "Amasız Fakatsız Marksizm - Sonrası". Marksizm ve Gelecek, (5), 9-39.
- Laclau, E. ve Mouffe, C. (2012). Hegemonya ve Sosyalist Strateji (Çev. Ahmet Kardam). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Leggett, W. (2013). "Restoring Society to Post-structuralist Politics: Mouffe, Gramsci and Radical Democracy". Philosophy and Social Criticism, 39 (3), 299-315.
- Mouffe, C. (2001). Demokratik Paradoks (Çev. A. Cevdet Aşkın). Ankara: Epos Yayınları.
- Mouffe, C. (2015). Dünyayı Politik Düşünmek (Çev. Murat Bozluolcay). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mouffe, C. ve Laclau, E. (1998). "Kalpler, Zihinler ve Demokrasi". Birikim Dergisi, (113), 47-50.
- Okutan, Ç. (2006). "Post-Marksist Düşünce'de Radikal Demokrasi Projesi". Liberal Düşünce, 11(41-42), 87-99.
- Özdemir, G. (2013), "Farklılıkların Kesiştiği Coğrafyalar İçin Bir Öneri: Radikal Demokrasi", Yönetim ve Ekonomi, 20 (1), 73-93.
- Özkan, S. Ç. (2018). "Radikal Demokrasi Projesi ve Müzakereci Demokrasi". Yönetim Bilimleri Dergisi, 15(30), 231-252.
- Savran, G. (1992). "Marksizm ve Yeni Toplumsal Hareketler Tartışması". Sınıf Bilinci, (11), 6-27.
- Savran, S. (1986). "Sol Liberalizm: Maddeci Bir Eleştiriye Doğru". 11. Tez Kitap Dergisi, (2), 10-40.
- Schmitt, C. (2012). Siyasal Kavramı (Çev. Ece Göztepe). İstanbul: Metis Yayınları
- Schmitt, C. (2014). Parlamenter Demokrasinin Krizi (Çev. A. Emre Zeybekoğlu). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Hobsbawm, E. (1996). Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991 Aşırılıklar Çağı (Çev. Y. Alogan). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Usta, S. ve Akıncı, A. (2012). "Müzakereci Demokrasilerde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü". Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, 8(2), 83-98.
- Wiley, J. (2002). "The Impasse of Radical Democracy". Philosophy and Social Criticism, 28 (4), 483-488.

Sinan Paşa Cami

Meryem ARSLAN

Dr. Öğretim Üyesi, Daire Başkanı
Gaziantep Büyükşehir Belediyesi

meryemrsln@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-2877-0256>

Makale Başvuru Tarihi : 19.09.2022

Makale Yayın Tarihi : 25.10.2022

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Özet

Modernleşen ve dijitalleşen kent tasarımında geçmişten kalan bir miras olarak varlığını koruyan tarihi eserler kentsel görüntünün parçası olarak ayakta kalmaya devam etmektedir. Kentlerin silüetlerinin belirlenmesinde tarihsel süreçte ön planda yer alan dini yapılar ise kent estetiğinin üst boyutlarda algılanmasına katkı sağlamıştır. Dini yapılar denilince akla ilk gelen ve Türk mimari kültürünün başlıca simgeleri arasında ilk sırada yer alan Mimar Sinan ve onun eşsiz eserleridir. Bu makalede İstanbul'un sahil ilçesi olan Beşiktaş'ta kent silüetini belirleyen ve Mimar Sinan'ın zamansız eseri olan Sinan Paşa Cami ele alınmıştır. Sinan Paşa Cami'nin konumunu belirleyen ve cami ile etkileşim içinde olmuş Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi ve Sinan Paşa Cami külliyesi anlatılmış, zaman içinde geçirdiği restorasyonlara ve gelecekte çevresinde nasıl bir değişim yaşanacağına değinilmiştir. Çalışmada literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Sinan Paşa Cami değişen kent dokusuna rağmen kent silüetinin öğelerinden biri olmaya devam etmekte ve kent sakinlerinin dış mekân yaşantısında önemini korumaktadır.

Anahtar Kelimeler:

Kent

Mimar Sinan,

Sinan Paşa Cami,

Beşiktaş,

Barbaros Hayreddin

Paşa Türbesi

Anahtar Kelimeler: Kent, Mimar Sinan, Sinan Paşa Cami, Beşiktaş, Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi

Sinan Pasha Mosque

Abstract

Historical artifacts, which preserve their existence as a legacy in the modernized and digitalized urban design, continue to survive as a part of the urban image. Religious buildings, which are at the forefront in the historical process in determining the silhouettes of cities, contributed to the perception of urban aesthetics in higher dimensions. Mimar Sinan and his unique works are the first to come to mind when it comes to religious buildings and are among the main symbols of Turkish architectural culture. In this article, Sinan Pasha Mosque, the timeless work of Mimar Sinan, which determines the city silhouette in Beşiktaş, the coastal district of Istanbul, was discussed. Barbaros Hayreddin Pasha Tomb and Sinan Pasha Mosque complex, which determine the position of Sinan Pasha Mosque and interact with the mosque, were explained, and the restorations it has undergone over time and how it will change in the future were mentioned. Literature review method was used in the study. Despite the changing urban texture, Sinan Pasha Mosque continues to be one of the elements of the city silhouette and maintains its importance in the outdoor life of the city residents.

Keywords:

City,

Mimar Sinan,

Sinan Pasha

Mosque,

Beşiktaş,

Barbaros Hayreddin

Pasha Tomb.

GİRİŞ

Sinan Paşa Cami, İstanbul'un gözde ilçesi olan Beşiktaş'ta yer alır. Sinan Paşa Mahallesi'ne adını veren, şehrin merkezinde bulunan, çarşıyla iç içe konumlanmış özelliği ile Koca Sinan eseri bir mimari yapıdır ve zamana karşı mücadelesini diğer çağdaşları ile birlikte sürdürmeye devam etmektedir. Makalenin konusu olarak bu caminin seçilmesinin nedeni; şehrin keşmekeşi içinde hayata bir es veren, tarihten günümüze değin ne olursan ol gel diyen, yanından geçen her canlıya selamını esirgemeyen, duruluğu ve aynı ölçüde heybetiyle tevhid inancını onu oluşturan her taş zerresinde zikreden, konumu nedeniyle cenaze namazlarının şehrin akışı içinde görülmesini sağlayarak ebedi hayatın başlangıcı olan ölümü her daim hatırlamamızı gerekli kılan manevi bir yapıdan kent sakinlerinin farkında olmasının sağlanması, somut anlamda ise Mimar Sinan eseri olması, restorasyon çalışmaları neticesinde yenilenmesi, mevcut yapının güncellenerek kent sakinlerini daha farklı bir heyecanla davet etmesi şeklinde sıralanabilir. Makalede, bu cami örneğinde Mimar Sinan eserlerinin zamansızlığına, özgünlüğüne vurgu yapılmış, sanatına değinilmiş, bir bütün olarak; Sinan Paşa Cami'nin konumunu belirleyen ve cami ile etkileşim içinde olmuş Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi ve Sinan Paşa Cami külliyesi anlatılmış, zaman içinde geçirdiği restorasyonlara ve gelecekte çevresinde nasıl bir değişim yaşayacağına değinilmiştir.

Mimarinin piri olarak anılan Mimar Sinan'ın imar ettiği bu eşsiz eserin çözümlemesine başlanmadan önce Sinan'ı anlamak gerektiği düşüncesinden hareketle onun mimari dehasına dair bilgiler vermek, caminin yapılış amacına değinmek elzem hususlardandır.

KOCA SİNAN¹ VE SANATI

Devşirme olarak yeniçeri ocağına alınan, Türk mimari kültürünün başlıca simgelerinden, önder, Reis-i Mi'maran Sinan Bin Abdülmennan, Osmanlı Devleti'nin yükselme devri olan 16. yüzyılda yaşamıştır. Sinan'ın etnik kökeni hakkında birçok tartışma süregelmiştir. Bu tartışmalara Ernest Kühnel yorumuyla son noktayı koymuştur: "Sinan'ın eserleri en küçük ayrıntılarına kadar o denli Türk'tür ki, onun Arnavut mu, Rum mu olduğu tartışması tamamıyla yersizdir." Bu noktada rasyonel olan etnik kökeninin araştırılmasından öte vurgulanması gereken Sinan'ı yetiştiren toplum yapısı ve devlet sistemidir. Sinan'ın doğru okunması için de Osmanlı sistemimin anlaşılması gerekir. Sinan, 17 yıl yeniçeri olarak çalışmıştır. 1538 yılında baş mimarlığa atanmış, elli yıl boyunca Kanuni Sultan Süleyman, II. Selim ve III. Murad zamanlarında Osmanlı klasik mimari üslubunu simgeleyen eserler meydana getirmiştir (Kuran, 1985:16). Sinan, değerli sanatçı kimliğine rağmen yaşadığı dönemde iyi anlaşılammış ve zorluklar yaşamıştır. Bu zorlukları "Şikâyet-i Rüzgar" (s.34-35 ve 105-106) manzum bölümünde dile getirmiş, bilgili ve sanatçı kişilerin horlandığını, cahil ve aşağılık insanların itibar gördüğünü ifade etmiştir. Sanatının mimarlıkta ekol olduğu yargısına ise yaşadığı çağdan sonra varılmıştır (Saatçi, 2005).

16 ve 17.yy Osmanlı sanatı için en önemli çağ olarak adlandırılmakta ve Sinan'ın eserlerinde de gördüğümüz gibi bu dönemde mimariye paralel olarak gelişen dekoratif sanatlar da Osmanlı klasik stili yansıtılmaktadır (Sözen, 1998:2). Sinan sanatının ruhanî yönünü oluşturan tevhîd inancı yükselen Osmanlı'nın ekonomik gücü ile birlikte büyük mimari eserlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Sinan'ın eserlerinde ilke ve ruh olarak yansıyan yalınlıktır. Uzaktan ilk bakışta sıradan insanların anlayabileceği bir düzlem söz konusudur, adım adım derinlemesine bakıldıkça ise üst seviyede güzellik çözümlenmeleri yer alır, basitlik ve derinlik aynı düzlemde bütünleşmiştir. Örneğin, asli unsurlardan kubbenin aşağıdan yukarıya uzanışı ile yukarıdan aşağıya uzanışı arasındaki karşıtlığın uyumu, bir sütunun, bir taşın iç yapısının güzelliği derinlemesine bakıldığında fark edilebilecek özellikler arasındadır. Sinan'ın eserlerinde duvar dokusu, pencere dizileri, kemerler, sütun dizileri, kubbeler ve minareler sonsuz zemin üzerinde birbirinden ayrı ancak bütünlük oluşturacak şekilde mekânı oluşturur. Yapılarda kullanılan malzemeler, teknolojiler asıllarına ve işleyiş kurallarına sadık kalınarak uygulanır. Ahşap ile taş, maden ile çini gibi farklı malzemeler doğal ile sunî arasında uyumlu birliktelikle eserlerde kullanım imkânı bulur (Cansever, 2005:105-108).

¹ Çağdaşları tarafından Mimar Sinan'a verilen saygı dolu ad.

Sinan devrinde camiler insan hayatını belirleyen, insanı yüceleştiren dini merkezlerdi ve oldukça önemliydiler. Bu yüzden de Sinan'ın en önemli eserlerini camiler ve külliyeler oluşturmuştur. Eserlerini imar ederken mühendislik biliminden faydalanmış, çini, hat, oymacılık ve tezyinat gibi diğer sanat dallarıyla mimariyi yoğurarak, mesleğini sürekli geliştirmiştir. Sinan, yapılarında sadelik-yücelik, gerçeklik-tezyinilik², maddilik-gayri maddilik, yokluk-zenginlik, büyük-küçük, karmaşık-sade, yere dönük-göğe dönük gibi karşıtlıklara sütun, ayak, kubbe ve kemer hareketliliğini eklemiş, bu unsurları mimari dilinin tamamlayıcıları olarak kullanmış, geçmiş mimari özellikleri çağının coğrafi ve toplumsal özellikleri ile aynı potada eriterek “yeni” üretmiştir. Sinan'ın en büyük başarısı kendinden önce sadece mekânı vurgulamak amaçlı inşa edilen kubbeleri, mekân örtüsü olarak kullanması ve camileri kubbe ile özdeşleştirmesi, birçok çeşidini deneyerek kubbe mimarlığı oluşturmasından gelmektedir. Mimar Sinan, askerlik dönemi boyunca birçok yerde bulunduğu için kendinden önce yapılan Ayasofya, Eski Fatih Cami (1471-1776), II. Bayezid Külliyesi (1488) gibi yapıtlardan etkilenmiştir. Eski Fatih Cami'nin iki yarım kubbeli ileri aşaması olan II. Bayezid Cami (1506) Ayasofya'nın birinci yorumuyken, Sinan, ikinci yorumu Süleymaniye, üçüncü yorumu ise Kılıç Ali Paşa Cami ile yapmıştır (Günay, 2005: 7-8). Sinan, Süleymaniye kompleksi, devamında Edirne'deki Selimiye Cami ve Manisa'daki Muradiye Cami'yi yapmıştır. Bu çalışmalar sonrasında Mohaç savaşı bitiminde birçok kalenin onarım ve duvar işlerinde uzmanlaşmış böylece duvarın basınç ve stres düzeyini kavrama yeteneğine sahip olmuştur. Kullandığı taşın hareketi ve fonksiyonel sınırları konusunda bilgi sahibi olması 1538 yılında baş mimar olması ile birlikte yaptığı köprüler, geçitler, yollar vb. ile gerçekleşmiştir. Böylece eserlerinin sağlamlığını, kalıcılığını sağlamıştır (Goodwin, 1993: 17).

BARBAROS HAYREDDİN PAŞA TÜRBESİ

Deniz ufkunda bu top sesleri nerden geliyor?

Barbaros, belki, donanmayla seferden geliyor!..

Adalar'dan mı? Tunus'dan mı, Cezayir'den mi?

Hür ufuklarda donanmış iki yüz pâre gemi

Yeni doğmuş aya baktıkları yerden geliyor;

O mübârek gemiler hangi seherden geliyor?

(Yahya Kemal Beyatlı, "Süleymaniye'de Bayram Sabahı")³

16. yy da (1541-1542 yıllarında) Kaptan-ı Derya Barbaros Hayreddin Paşa⁴ için yaptırılmıştır. Sinan Paşa Cami karşısında, eskiden Deve Meydanı olarak anılan yerde, Deniz Müzesinin yanında yer alan Sekizgen prizma gövdeli, tamburlu, derin silmeli kitabe özellikli kubbeli, klasik üslupta yapılan türbe Mimar Sinan eseridir. Giriş revaği tek açıklıklıdır, kesme taştan oluşan cepheleri oldukça sadedir. Türbe girişindeki kitabede “Hâzâ türbe-i fâtihi-i Cezâyir ve Tunus merhum gazi kapudan Hayreddin Paşa rahmetullahi aleyh-sene 948” Kitâbe üstündeki kemerin arasında ise celi-sülûsle “Allahümme’ftah lehû ebvâbe rahmetike” (yâ rab, ona rahmet kapılarını aç) ibaresi vardır. Türbe içinde dört sanduka yer almaktadır ve bu sandukalarda Câfer Paşa, Barbaros Hayreddin Paşa, Cezayirli Hasan Paşa ve Barbaros'un hanımı Bâlâ Hatun bulunmaktadır. Kubbe ortasında altın yaldızla yazılmış A'râf sûresinin 89. âyeti yer almaktadır (www.tdvia.org, 2015). İç mekânda kubbe nakışları, stalaklitli kubbe geçişleri, pencere kepenkleri, sanduka korkuluğu 1958 yılında restorasyonunda yapılmıştır (Sönmez, 1988: 298,303). Türbe, Barbaros Hayreddin Paşa'nın son yıllarında ikamet ettiği yalının yakınına inşa

² Süsleme sanatı.

³ Bu mısralar türbenin batısında bulunan Barbaros Anıtı'nın üzerinde yer almaktadır.

⁴ Asıl ismi Hızır olan Barbaros, Cezayir Beylerbeyliği yapmış büyük zaferler kazanmış, türk denizcisidir. Avrupalılar tarafından Cezayir kralı diye anılmıştır. Akdeniz milletleri arasında korkuyla anılmıştır (Türk Ansiklopedisi, 1971:110,125).

edilmiştir. 1944 yılında Barbaros anıtının yapılması sırasında ise restore edilmiştir (www.tdvia.org, 2015). Sinan döneminde sevilmiş veya moda olmuş sekizgen yapılı türbe dar mekânı ile altıgen cami ise geniş mekânı ile bu dünyada güzergâh ile karargâhı temsil etmektedir. Türbede yatanlar için bu dünya geçicidir, güzergâhtır bu yüzden örtü mekân ilişkisinde dar tutulmuştur (Mülayim, 2011: 139).

Cami-Türbe İletişimi

Fotoğraf 1. Cami ve Türbe

Cami, denizcilik alanında pek tecrübesi olmayan, Hırvat asıllı domuz çobanı iken devşirilen ve ağabeyi Vezir-i azam Rüstem Paşa tarafından kapudanlığa getirilen, kötü huyları yüzünden pek sevilmediği ifade edilen Sinan Paşa⁵ anısına inşa edilmiştir ve Barbaros Hayrettin Paşa türbesinin tam karşısında yer almaktadır. Caminin kible duvarının kubbeli kesme taştan yapılmış türbenin tam karşısına yapılmasının nedenleri ise şöyle sıralanmaktadır (Necipoğlu, 2005: 559-561):

- Barbaros Hayrettin Paşa 1540 yılında yazılan Gavazatnâme’de yer aldığı üzere efsanevi bir kahramandır. Kahramanlıkları bir süre sonra onun evliya figürüne dönüşmesine neden olmuştur.
- Kapudan paşaların atanma töreni Barbaros Hayrettin Paşa türbesinde gerçekleştirilmektedir.
- İlk kapudan paşadır ve kapudan paşaların piridir.
- Her deniz seferi öncesi donanmayla kutsal türbe ziyaret edilmektedir. Marcantonio Pigafetta (1567) Piyale Paşa’nın her deniz seferi öncesi kutsal türbeyi ziyaret ettiğini, türbede bir gün bir gece kalarak kurbanlar kestirdiğini ve “küffara” karşı zafer kazanmak için, Barbaros’un yüzü suyu hürmetine tanrıdan yardım dilediğini bildirir.
- Türbe ziyaretleri ile birlikte caminin bir uğrak yeri olması sağlanmıştır. Kıbrıs seferinin kumandanlarından Kapudan Müezzinzâde Ali Paşa, Vezir Piyale Paşa ve Vezir Lala Mustafa Paşa 1570’te Sinan Paşa Cami’nde donanmayla peş peşe payitahttan ayrılmadan önce orduyla birlikte bayram namazlarını kılar kurban keserlerdi.
- Türbeye dönük cami, türbeye gelenlerin yaptıkları törenlere dini bir resmiyet kazandırıyor.

Mimar Sinan’ın her iki eserinin iletişimi günümüzde de şehrin tüm hızına rağmen sessizce devam etmektedir.

⁵ Sinan Paşa kara çıban cerahati yapılan müdahale sonrasında ölmüş ve Üsküdar’da yengesi Mihrimah Sultan’ın saray bahçesinin yanındaki cami külliyesinin haziresine gömülmüştür (Necipoğlu, 2005: 560).

SİNAN PAŞA CAMİİ KÜLLİYESİ

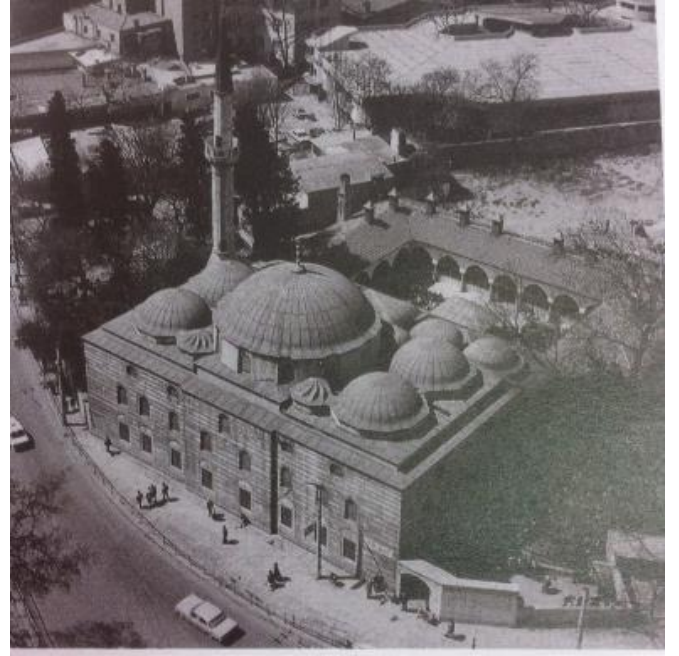
Sinan Paşa Cami külliyesinin neden Beşiktaş'ta yapıldığına dair belirgin ifadeler literatürde yerini almıştır. Beşiktaş'ın genellikle kapudan paşaların ikametgâhı olması, gemileri buraya demirlemelerinden kaynaklanmaktadır. Necipoğlu'nun (2005:563) eserinde belirttiği üzere: Kapudan Uluç Hasan Paşa'nın sarayında kalan Kuzey Afrikalı el-Tamgrutî Beşiktaş'ı şu şekilde tasvir etmiştir: “Kapudanın Galata doğusunda, Beşiktaş adlı yerdeki evinde üç gün istirahat ettik. Aslına bakılırsa, gemilere ve tüm denizcilere hükmeden kapudan (paşalar), Galata civarında ikamet ederler. Gemilere sürekli göz kulak olabilmek için burada yaşarlar. Burası ne yüksek rütbeli kişileri ne de tüccarları barındırır, büyük ölçüde ecnebilerin ve burada hayat nispeten rahat olduğu için yerleşmiş yoksul insanların ikamet ettiği bir yerdir” (Necipoğlu, 2005: 563).

Sinan Paşa Camii⁶ Konumu

Fotoğraf 2.

Sinan Paşa Cami Kible Duvarı Görünümü

Fotoğraf 3.

Sinan Paşa Cami –Havadan Görünüş (1985)

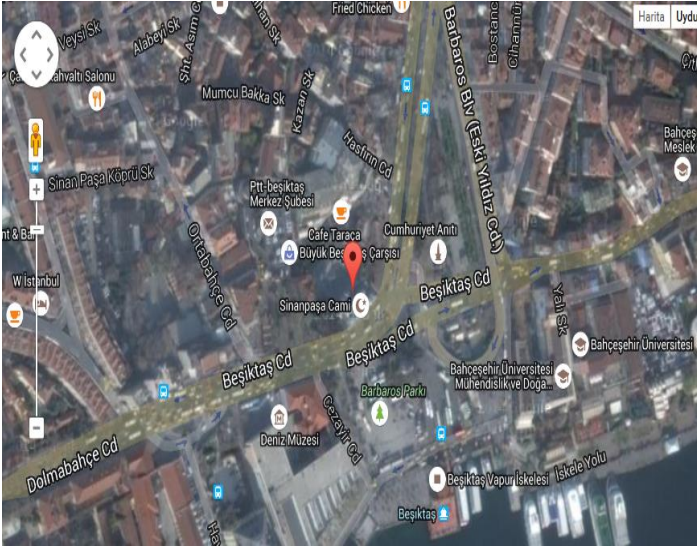
Kaynak: Kuran, A. (1985). “Mimar Sinan” Hürriyet Vakfı Yayınları, s.97

⁶ Sinan Paşa Cami, ayrıca; “Beşiktaş Cami”, “Beşiktaş Cami Kebiri”, “Sinan Paşa-i Atik” ve “Sinan Paşa Külliyesi”olarak da bilinmektedir (besiktasmuftulugu.gov.tr, 2015).

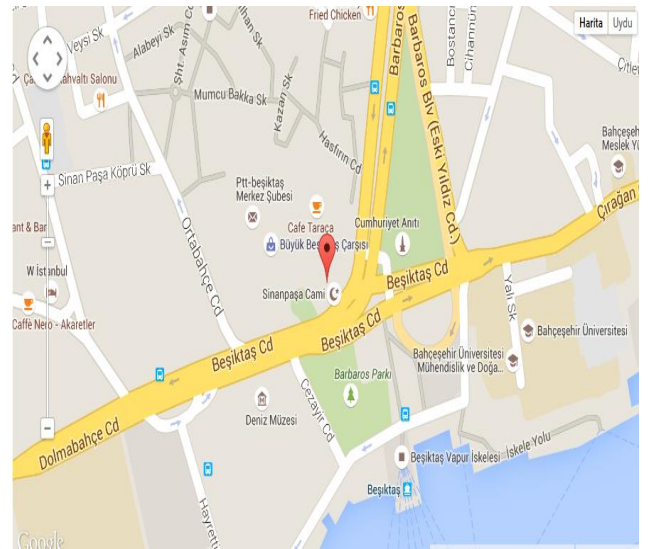
Fotoğraf 3.

1957 Barbaros Bulvarı'nın açılışı- Sinan Paşa Camii ve Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi
Kaynak: Akbayar, 1998:27.

Fotoğraf 4.

Sinan Paşa Camii Uydur Görüntüsü

Fotoğraf 5.

Sinan Paşa Camii Haritadaki Konumu

Pervitich'in 1922 tarihli haritasında camiye türbeden ayıran kıyıya paralel bir cadde bulunmakta, özgün şehir dokusu, caminin kible duvarının iki tarafındaki mezarlık bahçelerini takip eden ve caddeye bakan dükkânlar yer almaktadır. Cami, iç göçün hız kazandığı Demokrat Parti iktidarı döneminde açılan ve meskûn mekânı mevcut dokuyu dikkate almayarak bıçak gibi ikiye bölen Barbaros Bulvarı'nın, Beşiktaş caddesi ile buluştuğu noktada yer almaktadır (Akbayar, 98:26).⁷ Caminin cümle kapısı⁸ giriş tarafında henüz tadilat görmüş Beşiktaş Müftülük binası, Büyük Beşiktaş Çarşısı vardır. Güney ve doğu kapıları cami ile aynı adı taşıyan Sinan Paşa İş Merkezi ve bitişiğindeki kafelere, dükkânlara açılmaktadır.

⁷ Tarihi dokunun bir kısmı Barbaros Bulvarı'nın açılmasıyla birlikte yok edilmiştir (Akbayar, 98:26). Cami ve türbe bu yeni şehir çehresinde de iki göz bebeği olarak kalmaya devam etmişlerdir.

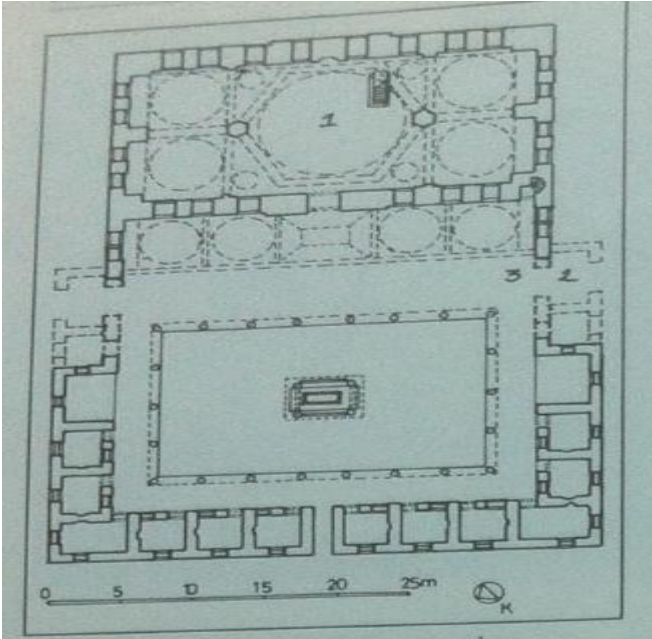
⁸ Eskiden ana giriş kapılarına verilen ad (Saatçi, 2013: 50).

Barbaros Hayreddin Paşa Türbesine bakan kible tarafı ise Beşiktaş İskelesini görmektedir.⁹ Görüldüğü gibi hayatın aktığı merkezde konumlanan ve ismini taşıyan tarihi şahsın hayat hikâyesini ve yaşadığı dönemin ruhunu yansıtan cami, Sinan'ın diğer yapıtlarında olduğu gibi eserlerini daima en iyi seçilmiş yerlerde yapmasının bir kanıtı olarak varlığını devam ettirmektedir (İnan, 1968:60).

Fotoğraf 6.

Sinan Paşa Camii ve Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi Uydu Görüntüsü

Şekil 1.

Sinan Paşa Camii'nin Restitüsyon Planı.

1. Kapalı kısmın özgün durumu, 2. Muhtemel özgün giriş, 3. Bugünkü durum.

Kaynak: İstanbul Ansiklopedisi, 1994:4.

Mimar Sinan'ın eserlerine dair metinlerden Nev'i Evvel'de Sinan Paşa Camii'nin kaydı aşağıdaki gibidir:

⁹ 1938-1949 yıllarında Belediye Başkanlığı yapan Lütfi Kırdar döneminde Beşiktaş iskelesinin arkasında yer alan sokaklar istimlak edilmiş, Barbaros Meydanı açılmıştır. Meydanın önündeki duvar kaldırılmış ve Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi ortaya çıkarılmış, meydana Barbaros Anıtı dikilmiştir (Akbayar, 98:27).

جامع شريف سينان پاشا، قاپودان در بيشك طاشي

Camii şerifi Sinan Paşa Kapudan der Beşiktaş – Türbesi¹⁶¹

Şekil 2.

Sinan Paşa Cami Kaydı

Kaynak: (Meriç, 1965:26)

Camii Kompleksi

Sinan Paşa Cami'ne ilişkin, İstanbul Ansiklopedisi'nde yer alan bilgiler şöyledir;

“Sinan Paşa Külliyesi, Barbaros Bulvarı ile Beşiktaş Caddesi'nin birleştiği yerde Barbaros Anıtı'nın karşısında yer almaktadır.” “Arapça kitabesi 963/1555'te bittiğini gösterir. Aynı tarih avludaki şadırvanın¹⁰ uzun tarih kitabesinde de vardır. “Bugünkü bezeme ve vitraylar yeni restorasyonlarda yapılmıştır. Büyük bir olasılıkla kendi cami yanında yapılmasını istediği türbe burada yapılamamış, Sinan Paşa Üsküdar'da Mihrimah Sultan Cami haziresine gömülmüştür. Hadika'da avlusunda bulunan mektebin 1051/1641-42'de Kösem Sultan tarafından yaptırıldığı yazılmıştır. Donanmalar sefere Beşiktaş önünden çıktıkları için bazı kaptan paşaların konutları da Beşiktaş'ta idi.” şeklindedir (İstanbul Ansiklopedisi, 1994:2).

Arkaik¹¹ planlı Sinan Paşa Cami külliyesi, içinde imarethane¹², sıbyan mektebi, hamam ve medreseden oluşan bir yapıydı ancak külliyenin günümüzde ayakta kalan yapıları sadece cami ve U biçimli medresesidir. Sinan Paşa'nın vakfiyelerine göre külliyenin inşaatına Paşa'nın ölümünden sonra başlanmıştır. Başka kaynaklarda ise, Sinan Paşa Cami'nin yapımına 1550'li yıllarda başlanmış ve Kaptan-ı Derya Sinan Paşa 1553 yılında öldükten sonra kardeşi Vezir-i Azam Rüstem Paşa tarafından 1555 yılında tamamlattırıldığı bilgisi yer almaktadır (Kuran, 1985:99). Hammer'in notlarında belirtildiği üzere, 1749 yılında caminin son cemaat yerine açılan duvarlar yıkılmış, sütunlar kaldırılmış, avluya bakan yeni bir duvarın örülmesi ve ahşapla örtülmesi ile son cemaat yerinin namaz mekânına eklenmesi söz konusu olmuştur. Sinan Paşa Cami orta kubbesi altıgen tabana oturan cami türünde ve aynı avluyu paylaşan cami-medrese ikilisinin ilk denemesi olarak önem arz etmektedir (Kuran, 1997:94-97).

Sinan tarafından 17 yıl boyunca uygulanan altı dayanıklı cami şeması farklılaştırılarak birçok camide uygulanmıştır. Bu eserler şöyle sıralanabilir (Günay, 2010:84-85):

- Topkapı- Kara Ahmed Paşa
- Babaeski-Semiz Ali Paşa
- Kadirga-Sokollu (İsmihan Sultan)
- Fındıklı-Molla Çelebi
- Üsküdar-Atik Valide (Nurbanu Sultan) diğer altı dayanıklı camilerdendir.

Altı dayanıklı cami kategorisinde yer alan Sinan Paşa Cami yapılırken örnek olarak 1447 yılında ve Osmanlı mimarisinde önemli bir aşama olarak nitelendirilen Edirne'deki Üç Şerefeli Cami alınmıştır. Caminin enlemesine kuruluşu ve cami yan duvarlarının dışarıya taşmaması özelliğiyle Üç Şerefeli Cami'den esinlenmiştir. Ancak ondan farklı olarak avluya bütünleşmiş medresesi vardır (Kuran, 1985:295). Cami avlusunun biri kuzey doğu diğeri ise bunun tam karşısında yer alan ikinci kapısı olmak üzere ve iki giriş kapısı bulunmaktadır. Avluda on dört sütunun tuttuğu bir saçak ve bu saçığın arkasında on iki medrese odası yer

¹⁰ Cami avlularında ve abdest almak için kullanılan, çevresi açık küçük çeşme. Genellikle çok kenarlı veya daire planlı olan şadırvanların üstü örtülü ve çevresinde musluklar bulunur. En yaygın kullanımına ve gelişmesine Osmanlı mimarlığında kavuşmuştur (Saatçi, 2013: 52).

¹¹ Klasik çağ öncesinden kalan (www.tdk.gov.tr, 2022).

¹² Evliya Çelebi, iskeleden yüz adım kadar ötedeki düz bir çayırda yer alan caminin bir köşesinde şeriat mahkemesi olduğunu, dış avlusunda çınar ağaçlarının bulunduğunu ve caminin eskiden bir imareti olduğunu ifade eder (Necipoğlu, 2005: 562).

almaktadır. Avlunun sağ tarafında abdest alam muslukları ile ortasında tuvaletlere çıkan kemer bulunmaktadır. Medrese odalarının arkasında da küçük bir avlu bulunmaktadır. Caminin şadırvan avlusu üç yandan medrese odaları ile kuşatılmış, odalar avlu revakı ile cami kitlesine bağlanmıştır.¹³ Avlu yer döşemesi mermerden oluşmaktadır. Cami içinde yer alan musalla taşı, Hünkâr Mahfili'nin¹⁴ inşası ile birlikte cami kible yönünden kuzeyde yer alan hazirenin önüne taşınmıştır. Caminin toplam alanı 1475 metrekare, cami iç alanı ise 575 metrekaredir (besiktasmuftulugu.gov.tr, 2015). Caminin kubbesi 12,60 metre çapındadır ve o günlerde vezir ve beylerbeyleri için yaptırılan camilerin boyutlarına yaklaşmıştır. Cami, Üç Şerefeli Cami'deki gibi dikdörtgenler prizmasından oluşmaktadır ve kubbesi dikdörtgen üzerine bir kasnakla oturtulmuştur (Kuran, 1997:94). Cami duvarı taş tuğladan oluşmuştur. Denize bakan cephe duvarı, zemin katta dikdörtgen, beyaz, mermer süve başlıkları, sivri armudi kemerlerle korunan bir pencere dizisiyle oluşturulmuştur. Destek ayaklarının içe dönük yapısı vardır, cemaat-medrese avlusu revaklarının sivri armudî kemerlerle gerçekleştirilmesi söz konusudur (Cansever, 2005:237). Kubbesiz medrese hücreleri, şadırvan avlusunun revaklarının saçaklar tarafından örtülmesi, ekonomik almaşık duvar tekniğinin tercih edilmesi, kapudanın vezirlere kıyasla daha aşağı statüde olduğunu ifade etmektedir. Şadırvan avlusu mütevazidir ve "basit başlıklı kısa sütunlu" revakların uzandığı değişik boyutlu medrese odalarıyla çevrelenmiştir. Caminin ebced hesabıyla düşülmüş iki inşaat kitabesi vardır. Bu kitabelerden biri mukarnaslı kavсарası bulunmayan sade cümle kapısının üstüne diğeri U-biçimli medrese ile çevrili taş döşeli avlusunun şadırvanında bulunmaktadır. Dikdörtgen, beyaz mermer şadırvan teknesinin çevresini dolanan Türkçe kitâbe, Kız Memi lakâplı şair Sıhrî Mehmet Efendi tarafından yazılmıştır (Necipoğlu, 2005:565):

Cömert biri idi, Allah yolunda
Malını akan su gibi harcadı

Birçok hayra sebep oldu bugün
Allah ona rahmet eylesin yarın

Ehl-i cennet denilse ona doğrudur
Eseri oldu çünkü buna delil
... (Necipoğlu, 2005: 564).

Caminin sol tarafında tek şerefeli bir minare, minare şerefesinin altında istalaktitler vardır. Şerefe korkuluğunda kabartmalar göze çarpmaktadır. Caminin doğu ve batı tarafında da iki ayrı hazire yer almaktadır. Cami günümüzde kadın ve erkek tuvaletleri, abdest alma yerleri, gasilhanesi, şadırvanı ve 2 adet görevli lojmanından oluşmaktadır. Caminin vakit namazlarında 150-200, Cuma ve bayram namazı gibi yoğun günlerde ise 1500-200 cemaati bulunmaktadır (besiktasmuftulugu.gov.tr, 2015).

Hamam

Külliyenin Dolmabahçe Sarayı'nın karşısında yer alan hamamı 1957 yılında Barbaros Bulvarı'nın yapılması çalışmaları sırasında yıktırılmıştır. Külhan¹⁵ ile birlikte 600 m2 lik alanı olan hamam (kadın-erkek) R.E Koçu'nun makalesinde sekizgen orta hacim ve dört halvet ve eyvanlı erkekler sıcaklığından ibaret olduğu yazılmakta ve plan itibarıyla Mimar Sinan'ın 1547 yılında Samatya'da yaptığı Yakup Ağa Hamamı'na benzetilmektedir. Hamam, Beşiktaş deresinin geçtiği bir köprü'nün yanında yapıldığından önce Köprü Hamamı,

¹³ Osmanlı mimarisinde cami medrese ilişkisi 15.yy sonlarında görülmeye başlanmıştır. İnegöl İshak Paşa külliyesinde (1482) cami ile medrese birbirine bağlanmadan U şeklinde karşılıklı konumlanmıştır. Halep Hüsrev Paşa medresesi de cami medrese konumlandırmasına verilecek diğer bir örnektir. Aya Sergios ve Bakhos kilisesi 1500 yılında Küçük Ayasofya kilisesine dönüştürülürken de üç yanına medrese odaları eklenmiştir (Kuran, 1985:99).

¹⁴ Caminin doğu tarafında yapılış tarihi belli olmayan mahfil 1936-1937'de Vakıflar İdaresi'nce yaptırılan tamirde yıkılmıştır (Akbayar, 98:172).

¹⁵ Hamamları ısıtan, hamamın altında bulunan kapalı ve geniş ocak (www.tdk.gov.tr, 2015).

yıkıldığı sırada ise İskele Hamamı olarak tanınmıştır. 1811'deki büyük sel felaketinde hamamın su ile dolması neticesinde içeridekilerin boğulmasına neden olmuş ve bu olay o tarihlerde İstanbul'da yankı uyandırmıştır (İstanbul Ansiklopedisi, 1994:3).

Cami İç Mekânı

Fotoğraf 7. Sinan Paşa Camii - Mihrap

Fotoğraf 8. Kubbe

Üç sıralı pencerelerle aydınlanan caminin iç mekânı oldukça büyüktür. Mekânın büyük olmasında donanmanın her yıl Beşiktaş'tan ayrılmadan önce burada toplu halde namaz kılan kalabalık cemaatlerin barınmasının amaçlanmasında büyük rol oynamaktadır. Önceleri caminin son cemaat yeri cephesi önünde bir çifte revak uzanmaktayken Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinde bahsettiği beş gözlü revağın ilk sırası, daha da büyük bir cemaati barındırmak amacıyla 1749'da caminin iç mekânına dâhil edilmiş, 2002 restorasyonu esnasında da revak sütunlarının duvar içine gömülmesi ile zaten loş olan caminin daha da karanlık olmasına neden olmuştur. Eğimli bir saçakla kaplı ikinci revak ise orijinalliğini korumaktadır. Edirne'deki örnek camiye nazaran iki altıgen filpayeli daha ince ayak sistemi, oransal olarak daha yüksek ana kubbe ve bu kubbe yanında ikişer kubbenin merkezi mekânla daha fazla bütünleşmesi sayılabilir. Ana kubbe ile yan kubbeler arasında kalan ve dışta sarmal kubbeciklerle ifade edilen üçgen alanlar çözülmemiş sorunlar olarak ifade edilmektedir. Rüstem Paşa'nın 1555'te inşa edilen caminde yer alan cuerda seca¹⁶ çinilerinin tersine Sinan Paşa Camii'nde ucuz kalem işi nakışlar yer almaktadır. Bu nakışlar yapılan restorasyonlar neticesinde özgünlüğünü yitirmiştir. Camii'nin minberi¹⁷ beyaz mermerdendir, mihrabı¹⁸ mukarnas kavsaralıdır (Saatçi, 2013: 51).

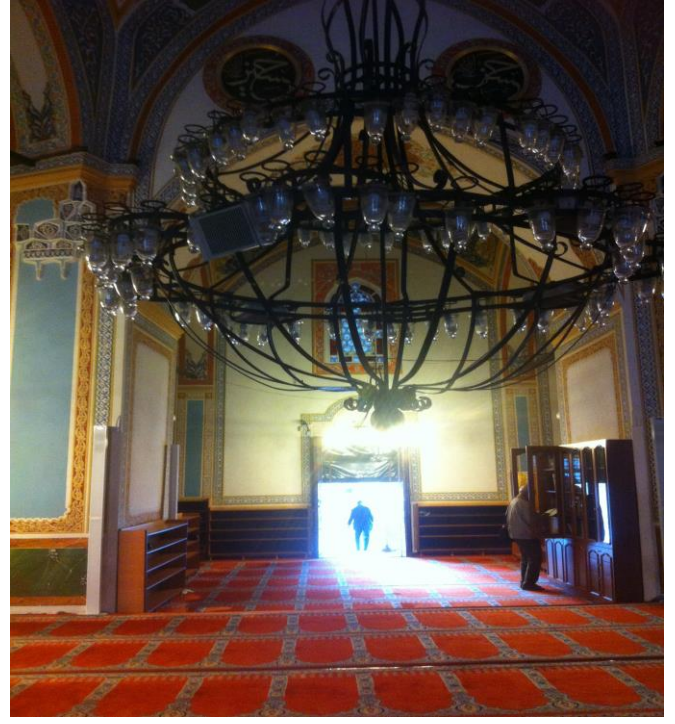
¹⁶ Seramik üzerine yapılan çini süslemesi

¹⁷ Cuma günleri öğle namazında camide hocanın hutbe okuması için basamaklarla çıkılan mimari eleman. Basamakların sonunda yer alan sahanlık, kubbe veya külah ile örtülüdür. Bir kapısı bulunan minber, taş veya ahşap olabilir (Saatçi, 2013: 51)

¹⁸ Camilerin kible duvarında bırakılan girinti. Mihrap, imamın arkasında sıralar halinde dizilen cemaate namaz kıldırmasına yarar (Saatçi, 2013: 51).

Fotoğraf 9. Sinan Paşa Cami- Mihrap

Fotoğraf 10. Sinan Paşa Cami- İnsan Ölçeği

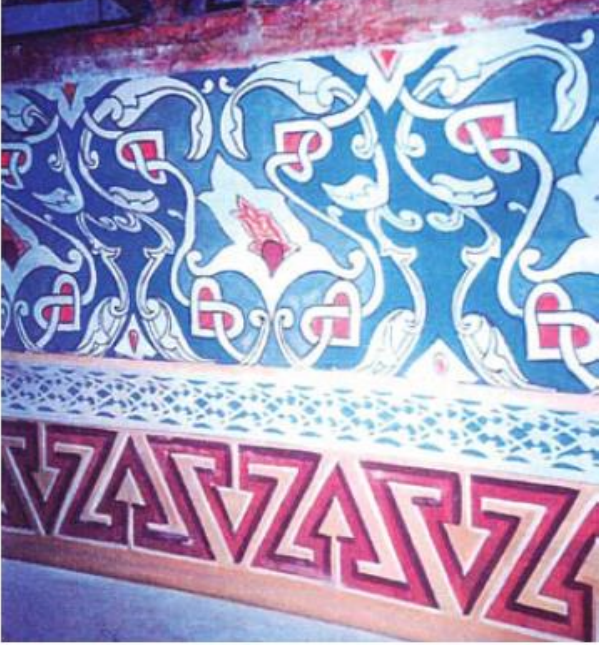
Fotoğraf 11. Vitray ve Kalem İşleri

Restorasyonlar

Cami 18. yüzyılın ikinci yarısında sundurmaların eklenmesi, 19.yy kalem işleri ile orijinalliğe gölge düşüren bir süsleme, 1936-1937 yıllarında kuzey girişinde onarım, 1972-74 yıllarında avlu ve eski medrese odalarında onarım gibi tadilat aşamalarından geçmiştir. 2013-2014 yılları arasında ise hünkâr kasrının yapımını içeren restorasyon çalışması söz konusudur.

2002 yılı sonu itibariyle gerçekleştirilen restorasyon çalışmalarında 16.yy örneklerine benzeyen Nur suresinin 35. Ayetinin yazılı olduğu kubbe göbek yazısı ve bu yazı dışında da klasik rumî bordürü bulunmuştur (Saatçi, 2013: 51).

Fotoğraf 12. Pandantifler üzerindeki kalem işi

Fotoğraf 13. Restorasyon sonrası (2002) kalem işi

Gelecekte Sinan Paşa Cami ve Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi

İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından açıklanan meydan projeleri kapsamında Beşiktaş Meydanının da yeniden düzenlenmesi planlanmaktadır. Bu kapsamda trafiğin yer altına alınması ve tarihi mekânların buluşması amaçlanmıştır. Bu proje hayata geçirildiğinde Sinan Paşa Cami ve Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi yeniden eski fotoğraflarda yer aldığı gibi trafiğin olmadığı bir kent ortamına kavuşacaktır.

Şekil 3. Gelecekte Cami ve Türbe İletişimi

Kaynak: <http://www.ibb.gov.tr>, 2015.

Fotoğraf 14. Medrese Odaları

Fotoğraf 15. Şadırvan

Fotoğraf 16. Cümle Kapısı ve Haziresi

Fotoğraf 17. Avlu

Fotoğraf 18. Sinan Paşa Cami, Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi ve Barbaros Anıtı

Fotoğraf 19. Sinan Paşa Cami, Üsküdar İskelesi'nden Görünüşü

Fotoğraf 20. Sinan Paşa Türbesi.¹⁹

¹⁹ Kısa taş başı üzerinde Kaptan-ı Derya'ların giydiği bir kavuk olan lahit şeklinde olan kabri Üsküdar Mihrimah Sultan Cami haziresinde bulunmaktadır (<http://www.uskudar.bel.tr>, 2015).

SONUÇ

Sinan Paşa'nın ölümünden sonra yapılan ve Mimar Sinan'ın gelecekte kapudan-ı deryalar için inşa edeceği camilere bir model olan klasik üsluplu cami külliyesi bugün hâlâ Beşiktaş'ın en merkezi yerinde yer almaya devam etmektedir. Paşanın kimliği, caminin karşısında bulunan Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi ile ilişkilendirilmektedir. Yapıldığı dönemde o zamanlar mahalle olan Beşiktaş'ın müslümanlaşmasını hızlandırmış olan cami, bugün de hâlâ onu gören kent sakinlerinin ve misafirlerin tarihe tanıklık etmesini sağlamaktadır. Cami avlusunun nurlu yüzü, mekâna nakşedilmiş asil ruhla birleşerek, kent sakinlerini cümle kapısından içeriye davet etmekte, beyaz mermerle kaplı avlu zemini güneş ışığıyla birleşince tıpkı Neml Suresi'nde anlatılan Saba Kraliçesi'nin büyülediği an gibi insanların avluya her girişinde büyülenmesine kaynaklık etmektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılan son restorasyonla cami bitişiğine beyaz ahşap ve kahverengi oymalarla bezenmiş pencereci Hünkâr Mahfili camiye yeni bir çehre kazandırmıştır. Bu restorasyon ile birlikte musalla taşı da kuzeye taşınmıştır. Yanı sıra yakın zamanda İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından planlanan "meydan projesi" kapsamında trafiğin yer altına alınması sonucunda türbe ve caminin diğer tarihi eserlerle birlikte, gürültü ve egsoz örtüsünden kurtulması ve kent estetiğine uygun bir şekilde kent sakinlerine hizmet vermesi planlanmaktadır. Değişen şehir dokusu, önünden geçen kent sakinlerinin bir kısmını musalla taşında misafir etmesi ve gelecekte de edecek olması, "huvel baki" nin zaman içinde değişmeyen tek gerçek olduğunu gözler önüne sermektedir. Caminin insanlığı beş vakit namaza davet eden sesi, hayatın gayesinin hatırlanması gerektiğine dair uyarısıdır. Bu ses caminin tam karşı kıyısında Üsküdar'da bulunan Mihrimah Sultan Cami, aynı kıtadaki Kılıç Ali Paşa Cami'nin, birkaç yüz metre ötesinde yer alan apartmanlar arasına sıkışmış Yeraltı Cami'nin ve diğer camilerin sesi ile bütünleşmekte ve tek yön olan Kâbe-i Muazzama'da bütünleşmektedir. Sinan Paşa Cami Mimar Sinan'ın önemli eserlerinden biri olmasına rağmen bir kısım ilçe sakini tarafından buluşma noktası olarak görülmekten çok da öteye gidememiştir. Öte yandan ilçede kent estetiğinin önemli yapılarından biri olan cami önünden her gün geçilen, bilinçli cemaatin uğrak yeri durumundadır. Bu doğrultuda hem yerel yönetimlerin hem de merkezi hükümetin caminin değerini fark ettirmek için gerekli tanıtım ve bilgilendirme çalışmalarını yapması, kültür yolu rotasında yer alması ve caminin yerel halkla daha fazla bütünleşmesini sağlamak için etkinlik ve faaliyetlere önem vermesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Goodwin, G., (1993). "Sinan: Ottoman Architecture and its Values Today." London: Saqi Books.
- Cansever, T., (2005). "Mimar Sinan'ın Çağı". İstanbul: Albaraka Türk Yayınları: 24.
- Günay, R., (2005). "Sinan Öncesi Mimarlık Sanatı". İstanbul: Yapı Yayın.
- Meriç, R. M., (1965). "Mimar Sinan'ın Hayatına, Eserlerine Dair Metinler". Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kuran, A., (1985). "Mimar Sinan". Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Kuban, D., (1997). "Sinan Sanatı ve Selimiye". İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- "Sinan Paşa Külliyesi", Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.7, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1994.
- "Hayreddin Paşa, Barbaros", Türk Ansiklopedisi, C.19, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1971
- Akbayar, N., (1998). "Dünden Bugüne Beşiktaş". İstanbul: Beşiktaş Belediye Başkanlığı.
- İnan, A., (1968). "Mimar Koca Sinan". Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Mülayim, S., (2011). "Sinan Bin Abdülmennan". İstanbul:İsam Yayınları.
- Saatçi, S., (2013). "Mimar Sinan". İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları.
- Saatçi, S., (2005). "Bir Osmanlı Mucizesi Mimar Sinan". Ankara: Ötüken Yayınları.
- Günay, R., (2010). "Mimar Sinan". İstanbul: Yem Kitapevi.

- Sözen, M., (1998). “Arts In The Age Of Sinan”. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sönmez, Z., (1998).”Mimar Sinan Dönemi Türk Mimarlığı ve Sanatı”. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Necipoğlu, G., (2013). “Sinan Çağı”. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Hasol, D., (1979). “Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü”. İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Özden, S. İ., (2009). “Beşiktaş Camileri-Geçmişten Günümüze, Dünden Bugüne”. İstanbul: T.D.V Yayınları.
- Göncüoğlu, S. F., Kumbasar, Z., (2006). “Gelenekten Geleceğe Camiler”. İstanbul: Artuş Yayınları.
- Aslanapa, Oktay. (1996). “Osmanlı Mimarisi”. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Erzen, J. N., (1991). “Mimar Sinan Cami ve Külliyesi Tasarım Süreci Üzerine Bir İnceleme”. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü. Sinan Paşa Cami Restorasyonunda Kalemî İmalatların Uygulama Seyri. 2010. <http://www.istanbulavrupa.vgm.gov.tr> (Erişim tarihi: 21 Mayıs 2015).
- Beşiktaş Müftülüğü, (2015). <http://www.besiktasmuftulugu.gov.tr/>, (Erişim tarihi: 20.05.2022).
- E-Şehir, (2021). <http://www.e-sehir.com/turkiye-haritasi/sinan-pasa-cami-nerede-nasil-gidilir.html>, (Erişim tarihi: 15.05.2021).
- <http://www.tdvia.org> ,(Erişim tarihi: 21 Mayıs 2015).
- Şehir Rehberi, (2015). <http://sehirrehberi.ibb.gov.tr/map.aspx>, (Erişim tarihi: 21 Mayıs 2021).
- Meydanlar, (2015). <http://www.ibb.gov.tr/tr-tr/documents/kentseldonusumvemeydanlar/> ,(Erişim tarihi: 21 Mayıs 2021).
- TDK, (2022). <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 21 Mayıs 2022).

Sağlık Çalışanlarının Duygusal Zekâ Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma

Cuma SUNGUR

Doç. Dr. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üni., İİBF Sağlık Yönetimi Bölümü

cumasongur@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1992-0742>

Vahide BULU

Yüksek Lisans Öğr. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üni., Sosyal Bilimler Enstitüsü Sağlık Yönetimi ABD

idebulu@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-3014-1125>

Makale Başvuru Tarihi : 22.09.2022

Makale Kabul Tarihi : 25.10.2022

Makale Türü : Araştırma Makalesi

Özet

Bu çalışmanın amacı hemşirelerin, hekimlerin, tıbbi sekreterlerin ve idari personelin duygusal zekâ düzeylerini belirlemek, hemşirelerin, hekimlerin, tıbbi sekreterlerin ve idari personele ilişkin bireysel ve demografik özelliklerin duygusal zekâ düzeyi üzerinde etkili olup olmadığını ortaya koymaktır. Çalışma, Kahramanmaraş'ta bir üniversite hastanesinde ve özel hastanede çalışan sağlık personelinin kapsamaktadır. Araştırmada toplam 278 adet kullanılabilir anket elde edilmiştir. Yapılan analizler sonucu araştırmaya katılan sağlık çalışanlarının çalıştığı birim ile meslekleri açısından duygusal zeka boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Ancak yaş, meslekte çalışma süreleri ve cinsiyet açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmemiştir.

Anahtar

Kelimeler:

*Duygusal Zekâ,
Sağlık Personel,
Hastane..*

Anahtar Kelimeler: Duygusal Zekâ, Sağlık Personel, Hastane.

A Research On Determining The Emotional Intelligence Levels Of Healthcare Professionals

Abstract

The aim of this study is to determine the emotional intelligence levels of nurses, physicians, medical secretaries and administrative staff, and to reveal whether individual and demographic characteristics of nurses, physicians, medical secretaries and administrative staff are effective on emotional intelligence level. The study includes health personnel working in a university hospital and a private hospital in Kahramanmaraş. A total of 278 usable questionnaires were obtained in the study. As a result of the analyzes made, statistically significant differences were found between the dimensions of emotional intelligence in terms of the unit in which the health workers participated in the study and their professions. However, no statistically significant differences were found in terms of age, duration of work in the profession and gender.

Keywords:

*Emotional
Intelligence,
Health Personnel,
Hospital.*

GİRİŞ

Günümüz karmaşık sağlık bakım yapısı içerisinde en iyi sağlık bakım uygulamalarına ulaşmak için sağlık hizmeti sunum ekibinin tüm üyeleri arasındaki işbirliği, iletişim, koordinasyon ve bakım ilişkilerini geliştirmek her zamankinden daha önemlidir. Tüm sağlık bakım yelpazesinde performans konusuna ilginin giderek artması, sağlık hizmeti sağlayıcıları üzerinde önemli bir baskı oluşturmaktadır. Ayrıca değer temelli bakımı (uygun maliyet, yüksek kalite, yüksek memnuniyet) teşvik eden sağlık bakımı reformu girişimleri, hizmet sağlayıcıları bakım yönetimine daha entegre bir yaklaşımla bakmaya zorlamıştır. Bu, özellikle genel hasta bakımı ve hasta düzeninden birincil sorumluluğa sahip doktorlar için geçerlidir (Rosenstein ve Stark, 2015: 1).

Duygusal zeka, kavramı, ilk olarak Peter Salovey ve John Mayer tarafından 1990 yılında ortaya konulmuştur (Akbolat ve Işık, 2012: 109). Sağlık araştırmalarında yaygın olarak kullanılan DZ kavramı, John D. Mayer ve Peter Salovey tarafından kendi ve başkalarının duyguları doğru bir şekilde tanımlama yeteneği; muhakemeyi kolaylaştırmak için duyguları kullanma yeteneği; duyguları anlama yeteneği; ve kendi içinde ve duygusal durumlarda duyguları yönetme yeteneği olarak tanımlanmıştır (Codier ve Codier, 2017: 60). Diğer bir tanıma göre duygusal zeka, bir insanın kendi duygularının bilincinde olma (deneyimlediği duyguları tanımlayabilme), diğerlerinin duygularını anlayabilme ve duygusal ipuçlarıyla verileri yönetebilme yeteneğidir (Robbins vd., 2013: 113). Duygusal zekayı farklı araştırmacılar tarafından farklı şekilde tanımlansa da, bazı önemli noktalar üzerinde uzlaşma vardır. Bunlar (Faguy, 2012: 238):

- ✓ Duygusal zeka, diğer zeka türlerinden farklıdır, ancak bunlarla ilişkilidir.
- ✓ Duygusal zeka bireyler arasında farklılık gösterir. Bazı insanlar doğal olarak diğerlerinden duygusal olarak daha zekidir.
- ✓ Duygusal zeka yaşam boyunca öğrenilebilir ve geliştirilebilir.
- ✓ Duygusal zeka, duyguları algılama, tanımlama, anlama ve yönetme yeteneğidir.

Duygusal zekanın ne olmadığı konusunda da fikir birliği vardır. Bunlar (Faguy, 2012: 238):

- ✓ İnsanlara karşı "iyi olmak" ile aynı değildir. Aslında, duygusal zeka bazen zor veya rahatsız edici şeyler söylemeyi gerektirir.
- ✓ Duyguları özgürce ifade etmekle aynı değildir. Bunun yerine, kişinin duygularını yönetmesini ve bunları uygun ve belirli amaçlar için ifade etmesini gerektirir.
- ✓ Genetik olarak sabit değildir. "Bazı insanlar doğal olarak diğerlerinden daha duygusal ve zeki olsalar da duygusal zeka, hayatın herhangi bir aşamasında geliştirilebilir.

Duygusal zeka ayrıca duygularla iç içe olmak veya duyguları görmezlikten gelmek değildir. Duygusal zekaya sahip olmak, bireylere kendi duygularını uygun ve etkin bir şekilde ifade etme ve onları kontrol edebilme yeteneği kazandırmaktadır. Duygusal zeka her zaman iyi olmak veya vurdumduymaz olmak demek değildir. Duygusal zekaya sahip olmak, kişinin gerektiğinde kaçındığı, yüz yüze gelmek istemediği durumlarla karşı karşıya gelebilmesidir. Duygusal zeka, duyguları sürekli bastırarak kontrol altında tutmak değildir. Doğru duyguları, doğru zamanda, doğru şekilde kazanmaktır (Sabuncuoğlu ve Tüz, 2013: 42-43).

Duygusal Zeka, genel olarak; 1) kişinin kendi duygusal yapısının, önyargılarının ve hassasiyetlerinin farkında olması, 2) başka bir bireyin değerlerinin, algılarının ve tepkilerinin sosyal farkındalığı, 3) kişinin duygusal tepkilerini bilinçli olarak kendi kendine yönetme yeteneği, ve 4) etkileşimi ve devam eden ilişkiyi başarıyla yönetme yeteneği gibi faktörlere dayanmaktadır. Bu bağlamda alan yazınında farklı sınıflandırmalar olmakla birlikte genel olarak duygusal zekanın dört temel boyutu bulunmaktadır. Bunlar; öz kontrol, iyi oluş, duygusalılık ve sosyal yeterliliklerdir. Öz kontrol, stresle iyi başa çıkmak, aşırı kontrol olmaksızın duygusal ruh hallerini veya patlamaları kontrol etmektir (Shetty vd., 2013: 23). İyi oluş, ise özgüvenli (başarılı ve kendine güvenli olma) ,

mutlu (neşeli ve yaşantısından memnun olma) ve iyimserlik (Güvenli ve hayata olumlu tarafından bakma) ile karakterizedir. Duygusal boyutu, başkalarının ve kendisinin duygularını algılama (başkalarının ve kendisinin duygularını açıklayabilme), duyguların ifadesi, (uygularını başkalarına doğru iletebilme), kişisel ilişkiler kurabilme ve empati kurabilme (başkasının bakış açısını anlayabilme) özelliklerine sahip olmaktır. Sosyallik, sosyal farkındalık (mükemmel sosyal yetenekler ile sosyal çevre oluşturabilme), başkalarının duygularını yönetme (başkalarının duygularını etkileyebilme), kararlılık (samimi ve dürüst olma), uyum sağlama (yeni koşullara uyum sağlayabilme) ve kendini motive etme (azimli olma ve sıkıntılı bir durumla karşılaştığında pes etmeme) gibi kişilik özelliklerine sahiptir (Tuncer, 2018: 37). Sosyal boyuttu, duygusal zekanın ve liderliğin kilit yönlerinden biri olan motivasyon duygusunu harekete geçirmektedir (Shetty vd., 2013: 23). Ancak duygusal zeka, sosyal zekadan biraz farklıdır, çünkü sosyal zeka genel olarak ilişkilere odaklanırken duygusal zeka, kişinin kendi duygularının yanı sıra başkalarının duygularını da anlaması ve duyguların ilişkileri nasıl etkilediği ile ilgilidir. Bu nedenle, duygusal zeka, sosyal zekanın bir yönü veya alt kümesi olarak düşünülebilir (Faguy, 2012: 238).

Sağlık sektöründe sorunları daha etkili bir şekilde ele almak için kuruluşların, hasta bakımına katkıda bulunan tüm personelin değerlerini, tutumlarını, teşviklerini ve motivasyonlarını daha iyi anlamaya odaklanan ilişki yönetimine daha kapsamlı bir yaklaşım benimsemesi gerekir (Rosenstein ve Stark, 2015:1). Sağlık personeli açısından duygusal zeka başlangıçta bir bireyin duygularıyla başa çıkma yeteneğini yansıtan sosyal zeka kavramı olarak kabul edilmekte olan duygusal zekanın önemi, sağlık hizmetlerinde çalışan personel grupları tarafından geniş çapta kabul görmektedir. Sağlık personeli genel itibarıyla günlük olarak doğum, hastalık, ölüm gibi duygularla bağlantılı olaylarla uğraşmak zorundadır. Bu nedenle sağlık personeli, çalışma ortamının getirdiği stresli durumları yönetmek ve aynı zamanda en etkin şekilde çalışmakla yükümlüdür. Hastaların tedavisi üzerindeki yüksek düzeydeki sorumluluk duygusu ve bir sağlık kuruluşu içindeki bu stresli faktörlerin varlığı ve çeşitliliği personelin başta iş tatmini ve işten ayrılma niyetlerini önemli ölçüde etkileyebilmektedir (Trivellas vd., 2013:702).

Duygusal zekası yüksek olan bireyler benlik saygısı ve stres yönetimi konularında başarılıdır, bu sayede belirli koşullar altında en iyi performansı gösterebilirler. Duygusal zeka ayrıca literatürde büyük beş kişilik özelliklerinin boyutları olarak da bilinen açıklık, sorumluluk, dışadönüklük, uyumluluk ve duygusal denge üzerinde etkili olduğuna dair çalışmalar mevcuttur (Nightingale vd., 2018: 106). Duygusal zeka, bireysel başarıya ve ilişkileri yönetme yeteneğine katkıda bulunmaktadır. Duyguları yönetme yeteneği, hastalar ile doktorlar arasında bir ilişki kurmada önemli bir faktördür. Doktorun duygusal zekası ve hasta-doktor ilişkisi hasta güveni ile ilişkilendirilmektedir. Bu bağlamda duygusal zeka, doktor seçiminde temel kriterlerden biri olarak düşünülmelidir. Bu nedenle, doktor hastalarının duygularını anlama ve yönetme konusunda daha fazla yer almaktadır. Hizmet sağlayıcının duygusal zekasının yüksek olması hasta memnuniyetine katkı sağlamaktadır. Bir doktorun duygusal zeka kapasitesi, hastanın ihtiyaçlarına ve duygularına duyarlı olma konusundaki klinik becerisini tamamlayıcıdır. Duygusal açıdan yetkin doktorun davranışı ve tutumu kritik durumlarda etkili sonuçlar sağlamaktadır. Bu, daha iyi bir iş yeri ortamı, hasta bakımı ve daha iyi sonuç sağlayabilir. Doktor hastalarına yönelik endişe ve empati gösteriyorsa, doktor ile hasta arasında bir bağ oluşur (Kadadi ve Bharamanaikar, 2020: 3). Benzer şekilde hemşirelerin sunduğu bakım hasta odaklı ve güvenli olduğu sürece klinik performansı üstündür. Yapılan çalışma sonuçları klinik performans seviyesinin hemşirelerde duygusal zeka ile ilişkili olduğunu açıkça göstermektedir. Duygusal zeka, hemşirelerin bakım davranışları ve hastaların bakım görme algıları ile de ilişkilidir. Müşteri memnuniyeti ve olumlu klinik sonuçlar (etkili ve güvenli) hemşirelerde duygusal zeka yeteneği ile ilişkilendirilebilir (Codier ve Codier, 2017: 60).

ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı hemşirelerin, hekimlerini tıbbi sekreterlerin ve idari personelin duygusal zekâ düzeylerini belirlemek, hemşirelerin, hekimlerini tıbbi sekreterlerin ve idari personeline ilişkin bireysel ve demografik özelliklerin duygusal zekâ düzeyi üzerinde etkili olup olmadığını ortaya koymaktır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Özel Marash Life Hastanesi ve Kahramanmaraş Sağlık Uygulama ve Araştırma Hastanesi'nde bulunan dâhili servisler, cerrahi servisler, yoğun bakım, ameliyathane, acil servis, diğer, kan alma, laboratuvar ve poliklinik bünyesinde görev yapan sağlık personeli oluşturmaktadır. Bu sağlık personelinin 111'i hemşire, 66'sı hekim, 64'ü tıbbi sekreter ve 37'si idari çalışanlardan oluşmaktadır. Veri toplama süreci 01.12.2021 ve 01.03.2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş ve toplam 278 adet kullanılabilir anket elde edilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada sağlık personelinin kişisel bilgi sorularının yer aldığı ve araştırmacı tarafından geliştirilen "Demografik Özellikler" formunda katılımcının çalıştığı hastane, yaşı, cinsiyeti, öğrenim durumu, çalıştığı birim, mesleği ve hastanede çalıştığı süre değişkenleri yer almaktadır. Çalışmada sağlık personelinin duygusal zekâsını hesaplamak için Petrides ve Furnham (2003) tarafından geliştirilen Türkçe geçerlilik güvenilirliği ise Deniz, Özer ve Işık (2013) tarafından yapılan "Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği-Kısa Formu" kullanılmaktadır. Ölçek dört boyutta incelenmektedir. Bunlar sırasıyla 5'er soruları kapsayan, iyi oluş, öz kontrol, duygusallık ve sosyallik boyutlarıdır. Bu çalışmada DZÖÖ- KF' unun toplamda 20 maddeden oluşan anket formu kullanılmaktadır. Duygusal zekâ özelliğini ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. Likert tipi ölçek kullanan bir madde anketidir. DZÖÖ-KF'u öğeleri, yapının örnekleme alanını kapsamlı bir şekilde kapsayacak şekilde oluşturulmuş veya uyarlanmıştır.

Verilerin Analizi

Bu araştırma için anket formu kullanılmıştır. Anket formu dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırma kapsamındaki sağlık personelinin sosyo-demografik özelliklerine ait verdikleri bulgular soru olarak hazırlanmıştır. İkinci bölümde ise sağlık personelinin "Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği-Kısa Formu"nda yer alan ifadelerle yer verilmiştir. Katılımcıların anket formlarına verdikleri cevaplardan elde edilen verilerin istatistiksel analizleri için SPSS (Statistical Package for Social Sciences) programına başvurulmuştur. Tanımlayıcı istatistikler ve veriler normal dağılım gösterdiği için demografik değişkenlere göre incelenen değişkenler açısından farklılık olup olmadığını ortaya koymak amacıyla, t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Birimler arası farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için ise Post Hoc (Çoklu Karşılaştırma) testlerinden Tukey HSD testi kullanılmıştır.

BULGULAR

Katılımcıların çeşitli demografik özelliklerine göre dağılımları incelendiğinde, %64'ünü kadınlardan ve %36'sının erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Katılımcıların yaklaşık % 31,3'ü Özel Marash Life Hastanesi'nde, %68,7'i ise Kahramanmaraş Sağlık Uygulama ve Araştırma Hastanesi'nde çalışmaktadır. Katılımcıların %23,7'sini hekimler, %39,9'unu hemşireler, %23 'ünü tıbbi sekreterler ve %13,3'ünü idari personelden oluşmaktadır. Tablo incelendiğinde 278 katılımcının yaklaşık %27'si 21-25 yaş , %23'ü 26-32 yaş, %27,3'ü 33-42 yaş, %22,7'si 43 ve üzeri yaş aralığındadır. Katılımcıların %41,7 'si 0-5 yıl arası çalışma süresine sahiptir. Öğrenim durumu açısından bakıldığında sağlık personelinin çoğunlukta %21,6' sının sağlık meslek lisesi, %23,4' ünün ön lisans, %32,7' sinin lisans, %20,1'inin lisansüstü ve %2,2'sinin diğer bölümlerden mezun oldukları görülmektedir. Hastanede görev yapılan birimlere göre incelendiğinde ise katılımcıların %13,3'ü dâhili servisler, %10,1'i cerrahi servisler, %15,5'i yoğun bakım, %16,2'si ameliyathane,

%10,8'si acil servis, %9,0'u diğ er,%6,5'i kan alma, %4,0'ü laboratuvar, %14,7'si poliklinik birimlerinde görev yaptığı görülmektedir (tablo 1).

Tablo 1: Araştırmanın Katılımcılarına İlişkin Demografik Özellikler

Değişenler	Sayı	%
Çalıştığı Hastane		
Özel Marash Life Hastanesi	87	31,3
Kahramanmaraş Sağlık Uygulama ve Araştırma Hastanesi	191	68,7
Yaş		
21-25	75	27,0
26-32	64	23,0
33-42	76	27,3
43 ve Üzeri	63	22,7
Cinsiyet		
Erkek	100	36,0
Kadın	178	64,0
Öğrenim Durumu		
Sağlık Meslek Lisesi	60	21,6
Ön lisans	65	23,4
Lisans	91	32,7
Lisansüstü	56	20,1
Diğ er	6	2,2
Hastanede Çalışma Süresi		
0-5 Yıl	116	41,7
6-10 Yıl	109	39,2
11 Yıl ve Üstü	53	19,1
Çalışılan Birimler		
Dâhili Servisler	37	13,3
Cerrahi Servisler	28	10,1
Yoğ un Bakım	43	15,5
Ameliyathane	45	16,2
Acil Servis	30	10,8
Diğ er	25	9,0
Kan Alma	18	6,5
Laboratuvar	11	4,0
Poliklinik	41	14,7
Meslek / Meslek Grupları		
Hemşire	111	39,9
Hekim	66	23,7
Tıbbi Sekreter	64	23,0
İdari Personel	37	13,3
Toplam	278	100

Tablo 2’de araştırmaya katılan sağlık çalışanlarının duygusal zekâ düzeylerin çeşitli değişkenlere göre karşılaştırılmış ve t-testi ve ANOVA testi sonuçları gösterilmiştir. Katılımcıların iyi oluş boyutuna ilişkin değişkenlere göre karşılaştırılan t-testi ve ANOVA testi sonuçlarına bakıldığında, çalışılan birimi göre (F=2,852; p=0.005) anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Bu farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını bulmak amacıyla yapılan Tukey HSD testinin sonucuna göre ise iyi oluş boyutuna acil servis biriminde çalışan katılımcıların diğer çalışan birim gruplarına göre ortalama farkının daha fazla olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların öz kontrol boyutuna ilişkin değişkenlere göre karşılaştırılan t-testi ve ANOVA testi sonuçlarına bakıldığında, çalıştığı birime (F=3.479; p=0.001) göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir. Öz kontrol boyutunda bu farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını bulmak amacıyla yapılan Tukey HSD testinin sonucunda yoğun bakım ve acil servis biriminde çalışan katılımcıların diğer çalışan birim gruplarına göre ortalama farkının daha fazla olduğu belirlenmiştir. Mesleğine (F=2.685; p=0.047) göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir. Öz kontrol boyutunda bu farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını bulmak amacıyla hekim mesleği ile diğer çalışılan birimler arasında yapılan Tukey HSD testinin sonucunda idari personel mesleğini yerine getiren katılımcıların diğer meslek gruplarına göre ortalama farkının daha fazla olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların duygusallık boyutuna ilişkin değişkenlere göre karşılaştırılan t-testi ve ANOVA testi sonuçlarına bakıldığında, çalıştığı birime (F=2.179; p=0.029) göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir. Duygusallık boyutunda bu farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını bulmak amacıyla acil servis ile diğer çalışılan birimler arasında yapılan Tukey HSD testinin sonucunda poliklinik biriminde çalışan katılımcıların diğer çalışan birim gruplarına göre ortalama farkının daha fazla olduğu belirlenmiş olmasıyla birlikte farklılığın sebebi noktasında değildir. Katılımcıların sosyallik boyutuna ilişkin değişkenlere göre karşılaştırılan t-testi ve ANOVA testi sonuçlarına bakıldığında, anlamlı farklılık gösteren bir demografik özelliğin bulunmadığı görülmektedir. Araştırmaya katılan 278 çalışanın duygusal zekâ ölçek sorularına verdikleri cevapların ortalamalarına bakıldığında, Boyutların ortalamaları yüksekten alçağa sırasıyla öz kontrol (3.36), duygusallık (3.21), sosyallik (3.20) ve iyi oluş (3.05) boyutu olarak gelmektedir. Görüldüğü üzere öz kontrol boyutu ortalamaları daha yüksektir.

Tablo 2: Araştırmaya Katılan Kişilerin Demografik Özelliklerine Göre Duygusal Zekâyâ İlişkin Değerlendirmeler

Demografik Özellikler	İyi Oluş		Öz Kontrol		Duygusallık		Sosyallik	
	Ort.	SD	Ort.	SD	Ort.	SD	Ort.	SD
Çalıştığı Hastane								
Özel Marash Life Hastanesi	3,15	0,723	3,25	0,575	3,18	0,582	3,16	0,580
Kahramanmaraş Sağlık Uygulama ve Araştırma Hastanesi	2,99	0,768	3,28	0,609	3,12	0,684	3,22	0,607
	t=-0.139; p=0.709		t=-0,371; p=0.543		t=1.782; p=0.183		t=2,138, p=0,145	
Yaş								
21-25	3,08	0,659	3,26	0,572	3,07	0,621	3,22	0,529
26-32	3,02	0,694	3,24	0,556	3,15	0,677	3,17	0,624
33-42	3,03	0,832	3,36	0,606	3,19	0,649	3,18	0,614
43 ve Üzeri	3,07	0,833	3,20	0,650	3,15	0,661	3,22	0,637
	f=0.90; p=0.965		f=0.956; p=0.414		f=0,448; p=0.719		f=0,134, p=0,940	
Cinsiyet								
Erkek	3,15	0,723	3,25	0,575	3,18	0,582	3,16	0,580
Kadın	2,99	0,768	3,28	0,609	3,12	0,684	3,22	0,607
	t=0.231; p=0.631		t=0,983; p=0.322		t=3,826 p=0.51		t=0,094, p=0,759	
Öğrenim Durumu								
Sağlık Meslek Lisesi	2,95	0,634	3,23	0,620	3,07	0,595	3,09	0,575

Önlisans	3,05	0,679	3,34	0,505	3,14	0,68	3,23	0,526
Lisans	3,04	0,860	3,18	0,606	3,13	0,708	3,16	0,636
Lisansüstü	3,13	0,806	3,36	0,659	3,21	0,572	3,27	0,633
Diğer	3,40	0,282	3,43	0,388	3,40	0,644	3,73	0,242
	f=0,713; p=0.584		f=1;245 p=0,292		f=0.613; p=0.653		f=2,079, p=0,84	
Hastanede Çalışma Süresi								
0-5 Yıl	3,10	0,709	3,26	0,545	3,11	0,618	3,20	0,574
6-10 Yıl	2,98	0,718	3,30	0,593	3,18	0,666	3,16	0,578
11 Yıl ve Üstü	3,08	0,912	3,23	0,709	3,13	0,687	3,25	0,687
	f=-0,674, p=0.511		f=0.253; p=0,777		f=0,316; p=0.0729		f=0,384, p=0,682	
Çalışılan Birimler								
Dahili Servisler	2,70	0,717	3,34	0,644	3,22	0,707	3,24	0,533
Cerrahi Servisler	3,20	0,754	3,23	0,557	3,13	0,555	3,25	0,640
Yoğun Bakım	3,02	0,679	3,42	0,507	3,14	0,623	3,30	0,540
Ameliyathane	2,98	0,628	3,32	0,556	3,27	0,527	3,17	0,570
Acil Servis	3,38	0,869	3,49	0,688	3,32	0,626	3,39	0,610
Diğer	2,84	0,632	3,31	0,557	2,94	0,740	3,08	0,627
Kan Alma	3,26	1,108	2,94	0,744	3,03	0,854	2,98	0,694
Laboratuvar	2,81	0,766	3,36	0,408	3,45	0,710	3,14	0,559
Poliklinik	3,22	0,642	2,94	0,483	2,88	0,565	3,08	0,632
	f=2,852; p=0.005		f=3.479; p=0.001		f=2.179; p=0.029		f=1,213; p=0,291	
Meslek / Meslek Grupları								
Hemşire	3,08	0,789	3,26	0,620	3,10	0,643	3,13	0,614
Hekim	3,20	0,799	3,43	0,606	3,24	0,574	3,32	0,632
Tıbbi Sekreter	2,95	0,675	3,22	0,559	3,16	0,652	3,17	0,550
İdari Personel	2,86	0,658	3,10	0,524	3,04	0,779	3,23	0,546
	f=2,016; p=0.112		f=2.685; p=0.047		f=0,994; p=0.396		f=1,450; p=0.229	

Duygusal zekâ boyutları arasındaki ilişkiyi belirlemek için Pearson Korelasyon analizi uygulanmıştır. Duygusal zekâ boyutları arasındaki korelasyon katsayıları incelendiğinde ise, iyi oluş, öz kontrol, duygusallık ve sosyallik arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler söz konusudur. Bir başka ifade ile çalışanların iyi oluş, öz kontrol ve duygusallık düzeyleri arttıkça anlamlı bir şekilde sosyallik düzeyleri de artmaktadır (Tablo 3).

Tablo 3: Duygusal Zekâ Boyutlarına Ait Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyonlar

Duygusal Zekâ	Ortalamalar	Standart Sapma	(1)	(2)	(3)	(4)
İyi Oluş	3,05	1,38	1	,239**	,260**	,239**
Öz Kontrol	3,36	1,31	,239**	1	,300**	,348**
Duygusallık	3,21	1,35	,260**	,300**	1	,179**
Sosyallik	3,20	1,34	0,239*	,348**	,179**	1

** Korelasyon 0,01 yanılma payında önemlidir (Çift yönlü)

İyi oluş boyutu ile öz kontrol boyutu arasında ($r=0.239$, $p<0.01$), iyi oluş boyutu ile duygusallık boyutu arasında ($r=0.260$, $p<0.01$) ve iyi oluş boyutu ile sosyallik boyutu arasında ($r=0.239$, $p<0.01$) istatistiksel olarak anlamlı, olumlu yönde ve zayıf düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir. Öz kontrol boyutu ile duygusallık boyutu arasında ($r=0.300$, $p<0.01$), . Öz kontrol boyutu ile sosyallik boyutu arasında ($r=0.348$, $p<0.01$) arasında ise

istatistiksel olarak anlamlı, olumlu yönde ve zayıf düzeyde bir ilişki belirlenmiştir. Duygusallık boyutu ile sosyallik boyutu arasında ($r=0.179$, $p<0.01$) ise istatistiksel olarak anlamlı, olumlu yönde ve zayıf düzeyde bir ilişki belirlenmiştir.

TARTIŞMA

Günümüzün karmaşık sağlık bakım ortamında, en iyi bakım sonuçlarını elde etmek için sağlık hizmeti sunum ekibinin tüm üyeleri arasındaki işbirliği, iletişim, koordinasyon ve bakım ilişkilerini geliştirmede duygusal zeka önemlidir. Bunun için pek çok ülkede kuruluşlar bir dizi iletişim becerileri ve ekip işbirliği eğitim programları başlatmıştır. Sunulan bu eğitimler çeşitlilik yönetimi, kültürel yetkinlik, empati eğitimi, stres yönetimi, öfke yönetimi, çatışma yönetimi ve olumlu iş ilişkilerini destekleyen davranışları geliştirmek için tasarlanmakta ve bu programların çoğu hizmete özel faydalar sağlamaktadır (Rosenstein ve Stark, 2015: 1). Literatürde duygusal zekanın IQ gibi tamamıyla doğuştan gelmeyip eğitimlerle ve kişinin kendi çabalarıyla geliştirilebileceğini ortaya koyan birçok çalışma mevcuttur (Asi Karakaş ve Küçüköğlü, 2011: 12). Yapılan çok sayıda çalışmada duygusal zeka seviyesinin diğer kavramlar üzerinde etkisi olduğu anlaşılmıştır. Codier ve Codier (2017) tarafından yapılan çalışmada duygusal zeka yeteneklerinin iletişimi geliştirdiği, yapıcı çatışma çözümünü desteklediği ve bireysel ve ekip performansını iyileştirdiği belirtilmektedir. Bununla birlikte ilgili çalışmadan ulaşılan bulgulara göre duygusal zeka yeteneğinin hasta güvenliğini olumlu yönde etkileyebileceği savunulmaktadır.

Yapılan birçok çalışma sonuçları yüksek düzeyde duygusal zekaya sahip olmanın yüksek müşteri memnuniyeti sağladığı görüşünü desteklemektedir. Sağlık çalışanlarında duygusal zeka yüksek olması onlarla sağlık hizmeti kullanıcıları arasında daha iyi iletişim ortamı sağlamakla birlikte, hasta memnuniyeti oranını artırmaktadır (Weng vd., 2008: 704). Tarafımızca yürütülen çalışmanın analiz sonuçlarına göre katılımcıların çalıştığı birime göre duygusal zekanın üç boyutunda (iyi oluş, öz kontrol ve duygusallık) istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. İyi oluş, duygusallık ve sosyallik boyutu için araştırmaya katılan sağlık personelinin sağlık meslek lisesi öğrenimi düzeyine sahip katılımcıların daha düşük algı puanlarına sahip oldukları tespit edilmiştir. Öz kontrol boyutu için ise bu durum lisans öğrenim düzeyi için geçerlidir. Meslek gruplarına göre öz kontrol boyutu istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermiştir. Ayrıca araştırmaya katılanlardan idari hekimlerin öz kontrol boyutunda daha yüksek algıladıkları tespit edilmiştir. Duygusal zekâsını yönetemeyen birey, çalıştığı birim veya meslek grubu ile mevcut durumu arasında bir memnuniyetsizlik yaşamaktadır. Tüm çalışanların duygusal zekâ boyutlarına ait ortalama, standart sapma ve korelasyonlar değerlendirildiğinde duygusal zekâyâ ait boyutlar arasında en yüksek ortalama öz kontrol boyutuna, en düşük ortalama ise iyi oluş boyutuna aittir. Mohammad vd. (2018) tarafından Pakistan'da yapılan bir çalışmada duygusal zeka ile iş tatmini arasındaki pozitif yönlü ilişki bulunurken ayrıca yaş, cinsiyet ve eğitim düzeyinin de bu ilişkide düzenleyici etkisinin olduğu bulunmuştur. Ancak, Sütü (2013), tükenmişlik düzeyini belirlemek için sağlık çalışanlarının duygusal zekâ ve tükenmişlik arasındaki ilişkiyi incelemiştir. İlgili araştırma neticesinde ekip büyüklüğü ve çalışma yoğunluğu çalışanların duygularını düzenlemede güçlük yaşamalarına sebep olduğu tespit edilmiştir. Miao ve diğerleri (2017) tarafından yapılan çalışmada erkekler ve kadınlar, duygusal zekâyı kullanma yetenekleri bakımından farklılık gösterebildiği, kadınların genel olarak duyguları kullanmada, başkalarının duygularını yüz ifadelerinden okumada ve sözel olmayan duygusal ipuçlarını algılamada erkeklere göre daha iyi olduğu belirtilmiştir. Kadınlar stres ve duygularını yönetmede, duygularını ifade etme ve duygularını yönetme konusunda erkeklerden daha başarılıdır. Tarafımızca yürütülen çalışmada sonuçlarına göre ise cinsiyet değişkeni her dört boyutunda istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre iyi oluş ve duygusallık alt boyutuna ilişkin algılamaları daha yüksek bulunurken, erkek çalışanların kadın çalışanlara göre öz kontrol ve sosyallik alt boyutuna ilişkin algılamaları daha yüksek bulunmuştur. Buna karşın Ahmad (2009) tarafından yürütülen çalışmada erkeklerin kadınlara göre daha yüksek duygusal zekaya sahip olduğu ortaya konulmuştur. Diğer taraftan, Yücel ve Iğın (2016) tarafından yapılan çalışmaya göre yaş değişkeninin, duygusal zekâ ile tükenmişlik arasındaki ilişkiyi istatistiksel olarak etkilemediği, ancak öğrenim durumu değişkeninin duygusal zekâ ile tükenmişlik düzeyi arasındaki ilişkiyi istatistiksel olarak pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

SONUÇ

Duygusal zeka, kişinin kendisi veya diğerlerinin duygularını gözleme ve empatiyi geliştirerek bu duyguları eyleme dökme potansiyelini tanımlar. Bu sayede kişi sosyal çevreyi etkilediği gibi iş hayatındaki olayları yönetme becerisini geliştirmektedir. Bu çalışmada duygusal zekâ bir ölçüm aracından hareketle boyutlandırılarak incelenmiştir. İyi oluş, öz kontrol, duygusallık ve sosyallik boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler söz konusudur. Ayrıca bu çalışmada hemşire, hekim, idari personel ve tıbbi sekreter gibi sağlık personeli yaş, cinsiyet, öğrenim durumu ve çalışma süreleri gibi değişkenler çerçevesinde karşılaştırılmıştır. Yapılan karşılaştırmalar neticesinde sağlık personelinde duygusal zeka açısından yaş, çalışma süresi ve cinsiyet değişkenleri herhangi bir farklılığa neden olmamaktadır. Fakat çalışılan birim ve meslek gruplarında duygusal zeka açısından istatistiksel olarak farklılıklar mevcuttur. Duygusal zekanın tüm boyutlarında hekimlerin diğer meslek gruplarına göre üstünlüğe sahiptir. Sağlık hizmeti sunumunun en temel faktörü olarak hekimlerde bu becerileri onları hastalar ve diğer meslek grupları ile daha iyi ilişkiler kurmasına, daha rasyonel kararlar vermelerine, empati geliştirmelerine ve sunulan sağlık hizmeti kalitelerinde belirgin iyileşmeler sağlamalarına olanak tanımaktadır.

KAYNAKÇA

- Ahmad, S., Bangash, H., Khan, S. A. (2009). "Emotional Intelligence and Gender Differences" *Sarhad J. Agric*, 25(1), 127-130.
- Akbolat, M., Ve Oğuz, I. (2012). Sağlık Çalışanlarının Duygusal Zeka Düzeylerinin Motivasyonlarına Etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (32): 109-124.
- Codier, E., Codier, D. D. (2017). "Could Emotional Intelligence Makepatients Safer?" *AJN The American Journal of Nursing*, 117(7), 58-62.
- Deniz, M. E., Özer, E., Işık, E. (2013). "Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği-Kısa Formu: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması" *Eğitim ve Bilim*, 38(169).
- Faguy, K. (2012). "Emotional Intelligence İn Health Care. *Radiologic Technology*, 83(3), 237-253.
- Kadadi, S., Bharamanaikar, S. R. (2020). "Role of Emotional Intelligence in Healthcare Industry" *Drishtikon a Management Journal*, 1(1), 1-37.
- Karakaş A., Küçükoğlu,S. (2011). "Bir Eğitim Araştırma Hastanesinde Çalışan Hemşirelerin Duygusal Zeka Düzeyleri". *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 14(3).
- Miao, C., Humphrey, R. H., Qian, S. (2017). "A Meta-Analysis Of Emotional Intelligence Effects On Job Satisfaction Mediated By Job Resources, and a Test of Moderators" *Personality And Individual Differences*, 116, 281-288.
- Mohammad, N., Akhtar, S., Ur Rahman, M. K., Haleem, F. (2018). "The Moderating Effect Of Age, Gender And Educational Level On Relationship Between Emotional Intelligence And Job Satisfaction: An Analysis Of The Banking Sector Of Pakistan" *Middle East Journal of Business*, 13(3), 4-12.
- Nightingale, S., Spiby, H., Sheen, K., Slade, P. (2018). "The Impact of Emotional Intelligence in Health Care Professionals on Caring Behaviour Towards Patients in Clinical And Long-Term Care Settings: Findings From An İntegrative Review" *International Journal Of Nursing Studies*, 80, 106-117.
- Petrides, K. V., Furnham, A. (2003). "Trait Emotional Intelligence: Behavioral Validation in Two Studies of Emotion Recognition And Reactivity to Mood İnduction" *European Journal of Personality*, 17(1), 39-57.
- Rosenstein, A., Stark, D. (2015). "Emotional Intelligence: A Critical Tool to Understandand Improve Behaviors That İmpact Patientcare" *Journal of Psychology And Clinical Psychiatry*, 2(1), 1-4.
- Sabuncuoğlu, Z., Tüz, M. V. (2013). *Örgütsel Davranış, Aktüel Yayınları*, Bursa.
- Shetty, C. S.,Venkatappa, K. G., Parakandy, S. G., Sparshadeep, E. M., Das, S. K. (2013). "Assessment Of Emotional Intelligence in First Year Medical Students: A Questionnaire Based Study" *IOSR J Dent Med Sci*, 3(4): 23-6.

- Sütlü, S.(2013). “Sağlık Çalışanlarında Duygusal Zekâ Ve Tükenmişlik İlişkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Trivellas, P.,Gerogiannis, V., Svarna, S. (2013). “Exploring Work Place Implications of Emotional Intelligence (WLEIS) in Hospitals: Job Satisfaction and Turnover Intentions” *Procedia-Social And Behavioral Sciences*, 73: 701-709.
- Tuncer, F. H. (2018). “Duygusal Zekânın Çalışanların Bireysel Yenilikçiliği Üzerindeki Etkisi: Teknoloji Şirketlerine Yönelik Bir Araştırma” Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Weng, H. C., Chen, H. C., Chen, H. J., Lu, K., Hung, S. Y. (2008). “Doctors’ Emotional Intelligence and The Patient–Doctor Relationship” *Medical Education*, 42(7): 703-711.
- Yücel, İ., Iğın, K. S. (2016). “Yaş Ve Öğrenim Durumunun Duygusal Zekâ Ve Tükenmişlik Arasındaki İlişki Üzerindeki Aracılık Etkileri: Sağlık Sektöründe Bir Uygulama” *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(2): 623-643.

Uluslararası
Akademik
ISSN 2757-6469
Birikim Dergisi

EKİM 2022 Cilt /5 Sayı/4

International
Journal of
ACADEMIC
Accumulation

Uluslararası Hakemli E-Dergi

<https://akademikbirikimdergisi.com>